

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

IGNĖ KAZANAVIČIŪTĖ
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

IMPERATYVIOS V. DISPOZITYVIOS NORMOS LIETUVOS BENDROVIŲ TEISĖJE:
NUSTATYMO IR TAIKYMO KLAUSIMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Virginijus Bitė

Vilnius, 2025 m.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	3
ĮVADAS.....	4
1. Imperatyvumas ir dispozityvumas teisės teorijoje bei bendrovių teisėje	8
1.1 Imperatyvios ir dispozityvios normos bei jų nustatymo kriterijai teisės teorijoje ir teismų praktikoje	8
1.2 Bendrovių teisės ištakos, tikslai ir reguliavimo metodas	14
1.2.1 Istorinė raida	15
1.2.2 Bendrovių teisės sutartinė teorija	17
1.2.3 Bendrovių teisės tikslai skirtingų interesų grupių tenkinimo atžvilgiu	19
1.3 Lietuvos bendrovių teisei būdingas reguliavimo metodas	22
2. Atskiros Lietuvos bendrovių teisės normų kategorijos ir jų reguliavimo metodas	26
2.1 Bendrovės steigimas ir registravimas	26
2.2. Akcininkai ir kapitalas	33
2.2.1 Akcininko pareigos.....	33
2.2.2. Akcininko teisės	39
2.2.2.1 Turtinės akcininko teisės	39
2.2.2.2 Neturtinės akcininko teisės.....	53
2.3 Valdymas	59
3. Imperatyvių teisės normų nesilaikymo pasekmės	63
3.1 Sandorių prieštaravimas imperatyvioms normoms	63
3.2 Bendrovės organų sprendimų prieštaravimas imperatyvioms normoms.....	70
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	74
ANOTACIJA.....	83
ABSTRACT	84
SANTRAUKA.....	85
SUMMARY.....	86

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ABĮ – Akcinių Bendrovių Įstatymas

CK – Civilinis Kodeksas

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

UAB – Uždaroji Akcinė Bendrovė

EMCA – European Model Company Act

VOC – Olandijos Rytų Indijos bendrovė

JAR – Juridinių Asmenų Registras

SARL – Société à responsabilité limitée

GmbHG – Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter

LAP – Laikinosios Apsaugos Priemonės

IVADAS

Tiriama problema. Bendrovių teisėje vyrauja dispozityvios teisės normos, tačiau tam tikrais klausimais įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme (toliau – ABĮ)¹ įtvirtintomis imperatyviomis normomis apriboja bendrovių veiklos organizavimo laisvę ir nustato konkrečias taisykles, nepaliekant galimybės asmenims patiems pasirinkti savo norimo elgesio modelio. Siekiant detaliai išanalizuoti imperatyvių ir dispozityvių bendrovių teisės normų nustatymo bei taikymo problematiką Lietuvos bendrovių teisėje, svarbu išsiaiškinti, kokiais kriterijais remiantis norma yra pripažįstama dispozityvia ar imperatyvia bei kokios teisinės pasekmės kyla pažeidus imperatyvias bendrovių teisės normas.

Tyrimo aktualumas. Pagrindiniai Lietuvos bendrovių teisės šaltiniai yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas² (toliau – CK) bei ABĮ. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) yra išaiškinęs, jog ABĮ normos yra priskiriamos civilinei teisei, kuriai pagal jos prigimtį yra būdingas dispozityvumo (šalių autonomijos) principas.³ Tai suponuoja, jog privatiems asmenims iš esmės turėtų būti paliekama laisvė pasirinkti, kaip reguliuoti tarpusavio santykius. Vis dėlto, bendrovių teisė užima ypatingą vietą teisės sistemoje, kadangi vieno juridinio asmens veikla įprastai turi įtakos įvairioms asmenų grupėms: akcininkams, bendrovės valdymo organų nariams, kreditoriams, darbuotojams ir kitoms suinteresuotosioms šalims. Atsižvelgiant į skirtingą šių asmenų padėtį bei siekiamus tikslus, vieniems palankesnės yra dispozityvios normos, kitiems, ypatingai turintiems mažesnę įtaką juridinio asmens valdyme, apsaugą gali suteikti imperatyvios teisės normos. Imperatyvios normos yra tiksliai apibrėžtos, ir iš jų turinio aiškiai matyti, kad teisinių santykių dalyviai negali susitarimais ar kitais būdais pakeisti tokių teisės normų galiojimo ir taikymo.⁴ Pasak A. Vaišvilos, imperatyvioji teisės norma reiškia, kad santykių dalyviai privalo elgtis tik taip, kaip nurodyta teisės normose, be jokių nukrypimų ar saviveiklos, o viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, yra draudžiama.⁵ Skirtingai nuo imperatyviųjų normų, dispozityvios teisės normos reguliuoja tik pagrindines elgesio kryptis ir bendras ribas, suteikdamos santykių dalyviams laisvę savarankiškai konkretinti savo teises bei pareigas.⁶ Bendrovių teisės normų skirstymas į imperatyvias ir dispozityvias yra svarbus atsižvelgiant ir į tai, jog nesilaikius imperatyvios normos kyla skirtingos teisinės pasekmės.

¹ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. spalio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.

² „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. spalio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2008.

⁴ *Ibid.*

⁵ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2000), 160, <https://vtvk2008.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/10/teises-teorija-vaivsila-2000.pdf>.

⁶ *Ibid.*, 160-161.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu populiariausia juridinio asmens forma Lietuvoje išlieka uždaroji akcinė bendrovė⁷ (toliau – **UAB**), bus koncentruojamasi būtent į UAB veiklą reglamentuojančias bendrovių teisės normas. Atlikta analizė leis nustatyti kriterijus, pagal kuriuos bendrovių teisės normos priskiriamos imperatyvioms ar dispozityvioms, bei įvertinti, kaip šių normų pobūdis daro įtaką UAB valdymui ir suinteresuotųjų šalių interesų apsaugai.

Temos originalumas ir naujumas. Šiai dienai Lietuvos teisės doktrinoje imperatyvių ir dispozityvių normų bendrovių teisėje tema yra menkai išnagrinėta ir kol kas prieinama tik fragmentiška analizė. Vis dėlto, galime rasti teisės mokslininkų darbų, kuriuose yra analizuojami imperatyvių ir dispozityvių teisės normų atskyrimo klausimai bei analizuojami bendrovių teisės normų taikymo ypatumai. Mokslinėje studijoje, tokie autoriai kaip L. Mikalonienė, V. Mikelėnas, P. Miliauskas, V. Mitkevičius ir A. Tikniūtė, pateikia gilių įžvalgų dėl ABĮ įtvirtinto teisinio reguliavimo ir dėl tam tikrų aspektų pažymi, jog Lietuvoje UAB atžvilgiu taikomas reguliavimas yra per griežtas ar nepagrįstai riboja pačios bendrovės diskreciją.⁸ V. Bitė ir J. Kiršienė savo moksliniame straipsnyje pateikė itin naudingus pastebėjimus dėl akcijų perleidimo UAB supaprastinimo ir siūlė rinktis dispozityvų metodą.⁹ E. Lauraitytė savo darbuose analizuodama sutartinę bendrovių teisės teoriją nuolat akcentuoja, kad bendrovių teisėje visų pirma turi vyrėti dispozityvumo principas.¹⁰ Tuo tarpu užsienio mokslinėje doktrinoje yra akcentuojama bendrovių teisės sutartinė teorija, pavyzdžiui, R. Kraakman, John Armour, Paul Davies, Luca Enriques, Henry Hansmann ir kt. atskleidžia bendrovės, kaip sutarčių visumos, teoriją, nurodant, kad bendrovių teisės normos turi būti suprantamos kaip tam tikros standartinės sąlygos, nuo kurių šalių sutarimu galima nukrypti.¹¹ E. Storme taip pat bendrovių teisę vertina kaip bendrąsias sutarties sąlygas ir kurios gali veikti kaip gairės teisėjams sprendžiant ginčus.¹² I. Ayrest¹³ ir J. Coffe¹⁴ pristato kiek kitokią dispozityvių normų koncepciją, pasak kurios, dispozityvios normos atlieka

---

⁷ „Neišregistruotų juridinių asmenų sk. pagal teises formas“, Registrų centras, žiūrėta 2025 m. lapkričio 10 d., <https://www.registrucentras.lt/jar/stat/for.php?for=310>.

⁸ Lina Mikalonienė ir kt., *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija* (Vilniaus universiteto leidykla, 2017), 170, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2017/11/Įmonių-teisinių-formų-konvergencija-ir-divergencija_2017_PDF.pdf.

⁹ Virginijus Bitė ir Julija Kiršienė, „Akcinių išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas“, *Jurisprudencija* 5, 107 (2008): 62, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2584>.

¹⁰ Eglė Lauraitytė, „Sutartinės bendrovės teorijos susiformavimas ir sutartinė bendrovės prigimtis“, *Teisė* 90 (2014), <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2874/2040>.

¹¹ Reinier Kraakman ir kt., *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach* (Oxford University Press, 2017), 18, <https://academic.oup.com/book/3465>.

¹² Matthias E. Storme, „Freedom of Contract: Mandatory and Non-mandatory Rules in European Contract Law“, *JURIDICA INTERNACIONAL* XI (2006): 37, https://www.juridicainternacional.eu/article_full.php?uri=2006_XI%2034_freedom-of-contract-mandatory-and-non-mandatory-rules-in-european-contract-law.

¹³ Ian Ayrest ir Robert Gertner, „Filling Gaps in Incomplete Contracts: An Economic Theory of Default Rules“, *The Yale Law Journal* 99, 1 (1989): 91, <https://ianayres.yale.edu/sites/default/files/files/Filling%20Gaps.pdf>.

¹⁴ John C. Coffee Jr., „The Mandatory/Enabling Balance in Corporate Law: An Essay on the Judicial Role“, *Columbia Law School* 89 (1989): 1623, <https://www.jstor.org/stable/1122814>.

skaidrinamąją funkciją. Lietuvos teismų praktikoje šiuo klausimu taip pat galime rasti bylų, kuriose yra analizuojamas teisės normos pobūdis ir teisės normų skirstymo reikšmė. Vis dėlto, šia tema nėra parengta jokių apibendrinimų ar apžvalgų. Tai nulemia poreikį sistemiškai įvertinti šiai temai aktualią teismų praktiką ir prieinamą mokslinę doktriną.

Tyrimo reikšmė. Atliktas tyrimas turi teorinę ir praktinę vertę Lietuvos bendrovių teisės raidai ir jos aiškinimui. Nustatant kriterijus, pagal kuriuos teisės norma priskiriama imperatyviai ar dispozityviai, prisidedama prie teisės normų turinio ir jų taikymo ribų aiškumo. Analizuojant bendrovių teisės istorinę raidą, bendrovės koncepcijos susiformavimo prielaidas ir tikslus, galima pagrįstai įvertinti, kuris reguliavimo metodas, imperatyvusis ar dispozityvusis, geriau atliepia bendrovių teisės tikslus. Analizuojant atskiras bendrovių teisės normų kategorijas, tyrimas leidžia atskleisti vyraujančią reguliavimo metodą, įvertinti jo tinkamumą bei nustatyti tobulintinas sritis.

Tikslas. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti imperatyvių ir dispozityvių bendrovių teisės normų atribojimo kriterijus bei įvertinti įstatymų leidėjo pasirinkimus ir Lietuvos teismų praktiką šių teisės normų nustatymo ir taikymo klausimais.

Uždaviniai. Siekiant įgyvendinti šiame darbe išsikeltą tikslą, yra nusistatomi šie uždaviniai:

- 1) Identifikuoti kriterijus, pagal kuriuos yra nustatomas teisės normos imperatyvus ar dispozityvus reguliavimo metodas;
- 2) Nustatyti, koks reguliavimo metodas yra būdingas bendrovių teisei atsižvelgiant į bendrovių teisės ištakas bei jos tikslus;
- 3) Išskirti Lietuvos ABĮ normas, taikomas uždarosioms akcinėms bendrovėms, į atskiras kategorijas ir nustatyti, ar konkrečiai kategorijai yra būdingas imperatyvumas ar dispozityvumas, kartu pateikiant teisinę analizę, kuris metodas yra tinkamesnis atsižvelgiant į teisės norma siekiamus tikslus;
- 4) Vadovaujantis Lietuvos teismų praktika ir doktrina nustatyti, kokios pasekmės kyla, pažeidus imperatyvias bendrovių teisės normas.

Tyrimo metodai. Analizuojant, kurias bendrovių teisės normas priskirti imperatyvioms, o kurias dispozityvioms, buvo pasitelkti šie tyrimo metodai:

- 1) **Dokumentų analizės metodas.** Pasitelkus šį metodą yra surenkami ir analizuojami tyrimui aktualūs duomenys įvairiuose šaltiniuose: teisės aktuose, teismų praktikoje bei Europos modeliniame bendrovių akte (toliau - **EMCA**).¹⁵
- 2) **Sisteminis metodas.** Pasitelkus šį metodą yra nuosekliai analizuojami teisės aktai, teismų praktika bei mokslinė doktrina, atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį.

---

¹⁵ Paul Andersen ir kt., European Model Company Act (EMCA), Nordic & European Company Law Working Paper 16, 26 (2017), <https://ssrn.com/abstract=2929348>.

- 3) *Lingvistinis metodas*. Šio metodo naudojimas leidžia identifikuoti pažodinę tam tikros teisės normos reikšmę.
- 4) *Teologinis metodas*. Pasitelkus šį metodą yra gilinamasi į tikrąją teisės normos prasmę bei kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas.
- 5) *Istorinis metodas*. Šio metodo pagalba yra tiriamos bendrovės susiformavimo prielaidos bei analizuojama, kaip laike keitėsi ABĮ ir CK normos bei teismų formuojama praktika bendrovių teisei aktualiais klausimais.
- 6) *Lyginamasis metodas*. Šio metodo taikymas leidžia išanalizuoti užsienio valstybių teisinį reguliavimą darbe aktualiais klausimais.

Tyrimo struktūra. Pirmajame šio darbo skyriuje yra išskiriami teisės normos priskyrimo imperatyviai ar dispozityviai kriterijai. Šis skyrius suskaidytas į tris poskyrius. Pirmajame poskyryje yra analizuojami bendrieji teisės normos priskyrimo imperatyviai ar dispozityviai kriterijai. Antrajame poskyryje vertinama bendrovės, kaip ją suprantame šiandien, koncepcijos istorinė raida. Trečiajame poskyryje analizuojamos bendrovių teisės teorijos, leidžiančios įvertinti, dėl ko bendrovių teisė aplamai yra reikalinga.

Antrajame skyriuje yra nustatomos atskiros bendrovių teisės normų kategorijos bei analizuojama LAT praktika, mokslinės publikacijos ir užsienio valstybių teisinis reguliavimas šių teisės normų taikymo klausimais. Antrasis skyrius yra suskirstytas į tris poskyrius, kiekviename poskyryje yra analizuojama konkreti teisės normų grupė, t. y. steigimas, akcininkai ir kapitalas, valdymas. Kartu atskleidžiama, koks reguliavimo metodas vyrauja konkrečios teisės normų grupės atžvilgiu, pateikiant įžvalgas dėl taikomo reguliavimo metodo tinkamumo.

Trečiajame skyriuje dėmesys skiriamas LAT suformuluotos praktikos analizei, kurioje yra aptariamos bendrovių teisės normų nesilaikymo teisinės pasekmės. Šis skyrius yra suskirstytas į du poskyrius. Pirmasis orientuotas į bendrovės sandorių negaliojimą dėl prieštaravimo imperatyvioms bendrovių teisės normoms. Tuo tarpu antrajame poskyryje dėmesys skiriamas bendrovės organų sprendimų negaliojimui.

Ginamasis teiginys. Bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas, o imperatyvių nuostatų įtvirtinimas turėtų būti pagrįstas objektyviu poreikiu ir konkretaus gėrio apsauga, nes tai laikoma išimtimi iš sutarčių laisvės ir dispozityvumo principų.

1. Imperatyvumas ir dispozityvumas teisės teorijoje bei bendrovių teisėje

Kaip jau minėta, šiame darbe siekiama išanalizuoti Lietuvos bendrovių teisės normų priskyrimo imperatyvioms ir dispozityvioms kriterijus bei įvertinti, kuris reguliavimo metodas geriausiai atlieptų bendrovių teisės tikslus. Norint nustatyti, kokiam metodui priskirtina bendrovių teisė, pirmiausia būtina išsiaiškinti paties reguliavimo metodo sampratą teisės teorijoje, imperatyviojo ir dispozityviojo reguliavimo metodų skirtumus, jų esminius požymius bei visuomeninius santykius, kuriuos jie reguliuoja. Tik suvokiant imperatyvumo ir dispozityvumo sąvokas, tokio skirstymo tikslus ir nustatymo kriterijus, galima pagrįstai įvertinti, vienam ar kitam reguliavimo metodui priskirti konkrečią teisės šaką.

1.1 Imperatyvios ir dispozityvios normos bei jų nustatymo kriterijai teisės teorijoje ir teismų praktikoje

Teisės teorijoje reguliavimo metodas yra apibrėžiamas, kaip “teisinio poveikio žmonių elgesiui būdų ir priemonių sistema. Jis atsako į klausimą, kaip, koku būdu ir kiek reguliuojami visuomeniniai santykiai.”¹⁶ Kitaip tariant, reguliavimo metodas apibrėžia teisinių santykių reguliavimo intensyvumą ir detalumą. Yra išskiriami du pagrindiniai reguliavimo metodai: dispozityvusis ir imperatyvusis. Jeigu teisės norma yra konkreti, išsami, nepaliekanti galimybės pasirinkti kitokio elgesio modelio, tokiu atveju atitinkamos normos reguliavimo metodas bus laikomas imperatyviu. Tuo tarpu teisės normos, kurios nustato bendrą standartą ir palieka teisinio santykio šalims laisvę pasirinkti, kaip elgtis atitinkamoje situacijoje, bus laikomos dispozityvaus pobūdžio.¹⁷

Imperatyvus reguliavimo metodas. Imperatyvaus reguliavimo metodo esmę sudaro įpareigojamieji ir draudžiamieji paliepiniai, neleidžiantys nukrypti nuo teisės normoje įtvirtinto imperatyvo. Pagrindinis principas, jog viskas, kas nėra tiesiogiai leista įstatymo, yra draudžiama. Dėl šios priežasties imperatyvaus reguliavimo metodo tikslas yra kiek įmanoma detaliau ir smulkmeniškiau sureguliuoti tam tikrą teisinį santykį.¹⁸ Atkreiptinas dėmesys, jog iš A. Vaišvilos pateikto imperatyvaus reguliavimo metodo apibrėžimo yra išskiriamos dvi imperatyvaus reguliavimo kryptys: (i) įpareigojimas atlikti konkrečius veiksmus ir (ii) įpareigojimas susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo. Tai reiškia, jog imperatyviosiomis normomis gali būti reikalaujama ne tik susilaikyti nuo konkretaus veiksmo, t. y. nustatomas draudimas, tačiau lygiai taip pat gali būti reikalaujama atlikti tam tikrą veiksmą, o to veiksmo neatlikimas bus laikomas teisės normos pažeidimu.

---

¹⁶ Vaišvila, *supra note*, 5: 159.

¹⁷ *Ibid.*, 160-161.

¹⁸ *Ibid.*, 160.

Imperatyvus reguliavimo metodas vyrauja baudžiamojoje, administracinėje teisėje, kadangi yra konkrečiai įvardijami draudžiami atlikti veiksmai bei sankcija atlikus konkretų pažeidimą.¹⁹ Tačiau nederėtų apsiriboti vien tik šiomis teisės šakomis, nes imperatyvus reguliavimo metodas dažnai sutinkamas viešojoje teisėje aplamai, jis egzistuoja konstitucinėje, finansų teisės šakose, taip pat viešosios teisės šakose plačiai naudojamos normos, kurios nustato valstybės įstaigų ir jų tarnautojų pareigas bei atsakomybę.²⁰

LAT vienoje byloje pateikė išaiškinimą, kokie teisės normos bruožai leidžia nustatyti, ar teisės norma yra imperatyvi, teigdamas, jog „Imperatyviausias teisės normas pagal doktrininį suvokimą apie jas identifikuoja tokie požymiai: jos griežtai formuluoja paliepiamą ir neleidžia paliepimo suprasti dviprasmiškai, tai reiškia, kad jų išraiškos forma – kategoriški paliepimai, veiksmy aprašymas ir jų atlikimo eiga, nurodytų veiksmy draudimas, teisės normų įgyvendinimo sąlygos ir būdai. Taigi sprendžiant, ar elgesio taisyklė yra kategoriška ir teisinių santykių subjektai nuo jos nukrypti negali, lingvistinės išraiškos priemonės – žodžiai „draudžiama“, „neturi teisės“, „privalo būti“ ir pan., aiškiausiai parodo teisės normos imperatyvų pobūdį.“²¹

Vis dėlto svarbu pažymėti, kad tam tikrais atvejais vien lingvistinis teisės normos aiškinimas neleidžia aiškiai ir vienareikšmiškai nustatyti, ar konkreti teisės norma yra imperatyvi. LAT yra išaiškinęs, jog kilus abejonėms turi būti analizuojama ne tik pažodinė teisės normos reikšmė, bet ir vertinamos tokios aplinkybės kaip „teisės normos tikslai, objektas ir interesai, kuriuos ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminiai ryšiai su kitomis normomis ir t. t.“²² Taigi, tam, kad būtų išvengta klaidingų interpretacijų ir užtikrintas tinkamas teisės normos taikymas, teisės normų aiškinimas turi būti paremtas ne tik jų lingvistine išraiška, tačiau ir turiniu bei ja siekiamais rezultatais.

Nustačius imperatyvios teisės normos pažeidimą, valstybės institucijos turi teisę, savo iniciatyva, inicijuoti procesą ir taikyti sankcijas pažeidėjo atžvilgiu.

Dispozityvus reguliavimo metodas. Tuo tarpu dispozityviu reguliavimo metodu yra siekiama ne detaliam ir smulkmeniškai reguliuoti teisinį santykį, o nustatyti pagrindines elgesio kryptis ir bendras ribas, taip suteikiant laisvę teisinio santykio dalyviams patiems sukonkretinti savo teises ir pareigas. Tad dispozityvusis reguliavimo metodas leidžia teisinio santykio dalyviams savarankiškai pasirinkti vienokį ar kitokį elgesio variantą. Pagrindinis principas: viskas, kas neuždrausta yra leidžiama.²³

---

¹⁹ Vaišvila, *supra note*, 5: 162.

²⁰ Stasys Vansevičius, *Valstybės ir teisės teorija: Mokomoji priemonė* (Vilnius: Justitia, 2000), 161, <https://vtvk2008.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/10/valstybes-ir-teises-teorija-vansevicus-2000.pdf>.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2010.

²² *Ibid.*

²³ Vaišvila, *supra note*, 5: 160-161.

Dispozityvumo principas vyrauja privatinėje teisėje, kadangi šalis įprastai sieja sutartiniai santykiai, kuriems būdingas tik bendras elgesio ribojimas, o tuos ribojimus šalis prisiima savanoriškai.²⁴ Dispozityvus reguliavimo metodas privatinėje teisėje pasireiškia būtent per šiuos jos bruožus: „<...> teisinių santykių dalyvių lygiateisiškumas, laisva valia įgyvendinant savo teises, asmeninė atsakomybė už savo prievoles ir veiksmus, platus sutarčių panaudojimas, garantuota teisinė apsauga, vyraujanti orientacija tenkinti asmeninius privačius, korporacinius interesus.“²⁵ Vis dėlto svarbu paminėti, jog LAT yra išaiškinęs, kad „Tais atvejais, kai dispozityvi įstatymo norma teisinių santykių subjektams suteikia teisę veikti savo nuožiūra ir patiems reguliuoti savo santykius tarpusavio susitarimais, teisinių santykių subjektai privalo vadovautis bendraisiais teisės principais. Tokie bendrieji teisės principai yra teisingumas, sąžiningumas ir protingumas <...>.“²⁶

Analizuojant dispozityviasias teisės normas ne tik pagal jų požymius, bet ir pagal siekiamus tikslus, itin svarbų vaidmenį atlieka mokslinė doktrina. Tokie autoriai, kaip F. Easterbrookas, D. Fischelis savo straipsniuose aktyviai rėmė teoriją, jog bendrovių teisėje turėtų būti įtvirtintos tokios dispozityvios taisyklės, kokias šalis būtų susiderėję, jei derėjimosi dėl kiekvienos galimos situacijos sąnaudos būtų buvusios pakankamai mažos.²⁷ R. Posneris argumentavo, kad dispozityviosios normos turėtų padėti taupyti sandorių sudarymo sąnaudas, nustatant standartines sutarties sąlygas, kurias šalis priešingu atveju turėtų aiškiai susitarti.²⁸ D. Bairdas ir T. Jacksonas teigė, kad dispozityviosios normos, reglamentuojančios skolininko ir kreditoriaus santykius, turėtų užtikrinti tokią sutarties formą, dėl kurios šalis būtų susitarusios, jei būtų turėjusios pakankamai laiko ir išteklių aptarti visas sandorio detales.²⁹

Tad dispozityviosios teisės normos atlieka itin svarbų vaidmenį, nes leidžia šalims sudaryti sutartis neapibrėžiant visų jų tarpusavio santykių sąlygų. Jei tokių dispozityvių normų nebūtų, šalis privalėtų kiekvienu atveju susitarti dėl visų sąlygų atskirai, o tai reikštų didesnes sandorių sudarymo sąnaudas. Taip pat dispozityviosios normos įpareigoja šalis būti skaidresnes, nes kai jos

---

²⁴ Vaišvila, *supra note*, 5: 160-161.

²⁵ Vansevicius, *supra note*, 21: 161.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-567/2003.

²⁷ Frank Easterbrook ir Daniel Fischel, *The Economic Structure of Corporate Law* (Harvard University Press, 1996), cituota iš Ian Ayrest ir Robert Gertner, „Filling Gaps in Incomplete Contracts: An Economic Theory of Default Rules”, *The Yale Law Journal* 99, 1 (1989): 90, <https://ianayres.yale.edu/sites/default/files/files/Filling%20Gaps.pdf>.

²⁸ Richard Posner, *Economic Analysis of Law*, (3rd edition, 1986), cituota iš Ian Ayrest ir Robert Gertner, „Filling Gaps in Incomplete Contracts: An Economic Theory of Default Rules”, *The Yale Law Journal* 99, 1 (1989): 90, <https://ianayres.yale.edu/sites/default/files/files/Filling%20Gaps.pdf>.

²⁹ Douglas Baird ir Thomas Jackson, „Fraudulent Conveyance Law and Its Proper Domain”, *Vanderbilt Law Review* 38, 829 (1985), cituota iš Ian Ayrest ir Robert Gertner, „Filling Gaps in Incomplete Contracts: An Economic Theory of Default Rules”, *The Yale Law Journal* 99, 1 (1989): 90, <https://ianayres.yale.edu/sites/default/files/files/Filling%20Gaps.pdf>.

nukrypsta nuo tokių normų, privalo tai aiškiai nurodyti, o tai sukuria didesnę skaidrumą sutartiniuose santykiuose.³⁰

Apibendrinant galima teigti, kad dispozityviosios teisės normos atspindi hipotetinę šalių susitarimą, t. y. tokią teisinį reguliavimą, dėl kurio šalys, tikėtina, būtų susitarusios pačios, net jei atitinkama teisės norma neegzistuoja. Šių normų paskirtis yra užtikrinti ekonomišką ir efektyvų teisinį reguliavimą, leidžiantį sumažinti sandorių sudarymo sąnaudas ir išvengti poreikio individualiai derėtis dėl kiekvienos sutarties sąlygos.

Pažymėtina, jog doktrinoje galima sutikti ir kiek kitokių nuomonių, pavyzdžiui, tokie autoriai kaip I. Ayres teigia, kad efektyviosios dispozityviosios normos gali įgauti įvairias formas ir kartais nukrypti nuo principo „ką šalys būtų suderėjusios sutartyje“ ir, šiuo tikslu, jis pristato „baudžiamųjų dispozityvių normų“ (angl. *penalty defaults*) sąvoką. Baudžiamosios dispozityviosios normos yra sukurtos taip, kad bent viena iš šalių turėtų paskatą nesiremti dispozityvia taisykle (angl. *default rule*) ir, nuo jos nukrypstant, aiškiai pasirinkti kitokią, jai priimtina sutarties nuostatą. Priešingai nei tradiciniu požiūriu, tokios normos sąmoningai nustatomos taip, kad šalims jos nebūtų priimtinos, su tikslu, kad paskatintų jas atskleisti informaciją.³¹ Šios normos gali veikti dviem kryptim: 1) jos suteikia abiem sutarties šalims paskatas atskleisti informaciją trečiosioms šalims; 2) jos skatina labiau informuotą šalį atskleisti informaciją mažiau informuotai šaliai.³² Pasak J. Coffee, optimali dispozityvioji norma nėra ta, kuri maksimaliai padidina turtą ar atitinka tai, ko racionalios šalys būtų norėjusios, bet ta, kuri geriausiai paskatina kiekvieną šalį atskleisti kitai, kaip ketina naudotis jai suteiktais įgaliojimais. Laikytina, jog hipotetinės derybos yra prastesnės nei realios derybos, todėl geriausia yra ta dispozityvioji taisyklė, kuri iš anksto sukuria paskatas atskleisti, kaip ketinama pasinaudoti turima diskrecija.³³

Tad nors tradiciškai dispozityviosios normos laikomos priemonėmis, padedančiomis sumažinti sandorių sąnaudas ir užtikrinti teisinį aiškumą, nustatant tokias taisykles, dėl kurių šalys, tikėtina, būtų susitarusios pačios, vis dėlto kai kurie autoriai pabrėžia, jog dispozityviosios normos gali atlikti ir platesnę, informacijos atskleidimo bei šalių elgesio skaidrinimo, funkciją.

Dispozityviuose teisiniuose santykiuose šalių autonomijos principas lemia, jog šalys pačios gali nusistatyti savo elgesio ribas, abipuses teises bei pareigas, taip pat pasekmes, taikytinas sutarties pažeidimo atveju. Tokiu būdu šalys ne tik savarankiškai apibrėžia pageidaujamą elgesio modelį, bet ir pačios pasirenka, ar bei kokiomis priemonėmis gins savo pažeistas teises, jei kita šalis nevykdytų prisiimtų įsipareigojimų. Tai reiškia, kad dispozityvumo principas bus taikomas

---

³⁰ Storme, *supra note*, 13: 37.

³¹ Ayrest, *supra note*, 14: 91.

³² *Ibid.*, 97.

³³ Coffee, *supra note*, 15: 1623.

ne tik materialiniam šalių teisiniam santykiui, tačiau galios ir teismo procese, nes tik šalys gali nuspręsti ginti savo teises ar ne, bei kokia apimtimi.³⁴

Pažymėtina, jog dispozityvios taisyklės veikia ir kaip tam tikros gairės teisėjams, kadangi jos padeda aiškinti normas, kurios gali lemti atitinkamos sutarties sąlygos panaikinimą. Ypač tam, kad būtų galima įvertinti sutartinių sąlygų sąžiningumą ar nesąžiningumą, turi būti tam tikras dispozityvus modelis, standartinis sutarties turinys, atsižvelgiant į kurį galima įvertinti nukrypstančių sutartinių sąlygų sąžiningumą.³⁵

Imperatyvaus ir dispozityvaus reguliavimo metodų santykis. Nors privatiems teisiniams santykiams dažniausiai yra taikomas dispozityvus reguliavimo metodas ir šalims yra suteikiama laisvė susitarti pačioms, vis dėlto jos yra ribojamos CK 1.80 str. 1 d., kurioje yra įtvirtinta nuostata, jog imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Tai reiškia, kad nors teisiniam santykiui yra taikomas dispozityvus reguliavimo metodas, jis jokiu būdu negali peržengti imperatyvių teisės normų ribojimų. Tad šalys, nors ir turi laisvę iš esmės susitarti dėl bet ko, jos vis tiek turi įsivertinti, ar tokiu susitarimu nebus pažeidžiamos imperatyvios teisės normos.

Aiškinant CK 1.80 str. turinį, LAT yra pažymėjęs, jog „ne bet kokios teisės normos, o tik imperatyviosios pažeidimas sudaro pagrindą taikyti CK 1.80 straipsnio nuostatas. <...> Tam, kad tokia teisės norma būtų pripažinta imperatyvia, papildomai būtina nustatyti, ar šia norma ginama vertybė sudaro viešąjį interesą, gintiną sandorio pripažinimo negaliojančiu būdu.“³⁶ Svarbu atkreipti dėmesį, jog vadovaujantis LAT suformuota praktika, siekiant sandorį pripažinti negaliojančiu, turi būti nustatomas ne tik imperatyvus teisės normos pobūdis, tačiau ir viešasis interesas, kurį ta teisės norma gina. Tokiu būdu siekiama išlaikyti privataus teisinio santykio šalių teisių balansą ir užtikrinti, kad dispozityvumo principas būtų ribojamas tik egzistuojant objektyvioms priežastims, pagrįstoms viešojo intereso apsauga.

Šią poziciją patvirtina ir LAT išaiškinimas, kuriame teigiama, jog „<...> sandorio pripažinimas negaliojančiu CK 1.80 straipsnio 1 dalies pagrindu yra sutarties laisvės principo išimtis, privatinėje teisėje dominuojant dispozityviam, bet ne imperatyviam teisinio reguliavimo metodui, tad sandorio pripažinimas negaliojančiu pateisinamas, kai interesas, kurį siekiama apginti nuo neigiamų sandorio sudarymo padarinių, yra svarbesnis už tą, kuris būtų apgintas išsaugant sandorį.“³⁷ Šis išaiškinimas privatinės teisės kontekste yra itin reikšmingas, kadangi pagal

³⁴ Vilija Mikuckienė, „Civilinio proceso principų taikymo ribos bankroto bylose“, *Socialinių mokslų studijos* 1 (2009): 99, <https://repository.mruni.eu/handle/007/11276>.

³⁵ Storme, *supra note*, 13: 37.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-933/2025.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-421/2020.

bendrąją taisyklę sandoris, prieštaraujantis imperatyviai teisės normai, laikomas negaliojančiu. Tokia taisyklė grindžiama pačios imperatyvios normos prigimtimi, nes ji nustato privalomą elgesio modelį, nuo kurio šalys negali nukrypti savo valia. Vis dėlto LAT suformuota praktika paneigia prielaidą, kad imperatyvios normos pažeidimas savaime lemia sandorio negaliojimą. Teismas pažymi, jog siekiant pripažinti sandorį niekiniu ir negaliojančiu, nepakanka nustatyti vien imperatyvios teisės normos pažeidimo, papildomai turi būti įrodyta ir žala viešajam interesui. Kadangi nei CK, nei ABĮ viešojo intereso sąvokos neapibrėžia, kiekvienu konkrečiu atveju teismas privalo individualiai įvertinti, ar sandorio sudarymu buvo pažeistas viešasis interesas. Toks aiškinimas leidžia suprasti, kai net ir imperatyvui prieštaraujantis sandoris gali likti galioti, jei neįrodomas viešojo intereso pažeidimas. Tai, savo ruožtu, kelia klausimą, ar tokia teisės norma iš tiesų gali būti laikoma imperatyvia, jeigu jos pažeidimas, nenustačius viešojo intereso pažeidimo, nesuponuoja sandorio negaliojimo ir šis lieka galioti.

Pažymėtina, jog privatiems teisiniams santykiams taikomas dispozityvus reguliavimo metodas, todėl šalių elgesį paprastai lemia jų pačių valia ir susitarimai. Pažeidus tokį susitarimą, tik pati šalis sprendžia, ar ginti savo teises, kokia apimtimi ir kokių teisių gynimo būdų imtis, todėl ir pats procesas šiuose santykiuose iš esmės yra dispozityvus. Vis dėlto LAT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad tam tikrais atvejais teismas turi teisę *ex officio* pripažinti sandorį negaliojančiu, jei jis akivaizdžiai prieštarauja imperatyvioms teisės normoms, t. y. „<...> teismas, nustatęs, kad sandoris prieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, turi *ex officio* pripažinti sandorį niekiniu ir negaliojančiu bei taikyti atitinkamus teisinius padarinius, neatsižvelgdamas į bylos dalyvių reikalavimus <...>. Taigi teismas pripažįsta sandorį niekiniu tiek bylos dalyviams pareiškus tokį reikalavimą, tiek jo nepareiškus <...>.“³⁸

Tad privačių teisinių santykių dispozityvumas gali būti ribojamas dviem aspektais – materialiniu, kai sandoris pripažįstamas niekiniu arba negaliojančiu, ir procesiniu, kai, net ir nesant nė vienos šalies kreipimosi dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, teismas privalo tai padaryti *ex officio*, t. y. savo iniciatyva.

Nors imperatyvus ir dispozityvus teisinio reguliavimo metodai teorijoje siejami su skirtingomis teisės šakomis, praktikoje šie metodai dažnai persipina ir vienas kitą papildo. Tiek viešojoje teisėje galime rasti dispozityvaus pobūdžio teisės normų, tiek civilinėje teisėje, kurioje paprastai vyrauja dispozityvumas, susiduriame su tam tikrais imperatyviais ribojimais, saugančiais viešąjį interesą. Kaip teigė profesorius A. Vaišvila, „Reguliuojant žmonių santykius teisės priemonėmis, neturi būti absoliutinama nei imperatyviojo, nei dispozityviojo metodo kompetencija, nes tai lems vienpusiškumą. <...> Todėl visada turime reikalą su imperatyviojo ir

---

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-220-381/2023

dispozityviojo metodų tarpusavio derinimu, papildymu. Jų sąveiką išreiškia principas: leidžiama viskas, kas nėra draudžiama, jeigu tai yra protingai reguliuojama.³⁹

Apibendrinant, imperatyvioms normoms yra būdingas įsakmus, liepiamasis tonas, nusakantis elgesio taisyklę, kurios teisės subjektas privalo laikytis ir negali nuo jos nukrypti, ar tai būtų reikalavimas atlikti tam tikrus veiksmus, ar nuo jų susilaikyti. Tuo tarpu dispozityvus reguliavimo metodas teisinio santykio šalims suteikia laisvę pačioms nusistatyti savo elgesio ribas ir nustato tik bendrus standartus. Nors imperatyvus reguliavimo metodas yra labiau būdingas viešosios teisės šakoms, o dispozityvusis reguliavimo metodas vyrauja privatinis teisinius santykius reguliuojančiose teisės šakose, vis dėlto nė vienoje teisės šakoje negalime identifikuoti išskirtinai tik imperatyvaus, arba tik dispozityvaus reguliavimo metodo. Praktikoje šie du reguliavimo metodai persipina ir vienas kitą papildo, užtikrinant teisinių santykių stabilumą ir viešojo intereso apsaugą.

1.2 Bendrovių teisės ištakos, tikslai ir reguliavimo metodas

Teisės doktrinoje yra išskiriami penki pagrindiniai bendrovėms būdingi bruožai: (1) teisinis subjektiškumas, (2) ribota atsakomybė, (3) perleidžiamos akcijos, (4) centralizuotas valdymas pagal valdybos struktūrą ir (5) investuotojų kapitalo įnašai.⁴⁰ Beveik visose ekonomiškai svarbiose jurisdikcijose galioja įstatymas, numatantis įmonių, turinčių visus šiuos elementus, bent jau kaip bendrą standartą, steigimą.⁴¹ Nors egzistuoja tam tikros išimtys, pavyzdžiui, Lietuvoje, UAB atveju, papildomai yra nustatomi mechanizmai susiję su akcijų perleidimo ribojimais, galimybė nesudaryti valdybos ir stebėtojų tarybos ir kt. Vis dėlto, net ir tais atvejais, kai uždaro tipo bendrovė atsisako vieno iš pagrindinių korporacinės formos elementų, ji išlaiko likusius šiai formai būdingus požymius bei su jais susijusias teisinio reguliavimo problemas.⁴²

Siekiant visapusiškai suvokti šių pagrindinių bendrovės bruožų turinį ir reikšmę, būtina apžvelgti, kaip istoriškai formavosi bendrovės koncepcija. Todėl šiame poskyryje bus analizuojama bendrovių teisės istorinė raida, kokiomis teorijomis yra grindžiama bendrovių teisė ir kokių tikslų ji siekia. Ši analizė sudarys pagrindą tolesniam vertinimui, kuris teisinio reguliavimo metodas, imperatyvusis ar dispozityvusis turėtų vyrauti bendrovių teisiniame reguliavime.

---

³⁹ Vaišvila, *supra note*, 5: 162.

⁴⁰ Henry Hansmann, Reinier Kraakman, "What is Corporate Law?", *Yale Law & Economics Research Paper*, 300 (2004): 5, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=568623.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*, 5-6.

1.2.1 Istorinė raida

Bendrovių teisės užuomazgos yra aptinkamos dar romėnų teisėje, tačiau tuo metu bendrovė buvo suprantama kiek kitaip ir stokojo tokių esminių elementų kaip ribota atsakomybė, bendrovės turto atskirumas ir akcijų perleidžiamumas. Romėnų teisėje bendrovė buvo grindžiama partneryste ir traktuojama tik kaip privati sutartis dėl nuostolių ir pelno pasidalijimo. Tokioje bendrovėje bet koks partnerių tapatybės pasikeitimas nutraukdavo senąją sutartį ir, kad būtų galima tęsti veiklą, reikalavo sudaryti naują. Taip pat partneriai buvo asmeniškai atsakingi už bendrovės skolas (nebuvo ribotos atsakomybės), o partnerių asmeniniai kreditoriai galėjo areštuoti bendrovės turtą (nebuvo juridinio asmens turto atskirumo).⁴³ Tradicinė romėnų partnerystės koncepcija griežtai laikėsi laisvo pasitraukimo principo (angl. *Exit At Will*), kuris kiekvienam partneriui suteikė teisę priverstinai likviduoti bendrovę ir atsiimti savo įnašą.⁴⁴ Tokia bendrovės koncepcija neleido siekti ilgalaikių tikslų ir užtikrinti veiklos stabilumo, nes buvo grindžiama tik asmeniniu partnerių pasitikėjimu. Neribota partnerių atsakomybė didino finansinę riziką, o turto neatskyrimas nuo asmeninių prievolių ribojo kapitalo kaupimą ir verslo plėtros galimybes. Dėl šių priežasčių romėniškoji bendrovės samprata negalėjo tapti tvariu ilgalaikio verslo organizavimo pagrindu.

Analizuojant bendrovės, kaip ją suprantame šiandien, istorinę raidą, svarbu paminėti 1602 m. įkurtą Olandijos Rytų Indijos bendrovę (toliau - **VOC**), kuri tapo pirmąja verslo korporacija su nuolatiniu kapitalu, kadangi ilgalaikės kapitalo investicijos tapo būtinos norint išnaudoti naujas jūrinės prekybos su Azija galimybes. Tai leido įgyvendinti ne sutartinę, o teisinę naujovę, suteikusi galimybę „užrakinti“ (angl. *Lock-in*) investuotojų kapitalą.⁴⁵ 1602 m. VOC chartija, turėjusi įstatymo galią, įpareigojo investuotojus ilgam laikui „užrakinti“ savo investuotą kapitalą. Iš pradžių šis kapitalo „užrakinimas“ buvo nustatytas dešimčiai metų, tačiau po 1612 m. tapo neterminuotu.⁴⁶ Tai leido užtikrinti, kad bendrovės savininkai (akcininkai) negalėtų savo nuožiūra atsiimti jiems priklausančios įmonės turto dalies ir taip nulemti įmonės likvidavimą, o jų asmeniniai kreditoriai negalėtų išieškoti savo reikalavimų iš savininko turto dalies įmonėje.

Kapitalo „užrakinimas“ buvo svarbi bendrovės ilgalaikio gyvavimo prielaida, kadangi prieš įtvirtinant kapitalo „užrakinimo“ reikalavimą, išėjimas iš bendrovės buvo laisvas, todėl kiekvienas partneris galėjo priverstinai likviduoti bendrovę.⁴⁷ Pavyzdžiui, iki VOC įsteigimo, olandų pirkliai kapitalą skirdavo tik vienai kelionei ir jai pasibaigus kapitalą atsiimdavo, nes

---

⁴³ Giuseppe Dari-Mattiaci ir kt., „The Emergence of the Corporate Form”, *The Journal of Law, Economics, and Organization* 33, 2 (2017): 201, https://www.researchgate.net/publication/256049002_The_Emergence_of_the_Corporate_Form.

⁴⁴ *Ibid.*, 195.

⁴⁵ *Ibid.*, 193.

⁴⁶ *Ibid.*, 199.

⁴⁷ *Ibid.*, 199.

teismai griežtai laikėsi tradicinių romėnų teisės principų, leidžiančių pasitraukti savo valia (angl. *Exit at Will*).⁴⁸

1602 m. VOC chartija taip pat įtvirtino akcijų perleidimo tvarką. Ši nuostata buvo tiesioginė kapitalo „užrakinimo“ pasekmė, nes reikėjo kompensuoti dėl jo prarastą investicijos likvidumą.⁴⁹

Kalbant apie bendrovės turto atskirumo principą nuo akcininkų asmeninio turto, dar iki VOC chartijos, egzistavo bendrovės turto apsaugos principas (angl. *Entity shielding*), tačiau jis nebuvo itin išvystytas ir apsiribojo silpna bendrovės turto apsauga, kuri tik suteikė bendrovės kreditoriams pirmenybę prieš asmeninius akcininkų kreditorius įmonės turto atžvilgiu. Tačiau įtvirtinus kapitalo „užrakinimo“ reikalavimą, asmeninės akcininkų skolos nebegalėjo būti išieškomos iš bendrovės turto, kadangi akcininkai neturėjo teisės atsiimti investuoto kapitalo, tad asmeniniai akcininkų kreditoriai nebegalėjo išieškoti skolų iš bendrovės turto.⁵⁰

Iki 1623 m. ribotą atsakomybę turėjo tik pasyvūs akcininkai, o vadovaujantys akcininkai buvo visiškai asmeniškai atsakingi už bendrovės skolas. Tačiau 1623 m. VOC direktoriai (t. y. vadovaujantys akcininkai) priėmė vienašalę rezoliuciją, kuria buvo nuspręsta perrašyti skolos raštų tekstus ir aiškiai pašalinti bet kokią asmeninę atsakomybę. Direktoriai patys pasirašė šiuos dokumentus, taip įtvirtindami, kad už bendrovės prievoles atsako tik pati bendrovė. Esminės reikšmės turėjo tai, kad Nyderlandų teismai vėliau pripažino šio atleidimo nuo atsakomybės bendrąjį pobūdį. Nuo to momento VOC, kaip savarankiškas juridinis asmuo, tapo išimtinai atsakinga už savo prievoles.⁵¹

Apibendrinant galima teigti, kad šiandieninei bendrovių teisei būdingi elementai egzistavo jau XVII a. pradžioje, o kai kurios jų užuomazgos dar anksčiau. Romėnų teisėje vyravusi, tačiau neveiksminga partnerystės koncepcija, nesudariusi sąlygų ilgalaikėi ir stabiliai veiklai, ilgainiui evoliucionavo. XVII a. pradžioje įkurta Olandijos Rytų Indijos bendrovė davė pradžią naujam bendrovės raidos etapui. Jos dėka pirmą kartą buvo įtvirtintas kapitalo „užrakinimo“ principas, akcijų perleidimo galimybė, o vėliau ir ribota akcininkų atsakomybė. Būtent XVII a. pradžioje buvo padėtas pagrindas šiuolaikinei bendrovės koncepcijai, kuri geba veikti nepriklausomai nuo akcininkų pasikeitimo, užtikrinti kapitalo stabilumą ir veiklos tęstinumą.

---

⁴⁸ Mattiacci, *supra note*, 44: 196.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*, 199.

⁵¹ *Ibid.*, 213.

1.2.2 Bendrovių teisės sutartinė teorija

Analizuojant bendrovių teisės susiformavimo prielaidas bei tikslus, neretai teisės mokslininkų darbuose yra duodama nuoroda į bendrovių teisės sutartinę teoriją, pagal kurią bendrovė yra suprantama kaip visuma sutarčių tarp skirtingų interesų grupių, o bendrovių teisės normos prilyginamos standartinei sutarčiai, kurią interesų turėtojai, turėdami visą reikiamą informaciją, būtų susiderėję, o sandorio sąnaudos būtų lygios nuliui.⁵²

Ši teorija yra grindžiama prielaida, kad šalys susiderėtų dėl daugelio universalių bendrovių teisės normų, net jei teisė neegzistuoja⁵³. Tačiau bendrovių teisės normos suteikia šalims galimybę sumažinti tokio numanomo sandorio sudarymo sąnaudas, kadangi jos neturi kaskart derėtis dėl bendrovės veikimo sąlygų, o keičiantis aplinkybėms teismai ir įstatymų leidėjas turi galimybę užpildyti standartinės sutarties spragas arba pakeisti standartines nuostatas, kurios neatliepia bendrovių teisės tikslų ir yra nebeaktualios.⁵⁴ R. Kraakman ir kt. vertinimu, bendrovių teisė iš esmės siūlo standartinės formos sutartį, kurią šalys savo nuožiūra gali priimti visiškai arba iš dalies, o tokios teisinės standartinės formos privalumas yra tas, kad ji leidžia sumažinti šalių patiriamas sąnaudas, visų pirma supaprastindama sutartinius santykius tarp šalių, kadangi jos privalo nurodyti tik tuos santykių elementus, kurie nukrypsta nuo standartinių sąlygų.⁵⁵

Turint omenyje, jog santykiai tarp bendrovės dalyvių iš esmės yra sutartinio pobūdžio, pastebėtina, jog pagrindinė sutartis, reguliuojanti bendrovės dalyvių santykius yra bendrovės steigimo dokumentai, įprastai vadinami įstatais. Įstatai nustato pagrindines susitarimo sąlygas tarp bendrovės akcininkų bei tarp akcininkų ir bendrovės direktorių ar kitų vadovų.⁵⁶

E. Lauraitytės teigimu, remiantis bendrovių teisės sutartine teorija, „jei sandorio sąnaudos būtų lygios nuliui, bendrovių teisės taisyklės neturėtų jokios reikšmės, tačiau realiai sandorio sąnaudos yra didelės, dėl to derybos tampa neįmanomos ir šalys negali suderėti efektyvių bendrovės veiklos taisyklių. Būtent dėl to bendrovės veiklos klausimai nėra paliekami privačioms deryboms ir tokias taisykles turi nustatyti teisė <...>.“⁵⁷ Iš to seka išvada, kad jeigu bendrovių teisė yra traktuojama kaip standartinė sutartis, tai įstatymų leidėjo teisė riboti privačius šalių susitarimus irgi turėtų būti ribota, kadangi sutarties laisvės principas suteikia galimybę pačioms teisinio santykio šalims nusistatyti savo teises ir pareigas. Todėl yra reikalingas aiškus ekonominis pagrindimas, dėl ko tam tikra norma turi būti laikoma imperatyvia, arba, jog tam tikras nuokrypis

⁵² Eglė Lauraitytė, „Sutartinė bendrovės teorija ir akcininkų interesų pirmenybės principas“, *TEISĖ* 90 (2014): 158, <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2014~1472045670784/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.

⁵³ Lauraitytė, *supra note*, 11: 148.

⁵⁴ *Ibid.*, 149.

⁵⁵ Kraakman, *supra note*, 12: 18.

⁵⁶ *Ibid.*, 17.

⁵⁷ Lauraitytė, *supra note*, 11: 149.

nuo bendrovių teisės normų bendrovės įstatuose ar kituose susitarimuose yra draudžiamas.⁵⁸ Imperatyvios bendrovių teisės normos turėtų būti įtvirtinamos ir taikomos tik tais atvejais, kai rinka pati nepajėgi apsaugoti tam tikrų socialiai vertingų ar pažeidžiamų asmenų teisių bei interesų arba kai jų taikymą pateisina viešojo intereso apsauga.⁵⁹ Tačiau net ir silpnesnių šalių apsauga negali būti absoliutinama sutarties laisvės principo sąskaita. Nors ir egzistuojant tam tikrai teisės subjektų nelygybei, kai viena teisinio santykio šalis turi daugiau teisių, negalima paneigti pamatinio civilinės teisės reguliavimo metodo ar neproporcingai riboti civilinės teisės subjektų laisvės, nes bendrovių teisė yra civilinės teisės dalis, tad ji pirmiausia turėtų būti reguliuojama remiantis dispozityviu metodu.⁶⁰

Dispozityvus reguliavimo metodas bendrovių teisėje gali pasireikšti dvejopai: „Pavyzdžiui, civilinės teisės tradicijas puoselėjančios valstybės yra pasirinkusios teisės aktuose nustatyti taisykles pagal nutylėjimą (angl. *default rules*), kurios taikomos visais atvejais, jeigu bendrovės steigimo dokumentuose nėra nurodyta išimčių. Bendrosios teisės jurisdikcijose vyraujantis principas, kad taikomos tik tarp civilinių teisinių santykių subjektų sulygtos sąlygos, lėmė, jog įstatymų leidėjas renkasi nustatyti modelinius bendrovių steigimo dokumentus.“⁶¹ Pastebėtina, kad Lietuvoje taikomos abi dispozityvaus reguliavimo metodo formos. Viena vertus, bendrovės savo įstatuose neretai nurodo, kad tam tikros nuostatos, pavyzdžiui, VAS šaukimo tvarka, nesiskiria nuo numatytosios ABĮ. Tokiu atveju taikomos įstatyme nustatytos taisyklės pagal nutylėjimą (angl. *default rules*). Kita vertus, Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu patvirtinti pavyzdiniai bendrovių steigimo dokumentai⁶² atitinka modelinių steigimo dokumentų koncepciją, kuri yra būdinga bendrosios teisės tradicijai. Taigi Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas apima abiejų sistemų elementus, kurie leidžia sumažinti bendrovės steigimo sąnaudas ir užtikrinti teisinio reguliavimo aiškumą. Iš to darytina išvada, kad bendrovių teisėje dispozityvusis reguliavimo metodas gali būti taikomas dviem skirtingais būdais, kurie gali veikti kartu vienas kitą papildydami ir taip užtikrinti efektyvesnę teisinį reguliavimą bei sumažinti šalių patiriamas išlaidas tiek bendrovės steigimo etape, tiek ir bendrovės veiklos organizavimo metu.⁶³

Vadovaujantis aukščiau aptarta sutartine bendrovių teisės teorija, darytina išvada, jog vienas iš pagrindinių bendrovių teisės tikslų yra nustatyti bendrąsias taisykles, kurios iš esmės

---

⁵⁸ Lauraitytė, *supra note*, 11: 151.

⁵⁹ Lina Mikalonienė, *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos* (Vilnius, 2011), 94, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2022/02/Lina-Mikaloniene_Asmeninio-komercinio-bendradarbiavimo-pagrindines-teisines-formos-1.pdf.

⁶⁰ Mikalonienė, *supra note*, 8: 139.

⁶¹ *Ibid.*, 140.

⁶² Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. spalio 23 d. įsakymas Nr. 4-760 „Dėl uždarujų akcinių bendrovių pavyzdinių steigimo akto, steigimo sutarties formų ir pavyzdinių įstatų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2025 m. spalio 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b177adf05af711e497fcb72f7117d500/asr>.

⁶³ Mikalonienė, *supra note*, 8: 139.

veikia kaip standartinės sutarties sąlygos, dėl kurių teisinio santykio šalys tikėtina būtų susitarusios tuo atveju, jei sandorio sudarymo sąnaudos būtų nedidelės arba visai neegzistuos. Bendrovės formavimo proceso supaprastinimas, per teisės aktuose įtvirtintas bendrąsias taisykles, leidžia teisinio santykio dalyviams išvengti ilgų ir sudėtingų derybų tarp įvairių suinteresuotųjų šalių bei sumažinti reikšmingas sąnaudas, tiek laiko ir žmogiškųjų išteklių, tiek finansine prasme. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad bendrovių teisę suprantant kaip tam tikras standartinės sąlygas ypač aktualus tampa sutarčių laisvės principas. Jis suponuoja tokių teisinių santykių dispozityvumą ir šalių teisę pačioms pasirinkti savo tarpusavio santykių reguliavimo būdą. Todėl bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas, o imperatyvių normų taikymas turėtų būti tinkamai pagrįstas, kadangi tai yra sutarčių laisvės principo išimtis. Priešingu atveju gali būti nepagrįstai ribojamos privataus teisinio santykio dalyvių teisės savarankiškai pasirinkti kaip reguliuoti tarpusavio santykius.

1.2.3 Bendrovių teisės tikslai skirtingų interesų grupių tenkinimo atžvilgiu

Doktrinoje bendrovių tikslai yra analizuojami per tam tikrų interesų tenkinimo prizmę. Šiuo aspektu yra išskiriamos trys teorijos, kurios bus aptariamoms toliau.

Akcininkų interesų viršenybės teorija. Pagrindinė akcininkų interesų viršenybės (angl. *Shareholder Primacy*) teorijos idėja yra ta, kad bendrovės interesai yra tenkinami tik tuomet, kai yra tenkinami pačių akcininkų interesai.⁶⁴ Tai reiškia, kad bendrovės sėkmė yra tiesiogiai siejama su akcininkų turto maksimizavimu ir jų interesų tenkinimu. Akcininkų interesų pirmenybės teorija yra grindžiama požiūriu, jog akcininkų investicija yra išskirtinė ir būtent akcininkai yra pagrindiniai naudos ir nuostolio gavėjai. Atsižvelgiant į tai, kad kitoms suinteresuotosioms šalims (pvz., darbuotojams, kreditoriams) yra užtikrinamas fiksuotas atlyginimas sutartimi, o akcininkai neturi jokių sutartinių garantijų, laikytina, jog būtent akcininkai prisiima verslo nesėkmės riziką. Iš to seka, kad akcininkai, būdami galutiniais naudos / nuostolio gavėjais, turi didžiausią suinteresuotumą prižiūrėti, jog ištekliai bendrovėje būtų naudojami optimaliai ir todėl yra laikoma, jog akcininko sutartis dėl akcijų vertės maksimizavimo yra bendrovės sėkmės garantas.⁶⁵

Vis dėlto ši teorija teisės doktrinoje neretai yra kritikuojama. L. Mikalonienės teigimu, „didžiausias šios teorijos trūkumas yra tai, kad akcininkų interesai yra pernelyg sureikšminami, o

---

⁶⁴ Mikalonienė, *supra note*, 8: 131.

⁶⁵ Lauraitytė, *supra note*, 53: 164-165.

kitų susijusių subjektų interesai per daug nuvertinami. Manytina, kad dabartinėje demokratinėje santvarkoje toks požiūris į bendrovių valdymą turėtų būti laikomas nepatvariui.⁶⁶

Visų suinteresuotųjų šalių interesų teorija. Kitaip nei akcininkų pirmenybės teorija, suinteresuotųjų šalių (angl. *stakeholder*) teorija remiasi požiūriu, kad bendrovių valdymo organai turi atsižvelgti ne tik į akcininkų, bet ir į kitų interesų turėtojų – darbuotojų, kreditorių, vietos bendruomenės interesus. Ši teorija gali veikti dviem kryptimis: (i) kai suinteresuotų asmenų teorija yra įgyvendinama per valdymo organų fiduciarines pareigas, vadovams veikiant ne tik akcininkų, bet ir kitų interesų turėtojų naudai; (ii) taip pat skirtingų grupių interesai galėtų būti apsaugoti deleguojant jų atstovus į bendrovės valdymo ir priežiūros organus.⁶⁷

Vis dėlto ši teorija taip pat yra susilaukusi kritikos, argumentuojant, kad jeigu bendrovės valdymo organams būtų priskirtos fiduciarinės pareigos ne tik akcininkų, bet ir kitų interesų turėtojų atžvilgiu, pavyzdžiui, iš dalies akcininkams, iš dalies darbuotojams ir iš dalies visuomenei, tuomet tokie organai faktiškai nebebūtų aiškiai atskaitingi nė vienai suinteresuotajai grupei. Tuo pat metu didėtų ekonominės atstovavimo sąnaudos, o bendrovės veiklos efektyvumas ir bendra visuomenės materialinė gerovė mažėtų.⁶⁸ Taip pat per didelis suinteresuotų asmenų ratas gali nulemti, kad ši teorija praktikoje aplamai gali neveikti, nes tenkinant vienos grupės interesus, neišvengiamai, tuo pačiu metu gali būti pažeidžiami kitos grupės interesai.⁶⁹ Tad realybėje užtikrinti, kad visos suinteresuotos asmenų grupės būtų patenkintos, yra sunkiai pasiekiamas uždavinys. Tokia situacija galėtų lemti, jog bendrovės organai aplamai nebegebėtų efektyviai priimti esminių sprendimų, susijusių su bendrovės veikla.

Racionalioji akcininkų interesų teorija. Racionalioji akcininkų interesų (angl. *Enlightened Shareholder Value*) teorija siekia derinti tradicinę akcininkų vertės maksimizavimo teoriją su visų suinteresuotųjų šalių interesų teorija. Pagal šią koncepciją, bendrovės tikslas išlieka ilgalaikės akcininkų vertės didinimas, tačiau siekiant šio tikslo vadovai turi atsižvelgti į kitų suinteresuotųjų šalių interesus tiek, kiek tai prisideda prie ilgalaikės akcininkų gerovės.⁷⁰ Racionalioji akcininkų interesų teorija nuo grynosios akcininkų pirmenybės teorijos skiriasi tuo, kad akcininkų interesai ir jiems tenkanti nauda vertinami ilgalaikėje perspektyvoje. Ši teorija pripažįsta, kad trumpuoju laikotarpiu gali būti priimami sprendimai, kurie tiesiogiai nedidina akcininkų pelno, tačiau ilginiui prisideda prie bendrovės vertės augimo. Taip pat pažymėtina, kad kitaip nei visų suinteresuotųjų šalių teorija, racionalioji akcininkų interesų teorija nereikalauja suderinti visų interesų grupių siekių, ji tik numato, kad sprendimų priėmimo procese turi būti įvertintas jų

⁶⁶ Mikalonienė, *supra* note, 8: 131.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Lauraitytė, *supra* note, 53: 165.

⁶⁹ Mikalonienė, *supra* note, 8: 131-132.

⁷⁰ Lucian A. Bebchuk ir kt., „Does Enlightened Shareholder Value Add Value?“, *The Business Lawyer* 77 (2022): 731, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4065731.

poveikis skirtingoms interesų grupėms, siekiant užtikrinti akcininkų gerovę ilgalaikėje perspektyvoje.⁷¹

Pagal racionaliąją akcininkų interesų teoriją, bendrovės poveikis įvairioms interesų grupėms daro tiesioginę įtaką jos gebėjimui išlaikyti pelningumą ir konkurencingumą. Kitaip tariant, bendrovės sprendimai suinteresuotųjų šalių atžvilgiu veikia ne tik socialinį jos įvaizdį, bet ir ekonominius rezultatus. Praktiškai tai reiškia, kad įmonių vadovai, siekdami ilgalaikės akcininkų gerovės, turi integruoti suinteresuotųjų šalių interesus į strateginius sprendimus. Pavyzdžiui, atsakingas požiūris į darbuotojus didina organizacijos gebėjimą pritraukti, išlaikyti ir motyvuoti kvalifikuotus darbuotojus, o tai ilgainiui stiprina bendrovės finansinius rezultatus. Tinkamas santykių su klientais valdymas lemia įmonės gebėjimą generuoti pastovias pajamas bei išlaikyti rinkos dalį. Analogiškai, atsakingas elgesys su vietos bendruomenėmis ir aplinkos apsauga prisideda prie teigiamos įmonės reputacijos, politinės paramos ir socialinio stabilumo, kurie yra būtini tvariai veiklai.⁷²

Pastaraisiais metais didelė dalis įmonių vadovų išreiškė tvirtą paramą racionaliajai akcininkų interesų teorijai. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, 2019 m. daugiau nei 180 generalinių direktorių pasirašė „Verslo apskritojo stalo diskusijos“ (angl. *Business Roundtable*) pareiškimą, kuriame yra teigiama, jog bendrovės privalo kurti vertę visoms suinteresuotosioms šalims, ne vien tik akcininkams. Pareiškime išskiriami penki pagrindiniai įsipareigojimai: klientams, darbuotojams, tiekėjams, bendruomenėms ir akcininkams, pabrėžiant, kad kiekviena iš šių grupių yra esminė įmonės ilgalaikėi sėkmei.⁷³ Taip pat pastebėtina, jog pasaulio ekonomikos forumo 2020 m. paskelbtame Davoso manifeste yra apibrėžiamas naujas požiūris į bendrovių tikslus, atitinkantis racionaliąją akcininkų interesų teoriją. Dokumente teigiama, kad įmonė privalo: (i) kurti vertę visoms suinteresuotosioms šalims: akcininkams, darbuotojams, klientams, tiekėjams, vietos bendruomenėms ir visuomenei; (ii) veikti etiškai ir skaidriai; (iii) elgtis su darbuotojais oriai ir pagarbiai, skatinti įvairovę bei nuolatinį darbo sąlygų ir darbuotojų gerovės tobulinimą; (iv) gerbti žmogaus teises ir elgtis sąžiningai su verslo partneriais; (v) prisidėti prie visuomenės ir aplinkos gerovės, įgyvendinant tvarias praktikas, sąžiningai mokant mokesčius ir saugant aplinką; (vi) užtikrinti akcininkams pagrįstą ir ilgalaikę grąžą, suderintą su įmonės tvarumo bei inovacijų siekiais.⁷⁴ Pasak pasaulio ekonomikos forumo atstovų, dabartinė akcininkų vertės maksimizavimo teorija pasižymi tvarumo stoka, o tai lemia, kad jaunosios kartos atstovai

---

⁷¹ Mikalonienė, *supra* note 8: 132.

⁷² Bechuk, *supra* note, 71: 735-736.

⁷³ “Statement on the Purpose of a Corporation”, Business round table, žiūrėta 2025 m. spalio 22 d., <https://www.businessroundtable.org/opportunity-commitment>.

⁷⁴ “Davos Manifesto 2020: The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution“, World Economic Forum, žiūrėta 2025 m. spalio 22 d., <https://www.weforum.org/stories/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>.

nebenori dirbti įmonėse, investuoti į jas ar pirkti jų produktų, jei šios neturi aiškių vertybinių orientyrų, viršijančių vien pelno maksimizavimo siekį. Galiausiai vis daugiau vadovų ir investuotojų pripažįsta, jog jų ilgalaikė sėkmė yra neatsiejamai susijusi su klientų, darbuotojų ir tiekėjų gerove, nes vis labiau sąmoningėjanti visuomenė reikalauja, kad įmonių veikla būtų grindžiama socialinės atsakomybės ir aplinkos tvarumo principais.⁷⁵

Atkreiptinas dėmesys, jog ir Lietuvos ABĮ 19 str. 8 d. yra įtvirtinta bendrovės valdymo organo pareiga veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai.⁷⁶ Kas suponuoja, jog Lietuva, taip pat kaip ir kitos Europos valstybės, pasuko racionaliosios akcininkų interesų teorijos keliu, „kuomet akcininkų interesai yra pirminiai, tačiau, siekiant akcininko nuosavybės vertės didinimo ilgalaikėje perspektyvoje, kartu atsižvelgiama ir į kitų suinteresuotų grupių ir visuomeninius interesus.“⁷⁷

Aptartos bendrovių teisės teorijos leidžia daryti išvadą, kad nepaisant skirtingų požiūrių į suinteresuotųjų šalių vaidmenį, pagrindinis bendrovių teisės tikslas išlieka akcininkų vertės maksimizavimas. Tačiau šis tikslas šiuolaikinėje bendrovių teisėje nebėra suvokiamas izoliuotai. Akcininkų interesų įgyvendinimas vis dažniau siejamas su tvariu ir atsakingu bendrovės valdymu, kuris reikalauja įvertinti įmonės sprendimų poveikį kitoms suinteresuotosioms šalims, t. y. darbuotojams, kreditoriams, klientams, vietos bendruomenei ir aplinkai. Tokiu būdu bendrovių teisės raida rodo tendenciją pereiti nuo siauro pelno siekimo prie ilgalaikės vertės kūrimo, kai akcininkų gerovės siekiama kartu užtikrinant ir kitų interesų grupių teises bei teisėtus lūkesčius.

1.3 Lietuvos bendrovių teisei būdingas reguliavimo metodas

Šiame poskyryje bendrai analizuojamas LAT požiūris į bendrovių teisę, atskleidžiant, kaip LAT interpretuoja ABĮ ir CK normas, vertina jų santykį bei taikymo ribas. Kartu atsižvelgiama ir į mokslininkų pateiktas išvalgas bendrovių teisės doktrinoje, leidžiančias įvertinti, kiek teismų suformuota pozicija dera su praktiškai taikomu bendrovių reglamentavimu.

Šiuo klausimu yra aktuali 2008 m. byla, kurioje LAT konstatavo, jog Lietuvos akcinių bendrovių teisės normos yra priskiriamos civilinės teisės normoms, o tai reiškia, kad jos iš prigimties turi būti laikomos dispozityviomis ir joms taikomas sutarčių laisvės (šalių autonomijos) principas.⁷⁸

Sutarties laisvės ir šalių autonomijos principai Lietuvos bendrovių teisėje iš esmės yra įgyvendinami per bendrovės akcininkų teisę patiems nusistatyti savo steigimo dokumentų (įstatų)

⁷⁵ “Why we need the 'Davos Manifesto' for a better kind of capitalism”, World Economic Forum, žiūrėta 2025 m. spalio 22d., <https://www.weforum.org/stories/2019/12/why-we-need-the-davos-manifesto-for-better-kind-of-capitalism/>.

⁷⁶ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

⁷⁷ Mikalonienė, *supra note*, 60: 96.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2008.

turinį, kurie apibrėžia bendrovės organų tarpusavio santykius, tikslus ir kaip yra organizuojama bendrovės veikla. Pastebėtina, jog kasacinis teismas, savo formuojamoje praktikoje, nuosekliai pabrėžia bendrovės steigimo dokumentų svarbą. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas nurodė, jog „Bendrovė savo veikloje privalo vadovautis ne tik įstatymais, bet ir įstatais, kurie laikytini bendrovės steigimo dokumentu (LR CK 2.46 str. 2 d.). Įstatuose nurodomi bendrovės veiklos tikslai, visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija ir sušaukimo tvarka, kiti bendrovės organai, jų kompetencija, skyrimo ir atšaukimo tvarka, įstatų keitimo tvarka bei kitos įstatymo reikalaujamos bei steigėjų (dalyvių) nuožiūra įtraukiamos nuostatos. Taigi įstatuose gali būti bet kurių kitų nuostatų, neprieštarujančių įstatymų imperatyvams, nes įstatų sudarymui taikytinas sutarties laisvės principas leidžia įstatuose nusistatyti ir kitokias taisykles.“⁷⁹ Dar vienoje byloje LAT konstatavo, jog „<...> bendrovė savo veikloje visų pirma vadovaujasi savo įstatais ir būtent remiantis jais, o ne įstatymu, turi būti nustatoma bendrovės valdymo organų kompetencija.“⁸⁰ Šis teismo pateiktas išaiškinimas laikytinas itin reikšmingu, kadangi juo realiai yra įgyvendinami dispozityvumo ir sutarčių laisvės principai Lietuvos bendrovių teisėje.

Iš glaustos LAT praktikos analizės matyti, kad teismas nuosekliai laikosi pozicijos, jog bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas. Bendrovių teisės normos yra priskiriamos civilinei teisei, kuriai yra būdingas sutarties laisvės principas, ir kuris praktikoje atsiskleidžia per bendrovės akcininkų teisę patiems nusistatyti bendrovės įstatų turinį. Įstatai suteikia akcininkams galimybę savarankiškai apibrėžti bendrovės tikslus, valdymo struktūrą ir kitus veiklos aspektus. Remiantis analizuota teismų praktika, darytina išvada, kad Lietuvos bendrovių teisėje pripažįstama 1.2.2 poskyryje aptarta bendrovių teisės sutartinė teorija. Tai reiškia, kad bendrovių teisės normos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į šios teorijos esminius principus, t. y. laikant jas standartinėmis sutarties sąlygomis, nuo kurių teisinio santykio šalys gali nukrypti, vadovaudamosi sutarties laisvės principu. Todėl šalių galimybė įstatuose nustatyti kitokias, nei įstatyme numatytas, taisykles turėtų būti ribojama tik išimtiniais atvejais, kai to reikalauja viešojo intereso apsauga.

Vis dėlto, kasacinio teismo formuojamas požiūris, jog bendrovių teisėje vyrauja dispozityvus reguliavimo metodas, nėra absoliutus. Nors bendroji taisyklė yra, kad bendrovių teisės normos yra priskiriamos civilinės teisės normoms ir todėl dauguma šių normų yra dispozityvios ir gali būti modifikuojamos suderinta akcininkų valia, kasacinio teismo teigimu tam

---

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2008.

⁸⁰ *Ibid.*

tikros bendrovių teisės normos vis dėlto yra imperatyvaus pobūdžio ir nei VAS, nei valdymo organai negali jų pakeisti, ar nuo jų nukrypti.⁸¹

Pažymėtina, kad teisės doktrinoje yra sutinkama ir kitokių nuomonių. Nepaisant kasacinio teismo išaiškinimų, jog bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas, iš tiesų nemaža bendrovių teisės normų dalis yra imperatyvaus pobūdžio. L. Mikalonienės teigimu „Lietuvoje galiojančio ABĮ struktūra ir tam tikrų nuostatų formuluotės leidžia daryti išvadą, kad pasirinktas imperatyvus reguliavimo metodas, kuris leidžia nukrypti nuo tam tikrų įstatyme numatytų nuostatų tik tada, kai taip aiškiai leista padaryti.“⁸² Minėtos autorės teigimu, atsižvelgiant į Europoje vykstančias bendrovių teisės reglamentavimo reformas, pavyzdžiui, tokias kaip įstatinio kapitalo atsisakymas steigiant uždarojo tipo bendrovę, imperatyvusis reglamentavimo metodas Lietuvos bendrovių teisėje negali būti laikomas pagrįstu. Vis dėlto tai nereiškia, jog imperatyvus reguliavimo metodas turėtų būti visiškai eliminuotas iš bendrovių teisės.⁸³ Iš to seka, kad ABĮ nuostatose vis dar egzistuoja reikšminga dalis imperatyvių normų, nors, vadovaujantis LAT suformuota praktika, bendrovių teisė Lietuvoje turėtų būti reglamentuojama atsižvelgiant į sutartinės bendrovių teisės teorijos principus, kuri skiria pirmenybę dispozityviam reguliavimo metodui.

Vis dėlto negalima nepaminėti pastarųjų metų Lietuvos bendrovių teisės liberalizavimo tendencijų. 2022 m. buvo priimti reikšmingi ABĮ pakeitimai, kurių tikslas - pagerinti verslo sąlygas, didinti Lietuvos patrauklumą kaip verslui palankios jurisdikcijos, panaikinant reguliacinės aplinkos kliūtis ir sudarant palankias sąlygas steigti aukštą pridėtinę vertę kuriančias bendroves. Esminiai pakeitimai apėmė veiksmų su bendrovės akcijomis atlaisvinimą, visų pirma akcijų klasių (privilegijuotųjų akcijų) reguliavimo ir akcijų apmokėjimo liberalizavimą, bendrovės akcijų išpirkimo instituto numatymą ir nebiržinėms bendrovėms. Taip pat buvo sumažintas UAB minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas nuo 2 500 Eur iki 1 000 Eur, patikslinta dalyvavimo ir balsavimo VAS elektroninių ryšių priemonėmis tvarka bei sandorių su susijusiomis šalimis taisyklės.⁸⁴ Galima teigti, jog Lietuva juda teisinga kryptimi, kadangi siekiant išlikti konkurencinga, verslui palankia jurisdikcija, atsižvelgiama į Europoje vyraujančias bendrovių teisės liberalizavimo tendencijas ir palaipsniui perimamas lankstesnis teisinio reguliavimo modelis.

---

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

⁸² Mikalonienė, *supra* note, 8: 143.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ Virginijus Bitė, „Bendrovių reglamentavimo pokyčiai: ar atėjo startuolių aukso amžius?“, *Lietuvos teisė 2022 Esminiai pokyčiai*, 191-192, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/04e9297a-faa5-4ac7-9337-44462c97ec66/content>.

Apibendrinant kas buvo analizuojama pirmajame skyriuje, darytina išvada, jog imperatyviojo ir dispozityviojo metodų skirtis teisės teorijoje lemia skirtingą reguliavimo intensyvumą: imperatyvios normos griežtai apibrėžia elgesį ir saugo viešąjį interesą, o dispozityvus metodas suteikia šalims autonomiją, suteikiant galimybę joms pačioms susitarti dėl tarpusavio santykių reguliavimo. Aptartoji sutartinė bendrovių teisės teorija, plėtojama ir LAT praktikoje, grindžiama prielaida, kad bendrovių teisės normos veikia kaip standartinės sutarties sąlygos, nuo kurių galima nukrypti šalių susitarimu, jei tai neprieštaruja viešajam interesui ar imperatyvioms normoms. Pagal šią koncepciją bendrovės įstatai laikomi standartine sutartimi, išreiškiančia akcininkų valią, taip įgyvendinant bendrovių teisei būdingą sutarties laisvės principą. Tad bendrovių teisėje prioritetą turėtų būti teikiamas dispozityvumui ir sutarčių laisvei, o imperatyvūs ribojimai pateisinami tik tiek, kiek būtina viešajam interesui ir silpnesnių šalių apsaugai užtikrinti. Šią poziciją pagrindžia ir teisėkūros pokyčiai – atlikus atitinkamus ABI pakeitimus. Sušvelnintas teisinis reguliavimas tokiose srityse kaip akcijų apmokėjimo tvarka, privilegijuotųjų akcijų reguliavimas, galimybė atsisakyti pirmumo teisės ir kt. Šie pokyčiai rodo, kad tiek teisėkūra, tiek teismų formuojama praktika vystosi nuosekliai, užtikrindamos bendrovių teisės liberalizavimo kryptį. Pažymėtina, jog vertinant bendrovių tikslus suinteresuotųjų grupių atžvilgiu, vyrauja perėjimas nuo siauros akcininkų pirmenybės interesų teorijos prie racionaliosios akcininkų interesų koncepcijos, kuri ilgalaikę akcininkų vertę sieja su atsakingu elgesiu klientų, darbuotojų, tiekėjų, bendruomenės ir aplinkos atžvilgiu. Tad bendrovės tikslu išlieka akcininkų vertės maksimizavimas, tačiau pasitelkiant priemones, kurios atliepia visų suinteresuotųjų šalių teisėtus lūkesčius ir ilguoju laikotarpiu akcininkams generuoja didesnę vertę.

2. Atskiros Lietuvos bendrovių teisės normų kategorijos ir jų reguliavimo metodas

Siekiant atskleisti, kuris reguliavimo metodas vyrauja Lietuvos bendrovių teisėje, neužtenka vien pažodinio ABĮ ir CK normų aiškinimo. Būtina analizuoti tikrąjį šių normų turinį ir jų siekiamus tikslus. Tad šiame skyriuje bus išsamiau nagrinėjamos atskiros bendrovių teisės normų kategorijos ir nustatomas joms taikomas reguliavimo metodas, remiantis tiek teisės doktrina, tiek LAT suformuota praktika. Be to, pasitelkiant teisės mokslininkų darbus ir kitų valstybių patirtį, bus siekiama kritiškai įvertinti pasirinktų metodų taikymo pagrįstumą.

Atsižvelgiant į šio darbo apimties ribotumą, pagrindinis dėmesys skiriamas UAB teisinio reglamentavimo analizei. Toks pasirinkimas grindžiamas aplinkybe, jog UAB yra populiariausia juridinio asmens forma Lietuvoje, dažniausiai pasirenkama tiek smulkiojo, tiek vidutinio verslo subjektų dėl savo lankstumo ir santykinai paprastesnio teisinio reguliavimo. Remiantis 2025 m. IV ketv. Registrų centro duomenimis, Lietuvoje yra įsteigtos 99 874 tokios bendrovės.⁸⁵

2.1 Bendrovės steigimas ir registravimas

Bendrovės steigimo procesas yra reglamentuojamas tiek CK antroje knygoje⁸⁶, tiek ABĮ⁸⁷. Todėl, analizuojant bendrovės steigimo procesą, šie du teisės aktai turi būti aiškinami sistemiškai. Pagal ABĮ 11 str. bendrovė laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo Juridinių asmenų registre (toliau – **JAR**) momento. To paties straipsnio antroje dalyje išvardijami pagrindiniai veiksmai, kuriuos privalo atlikti asmuo, siekiantis įsteigti UAB: (i) įvertinti nepiniginius įnašus; (ii) pasirašyti steigimo sutartį arba steigimo aktą; (iii) patvirtinti įstatus; (iv) įmokėti pradinį įnašus už pasirašytas akcijas, kurių suma negali būti mažesnė nei 1 000 Eur. Tam tikrais atvejais, prieš registruojant bendrovę, turi būti sušauktas steigiamasis susirinkimas.⁸⁸

Visi minėti veiksmai yra privaloma bendrovės steigimo sąlyga, nes jų neatlikus JAR atsisakys ją registruoti. Be to, visi steigimo etapai turi būti įvykdyti tinkamai, laikantis teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Steigimo dokumentų atitiktį įstatymų reikalavimams užtikrina CK 2.64 str. 2 d. 4 p. įtvirtinta nuostata, pagal kurią dokumentai, patvirtinantys registruoti teikiamų duomenų tikrumą ir steigimo dokumentų teisėtumą, turi būti surašomi arba patvirtinami notaro.⁸⁹ Tad ABĮ ir CK nustatyti bendrovės steigimo veiksmai yra imperatyvaus pobūdžio, nes jų neatlikus arba atlikus netinkamai notaras atsisakys patvirtinti steigimo dokumentų atitiktį įstatymų

⁸⁵ Neįregistruotų juridinių asmenų sk. pagal teisingas formas, Registrų centras, žiūrėta 2025 m. spalio 25 d. <https://www.registrucentras.lt/jar/stat/for.php?for=310>.

⁸⁶ Civilinis kodeksas, *supra note*, 2.

⁸⁷ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Civilinis kodeksas, *op. cit.*

reikalavimams, o dėl to JAR atsisakys registruoti bendrovę, kuri tokiu atveju nebus laikoma įsteigta.

Šioje vietoje itin svarbų vaidmenį atlieka notarai, todėl būtina, kad jie vadovautųsi vienodais standartais, pagal kuriuos vertinama, ar bendrovės steigimo dokumentai parengti tinkamai. Vienoda teisės aktų reikalavimų interpretacija yra ypač svarbi siekiant užtikrinti teisinį aiškumą ir nuoseklią praktiką, nes priešingu atveju asmenys, siekiantys įsteigti bendrovę, gali susidurti su nepagrįstais ar pertekliniais reikalavimais, griežtesniais nei numato įstatymai.

Tačiau būtina pažymėti, jog UAB, jeigu yra tenkinamos tam tikros sąlygos, gali būti steigiami elektroniniu būdu, steigimo dokumentus tiesiogiai pateikiant Registru centrui, be notaro įsitraukimo. Tokia galimybė yra įtvirtinta JAR nuostatų⁹⁰ 46 p., kuris numato, jog dokumentai gali būti elektroniniu būdu pateikiami tiesiogiai registro tvarkytojui, jeigu steigimo dokumentai rengiami pagal ūkio ministro patvirtintus pavyzdinius įstatus ir steigimo akto ar steigimo sutarties formą.⁹¹ Registro tvarkytojui elektroniniu būdu tiesiogiai teikiami steigimo dokumentai turi būti pasirašyti kvalifikuotu elektroniniu parašu.⁹² Tad bendrovės steigimo procesas yra reikšmingai supaprastintas, tai ypač aktualu naujiems verslams, nes bendrovės steigimo išlaidos sumažėja, visų pirma dėl to, kad nereikia mokėti už notaro paslaugas bei pats procesas yra kiek greitesnis, kadangi pagal JAR nuostatus, registro tvarkytojas, gavęs steigimo dokumentus tiesiogiai, bendrovę įregistruoja per 1 darbo dieną, priešingai nei įprastais atvejais, kai taikomas trijų darbo dienų registravimo terminas.⁹³ Vis dėlto esminis tokio supaprastinto steigimo modelio ribojimas yra tas, kad bendrovės steigimo dokumentai privalo būti rengiami pagal patvirtintas pavyzdines formas, todėl steigimo etape negali būti nustatomos individualizuotos ar papildomos nuostatos, nukrypstančios nuo pavyzdinių steigimo dokumentų turinio, nes natūralu, kad tokias nuostatas turi patikrinti notaras, ar jos neprieštaruja teisės aktų reikalavimams.

Steigimo sutartis / aktas. Vienas esminių elementų steigiant bendrovę yra steigimo aktas arba steigimo sutartis, kuri yra privaloma, nes jos nesudarius JAR atsisakys registruoti naują UAB. Steigimo akto arba sutarties turinio reikalavimai įtvirtinti ABĮ 7 str., kuriame pateikiamas nebaigtinis sąrašas elementų, privalomai įtraukiamų į šį dokumentą, tačiau paliekama galimybė įtraukti ir kitas, šiame straipsnyje tiesiogiai nenurodytas, nuostatas. Steigimo akte ar sutartyje turi būti nurodyti esminiai duomenys apie bendrovę – steigėjų duomenys, įstatinio kapitalo dydis,

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. gruodžio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.221119/asr>.

⁹¹ Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. spalio 23 d. įsakymas Nr. 4-760 „Dėl uždaryjū akcinių bendrovių pavyzdinių steigimo akto, steigimo sutarties formų ir pavyzdinių įstatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2025 m. spalio 25 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b177adf05af711e497fcb72f7117d500/asr>.

⁹² Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo, *op. cit.*

⁹³ *Ibid.*

akcijų apmokėjimo tvarka ir kitos sąlygos, be kurių bendrovė negalėtų funkcionuoti.⁹⁴ Tiek kiekybine prasme, t. y. reikalavimas turėti steigimo dokumentą, tiek kokybine prasme, t. y. reikalavimas jame įtvirtinti visus ABĮ minimus elementus, yra imperatyvaus pobūdžio ir nuo jo negalima nukrypti. Vis dėlto, vadovaujantis dispozityvumo principu, steigėjams paliekama tam tikra laisvė modifikuoti steigimo dokumento turinį, numatant papildomas nuostatas, kurios nėra įtvirtintos ABĮ.

Ištatai. Kitas, itin svarbus dokumentas yra bendrovės įstatai, kuriems panašiai, kaip steigimo sutarčiai, ABĮ 4 str. yra įtvirtinti turinio reikalavimai. Bendrovės įstatai yra vienas svarbiausių dokumentų, kadangi jie apibrėžia pamatinius bendrovės elementus, tokius kaip bendrovės veiklos tikslai, bendrovės organai, įskaitant jų kompetenciją, rinkimo ir šaukimo tvarką, įstatinio kapitalo dydis, akcijų skaičius ir jų suteikiamos teisės, ir kt.⁹⁵ Vėlgi lygiai taip pat, įstatai turi atitikti minėtus turinio reikalavimus ir jų nesant notaras paprasčiausiai atsisakys juos tvirtinti kaip neatitinkančius teisės aktų reikalavimų.

Vis dėlto šalims paliekama galimybė įtraukti ir tokias nuostatas, kurios tiesiogiai neminimos ABĮ 4 straipsnyje. Ši aplinkybė yra reikšminga, kadangi, kaip buvo aptarta pirmajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje, LAT nuosekliai laikosi bendrovių teisės sutartinės teorijos principų, pagal kuriuos bendrovė suprantama kaip visuma sutarčių, o jos įstatai, kaip akcininkų sudarytas sandoris. Taigi tokia įstatymų leidėjo palikta galimybė steigėjams savarankiškai formuoti įstatų turinį atspindi dispozityvaus reguliavimo metodo taikymą bendrovių teisėje ir užtikrina sutarčių laisvės principo įgyvendinimą praktikoje.

Iš to, kas aptarta aukščiau, matyti, jog pagrindiniai bendrovės steigimo dokumentai – steigimo sutartis (arba aktas) ir įstatai, yra reglamentuojami imperatyviomis teisės normomis, kadangi jos aiškiai apibrėžia, kokios sąlygos privalo būti įrašytos į šiuos dokumentus, o pažeidus teisės aktų reikalavimus notaras nepatvirtins steigimo dokumentų. Vis dėlto šioje stadijoje atsiskleidžia ir dispozityvumo principo veikimas, nes steigėjams paliekama galimybė įtraukti papildomas nuostatas, kurios tiesiogiai neminimos ABĮ 4 ar 7 straipsniuose. Toks teisinis reguliavimas leidžia užtikrinti abiejų principų pusiausvyrą, nes imperatyvios normos suteikia teisinį aiškumą ir apibrėžtumą, šalys iš anksto žino, kokių reikalavimų privalu laikytis. Tuo tarpu dispozityvumo principas užtikrina lankstumą ir sudaro sąlygas pritaikyti steigimo dokumentų turinį prie konkrečios bendrovės poreikių. Toks santykis taip pat atliepia bendrovių teisės sutartinės teorijos koncepciją, pagal kurią įstatyme įtvirtinti privalomi elementai iš esmės atspindi taisykles, dėl kurių šalys tikėtina būtų susitarusios ir be teisinio įpareigojimo. Šiuo būdu

---

⁹⁴ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

⁹⁵ *Ibid.*

sumažinamos finansinės sąnaudos, kurios priešingu atveju turėtų būti skiriamos deryboms dėl kiekvienos steigimo sąlygos atskirai, jei tokie elementai nebūtų įtvirtinti įstatymu.

Išstatinis kapitalas. Kitas svarbus steigimo proceso aspektas yra išstatinis kapitalas. Vadovaujantis ABĮ 8 str. 3 d. ir 4 d., kiekvieno steigėjo pradinis įnašas turi būti mokamas pinigais ir negali būti mažesnis kaip 1/4 dalis visų jo pasirašytų akcijų ir įmokėtų pradinių įnašų suma negali būti mažesnė kaip 1 000 Eur (t. y. ABĮ 2 straipsnyje nustatytas bendrovės minimalus išstatinis kapitalas).⁹⁶ Jeigu steigiamos bendrovės kaupiamojoje sąskaitoje nebus įmokėta minimali išstatinio kapitalo dalis, bendrovė negalės būti įregistruota JAR.

Visų pirma, reikia apžvelgti, koks aplamai yra išstatinio kapitalo tikslas ir kodėl jis yra reikalingas. „Tradiciškai išstatinis kapitalas suprantamas kaip atliekantis šias funkcijas: įpareigojantis akcininkus padaryti minimalius pradinius įnašus į bendrovę (mainais už ribotą atsakomybę); sudarantis galimybę stebėti bendrovės mokumą; prevenciškai saugantis kreditorių interesus su tam tikru ekonominės rizikos tarpiniu saugikliu; apsaugantis bendrovę nuo turto iššvaistymo; taip pat padedantis kontroliuoti pelno paskirstymą.“⁹⁷ Paprastai išskiriamos trys išstatinio kapitalo funkcijos – tai bendrovės veiklos užtikrinimas, kreditorių interesų apsauga ir akcininkų dalyvavimas bendrovės kapitale. Šios funkcijos atskleidžia išstatinio kapitalo, kaip pradinio bendrovės biudžeto, skirto jos komercinei veiklai vykdyti, esmę. Vis dėlto minimalus išstatinio kapitalo dydis ne visada pajėgus užtikrinti šių funkcijų įgyvendinimą, kadangi skirtingoms veiklos rūšims reikalingas nevienodas pradinis kapitalo dydis.⁹⁸

Su išstatiniu kapitalu įprastai siejamos kelios funkcijos, tačiau dažniausiai pabrėžiama jo reikšmė kreditorių interesų apsaugos atžvilgiu. Vis dėlto šis imperatyvus reikalavimas nuolat kelia diskusijų teisės doktrinoje, kur neretai abejojama jo tikslingumu ir praktine verte. Vyraujanti nuomonė, kad išstatinis kapitalas pirmiausia atlieka kreditorių apsaugos funkciją, UAB kontekste laikoma nebeatitinkančia realių ekonominių sąlygų. Kaip pastebėjo L. Mikalonienė, „Kapitalo koncepcijos apsauginė funkcija neturėtų būti suabsoliutinta, kiek tai susiję su minimaliu išstatiniu kapitalu uždaro tipo bendrovėse. Įstatymų leidėjas neturi galimybių numatyti visų rūšių veikloms tinkančio universalaus pradinio kapitalo dydžio, kadangi adekvati kapitalizacija priklauso nuo daugelio faktorių, *inter alia*, vykdomos veiklos apimčių. Pradinė minimali kapitalizacija neapsaugo nuo neadekvataus vykdomai veiklai kapitalo bendrovės gyvavimo metu.“⁹⁹ Paprastai tariant, siejant išstatinio kapitalo poreikį su kreditorių interesų apsaugos užtikrinimu, neatsižvelgiama į tokias esmines aplinkybes kaip bendrovės veiklos mastas, plėtros tempas ar

⁹⁶ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

⁹⁷ Mikalonienė, *supra note*, 8: 144.

⁹⁸ Olga Petroševičienė, „The nature of authorized capital and some rules of capital maintenance“, *Social Sciences Studies* 3, 3 (2009): 244, <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1412/1353>.

⁹⁹ Mikalonienė, *supra note*, 60: 120.

prisiimtų įsipareigojimų apimtis. Todėl šiuo metu nustatytas minimalus 1 000 Eur. UAB įstatinis kapitalas vargiai gali pasiekti kreditorių apsaugos tikslą, išskyrus atvejus, kai bendrovės veiklos mastas yra itin mažas. Vis dėlto net ir tokiais atvejais, bendrovei plečiant veiklą, ABĮ nenumato jokių papildomų saugiklių ar reikalavimo proporcingai didinti įstatinį kapitalą. Kapitalo didinimas šiuo atveju priklauso išimtinai nuo pačios bendrovės valios ir siejamas ne su teisiniu įpareigojimu, o bendrovės siekiu sustiprinti verslo partnerių ir kreditorių pasitikėjimą.

Atkreiptinas dėmesys, jog Europinė kapitalo koncepcija vis dažniau vertinama kritiškai, pabrėžiant, kad minimalaus įstatinio kapitalo reikšmė kreditorių teisių apsaugos požiūriu yra ribota. Manoma, jog toks reikalavimas neturėtų būti taikomas uždaro tipo bendrovėms, kadangi nustatytas minimalus kapitalo dydis iš esmės riboja smulkaus ir vidutinio verslo plėtrą. Be to, kapitalo apsauginė funkcija laikoma formalia, o taikomos taisyklės nelanksčiomis. Be to, praktikoje šių įmonių kreditoriai dažniausiai patys reikalauja papildomų prievolių įvykdymo užtikrinimo priemonių, tokių kaip akcininkų garantijos ar turto įkeitimas.¹⁰⁰

Vis dėlto įstatinio kapitalo funkcija neapsiriboja vien tik kreditorių apsauga. Europos Sąjungos teisinis reguliavimas grindžiamas požiūriu, jog įstatinio kapitalo priemonės yra taikomos siekiant kontroliuoti viešųjų akcinių bendrovių steigimo intensyvumą ir sumažinti tų bendrovių skaičių, kurios formaliai egzistuoja (*de jure*), tačiau realios ekonominės veiklos nevykdo. Kartu pažymima, jog minimalaus įstatinio kapitalo tikslas yra atlikti ne apsauginę, o atgrasančią funkciją, siekiant, kad smulkios įmonės nesirinktų viešosios akcinės bendrovės teisinės formos.¹⁰¹ Analogiškai šį tikslą būtų galima pritaikyti ir UAB, kadangi minimalus įstatinio kapitalo reikalavimas kartu veikia ir kaip prevencinė priemonė, ribojanti fiktyvių ar realios veiklos nevykdančių įmonių steigimą. Įdomu tai, kad 1994 m. nustatydamą 10 000 litų minimalų įstatinio kapitalo reikalavimą UAB, Lietuvos Respublikos Vyriausybė šį sprendimą grindė būtent siekiu panaikinti praktikoje pasireiškusias įstatymų spragas, leidusias steigti fiktyvias bendroves.¹⁰²

Vis dėlto esminė įstatinio kapitalo funkcija yra išreikšti bendrovės narių dalis jos kapitale. Įstatinis kapitalas suteikia galimybę nustatyti kiekvieno akcininko teisių ribas bendrovėje. Būtent dėl šios priežasties įstatinis kapitalas yra padalijamas į akcijas. Akcijų skaičius suteikia teisę proporcingai dalyvauti balsuojant bendrovės klausimais. Esminę reikšmę turi akcijų skaičius ir jų pobūdis, t. y. kokias teises konkrečiau dydžio akcijų paketas suteikia jų savininkui.¹⁰³

Kaip jau buvo minėta pirmajame šio magistro baigiamojo darbo skyriuje, „bendrovių teisės reglamentavimas turėtų pasiekti du tikslus: pirma, sudaryti galimybių visiems norintiems subjektams pasirinkti juridinio asmens formą, atitinkančią visus penkis bendrovę apibūdinančius

¹⁰⁰ Mikalonienė, *supra note*, 60: 120.

¹⁰¹ Petroševičienė, *supra note*, 101: 244-245.

¹⁰² Bitė, *supra note*, 85: 204.

¹⁰³ Petroševičienė, *op. cit.*, 245-246.

požymius, ir, antra, sumažinti civilinių teisinių santykių subjektams tenkančias sąnaudas veiklą vykdant pasirinkus bendrovės teisinę formą. <...> Tik tais atvejais, kai yra identifikuotas aiškus reguliavimo tikslas ir gėris, kurį įstatymas turėtų saugoti, bendrovių teisėje galėtų būti pasirenkamas imperatyvus reguliavimas nustatant arba aiškias elgesio taisykles, arba standartus <...>.¹⁰⁴ Ši L. Mikalonienės mintis puikiai apibendrina ankstesnes įžvalgas ir leidžia daryti išvadą, kad reikalavimas turėti nustatyto dydžio minimalų įstatinį kapitalą yra neefektyvus bei prieštarauja bendrovių teisės tikslams. Vietoje to, kad sudarytų palankesnes sąlygas veiklai ir mažintų steigimo sąnaudas, šis reikalavimas realiai riboja smulkaus verslo plėtrą ir didina finansinę naštą steigėjams. Taigi praktikoje bendrovių teisės tikslai tokiu būdu nėra pasiekiami, o pats reikalavimas, nustatantis imperatyvią taisyklę be aiškaus tikslo, kurį ji turėtų ginti, laikytinas nepagrįstu dispozityvumo principo ribojimu.

Šią poziciją pagrindžia ir užsienio valstybių praktikoje pastebimos uždaryjū bendrovių teisinio reguliavimo liberalizavimo tendencijos, pasireiškiančios minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo atsisakymu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje dar 2003 m., priėmus Ekonominės iniciatyvos įstatymą¹⁰⁵, buvo pakeistas Prancūzijos komercinis kodeksas (pranc. *Code de commerce*)¹⁰⁶, atsisakant 7 500 Eur. dydžio minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo uždaro tipo bendrovėms (pranc. *Société à responsabilité limitée*, toliau – **SARL**). Šiuo metu galiojančio Prancūzijos komercinio kodekso L. 223-2 straipsnio redakcijoje nustatyta, kad bendrovės kapitalo dydį nustato steigimo dokumentai.¹⁰⁷ Taigi, steigiant SARL tipo bendrovę, įstatinio kapitalo dydžio nustatymas paliekamas steigėjų diskrecijai, o jo suma gali prasidėti ir nuo 1 euro.

Tuo tarpu Vokietijoje ribotos atsakomybės bendrovių teisinį reguliavimą nustato Įstatymas dėl ribotos atsakomybės bendrovių (vok. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*, toliau – **GmbHG**)¹⁰⁸, kurio 5 str. 1 d. įtvirtinta, kad ribotos atsakomybės bendrovė (GmbH) privalo turėti ne mažesnę kaip 25 000 eurų įstatinį kapitalą. Vis dėlto, „2008 m. įstatymų leidėjas pasiūlė supaprastintą GmbH variantą, kuris nėra laikomas atskira bendrovės forma, tačiau yra suteikiamas tam tikras pereinamasis periodas suformuoti kapitalą.“¹⁰⁹ Tad pasinaudojus šiuo supaprastintu variantu, pagal GmbHG 5a str., bendrovė iš principo gali būti steigiamą ir turint tik 1 Eur. dydžio įstatinį kapitalą, tačiau tokiu atveju savo pavadinime privalo naudoti žymėjimą „*haftungsbeschränkt*“ arba UG. Taip pat, vadovaujantis GmbHG 5a str. 3 d., jau įsteigta bendrovė

¹⁰⁴ Mikalonienė, *supra note*, 8: 141.

¹⁰⁵ „Loi n° 2003-721 du 1 août 2003 pour l'initiative économique“, Légifrance, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006314678/2003-08-05>, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d.

¹⁰⁶ „Code de commerce“, Légifrance, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000006222861/2003-08-05>.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ „Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung“, BMJV, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d., <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/BJNR004770892.html>.

¹⁰⁹ L. Mikalonienė, *supra note*, 8: 128.

privalo kasmet į privalomąjį rezervą pervesti 25 % metinio pelno. Šis sukauptas rezervas gali būti panaudotas įstatinio kapitalo didinimui. Pasiekus 25 000 Eur dydžio įstatinį kapitalą, bendrovei nebetaikomos GmbHG 5a str. 1-4 d. ir ji gali vadintis kaip įprasta GmbHG, be žymėjimo „UG“.¹¹⁰

Pastebėtina, kad ir kaimyninėse valstybėse, pavyzdžiui, Estijoje, 2023 m. taip pat buvo atsisakyta minimalaus 2 500 Eur įstatinio kapitalo reikalavimo, Estijos Komercinio kodekso 136 str. paliekant tik bendrą nuostatą, jog „Įstatinis kapitalas yra išreikštas eurai“.¹¹¹ Tuo tarpu Latvijoje įprastos ribotos atsakomybės bendrovės minimalus įstatinis kapitalas yra 2 800 Eur. Tačiau yra numatyta galimybė įsteigti ribotos atsakomybės bendrovę, kurios kapitalas yra mažesnis nei 2 800 Eur, bet turi būti tenkinamos specifinės sąlygos – akcininku gali būti tik fizinis asmuo, negali būti daugiau nei 5 akcininkai, valdyba turi būti sudaryta tik iš bendrovės akcininkų ir kiekvienas akcininkas gali būti tik vienos ribotos atsakomybės bendrovės, kuriai netaikomas minimalus įstatinio kapitalo reikalavimas, narys.¹¹²

Apibendrinant galima teigti, kad užsienio valstybių praktika aiškiai rodo siekį suteikti bendrovių steigėjams daugiau diskrecijos nustatant įstatinio kapitalo dydį. Prancūzijoje ir Estijoje minimalaus kapitalo reikalavimas visiškai panaikintas, todėl bendrovę galima steigti turint kad ir 1 euro kapitalą. Vokietijoje ir Latvijoje taip pat sudarytos sąlygos steigti mažo įstatinio kapitalo bendroves, tačiau taikomi tam tikri papildomi reikalavimai, susiję su pavadinimu ar steigėjų sudėtimi. Toks reguliavimo laisvinimas laikytinas pagrįstu, nes būtent steigėjai geriausiai gali įvertinti būsimos bendrovės veiklos pobūdį ir realų kapitalo poreikį, todėl jiems ir turėtų būti suteikiama platesnė galimybė savarankiškai nustatyti įstatinio kapitalo dydį.

Steigiamasis susirinkimas. Dar vienas bendrovės steigimo etapas yra steigiamasis susirinkimas. Steigiamojo susirinkimo pagrindinis tikslas, įskaitant, bet neapsiribojant, yra išrinkti VAS renkamų bendrovės organų narius. Tiesa, čia svarbu paminėti, jog UAB atžvilgiu šis reikalavimas yra dispozityvus, ir jei steigėjai pasirenka bendrovės organų narius nurodyti steigimo sutartyje ar akte, tokiu atveju, vadovaujantis ABĮ 10 str. 5 d., papildomai organizuoti steigiamojo susirinkimo nebereikia. Tačiau šis reikalavimas visais atvejais yra privalomas akcinių bendrovių atžvilgiu, nes steigiamojo susirinkimo metu turi būti patvirtinama steigimo ataskaita, kurioje turi būti nurodytos steigimo išlaidos, apmokėto įstatinio kapitalo dydis, už akcija įmokėtų pinigų suma, nepiniginiai įnašai, akcijų skaičius ir atlyginimas už steigimą.¹¹³

Įvertinus visus UAB steigimo etapus, darytina išvada, jog didžioji dalis šį procesą reglamentuojančių teisės normų yra imperatyvaus pobūdžio, kadangi yra aiškiai apibrėžiami

¹¹⁰ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, *supra note.*, 111.

¹¹¹ „Äriseadustik“, riigiteataja, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/509012023001/consolide/current>

¹¹² Latvijos įmonių registras, <https://www.ur.gov.lv/en/register/company-or-merchant/llc-with-no-min-capital-requirement/>, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d.

¹¹³ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note 1*.

privalomi steigimo veiksmai, steigimo sutarties (akto) ir įstatų turinio elementai, jei steigimo dokumentai nėra teikiami elektroniniu būdu tiesiogiai registro tvarkytojui, tuomet privalomas ir notaro dalyvavimas tikrinant dokumentų atitiktį teisės aktų reikalavimams. Toks reglamentavimas užtikrina teisinį aiškumą, tačiau kartu suponuoja pareigą įstatymų leidėjui imperatyvius reikalavimus grįsti objektyviu poreikiu. Nors pastaraisiais metais steigimo procesas buvo iš dalies supaprastintas, minimalaus įstatinio kapitalo dydį sumažinus iki 1 000 Eur, lieka neaišku, kokią realią funkciją Lietuvos UAB kontekste atlieka būtent toks minimalus kapitalo dydis. Kaip rodo Prancūzijos, Estijos, o taip pat Vokietijos ir Latvijos pavyzdžiai, vis dažniau atsisakoma griežtų minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų arba leidžiama steigti mažo kapitalo bendroves, suteikiant daugiau laisvės pačioms bendrovėms nusistatyti kapitalo dydį jos steigimo etape. Tad reikalavimas turėti nustatyto dydžio minimalų įstatinį kapitalą UAB atveju atrodo labiau formalus, nei realiai užtikrinantis kreditorių interesų apsaugą ir riboja smulkaus verslo plėtrą.

2.2. Akcininkai ir kapitalas

2.2.1 Akcininko pareigos

Vadovaujantis ABĮ 14 str. 2 d., pagrindinė ir vienintelė turtinė akcininko pareiga bendrovei yra apmokėti visas pasirašytas akcijas emisijos kaina.¹¹⁴ Kaip yra nurodęs LAT, „Akcininkų įnašai už išleistas naujas akcijas yra vienas iš bendrovės nuosavo kapitalo formavimo šaltinių, kuris padidina bendrovės nuosavą kapitalą, todėl, didinant bendrovės įstatinį kapitalą akcininkų įnašais, akcininko pareiga sumokėti už naujas akcijas tampa viena svarbiausių turtinių pareigų bendrovei.“¹¹⁵ Ši pareiga turi būti aiškinama atsižvelgiant į ABĮ 45 str. įtvirtintą akcijų apmokėjimo tvarką, kurioje vyrauja imperatyvios nuostatos.¹¹⁶

Tiek UAB steigimo etape, tiek didinant jau įsteigtos UAB įstatinį kapitalą papildomais įnašais, taikoma labai panaši akcijų apmokėjimo tvarka. Tačiau bendrovės steigimo etape, vadovaujantis ABĮ 8 str. 5 d. ir 6 d., pradiniai įnašai už steigiamos bendrovės akcijas gali būti (i) apmokami tik pinigais ir (ii) negali būti mažesni kaip 1/4 visų pasirašytų akcijų nominalios vertės ir pasirašytų akcijų nominalios vertės viso paviršio sumos, bei (iii) pradinių įnašų suma negali būti mažesnė nei įstatyme įtvirtinta minimalaus įstatinio kapitalo suma, t. y. 1 000 Eur.¹¹⁷

Atkreiptinas dėmesys, jog bendrovės steigimo etape, pradinis įnašas turi sudaryti ne tik ne mažiau kaip 1/4 dalį nuo akcijų nominalios vertės, bet ir akcijų nominalios vertės viso paviršio

---

¹¹⁴ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-219/2020.

¹¹⁶ Akcinių bendrovių įstatymas, *op. cit.*

¹¹⁷ *Ibid.*

sumos. Tuo tarpu 2022 m. atliktais ABĮ 45 str. 4 d. pakeitimais, jau įsteigtoms UAB taikomi reikalavimai dėl pradinių įnašų už pasirašytas akcijas apmokėjimo buvo sušvelninti, minėta taisyklė taikant tik akcinių bendrovių atžvilgiu, o įsteigtos UAB akcininko pradinis įnašas, didinant įstatinį kapitalą papildomais įnašais, dabar turi būti ne mažesnis kaip 1/4 dalis visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės, netaikant reikalavimo dėl emisijos perviršio visiško apmokėjimo.¹¹⁸

ABĮ pakeitimo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, jog „Atsižvelgiant į tai, kad <...> direktyvos (ES) 2017/1132 <...> 69 straipsnis yra taikomas tik akcinėms bendrovėms, siūloma papildyti Akcinių bendrovių įstatymo 45 straipsnio 4 dalį nurodant, kad uždarojoje akcinėje bendrovėje pradinis įnašas galėtų būti ne mažesnis kaip 1/4 dalis visų jo pasirašytų akcijų nominalios vertės, netaikant reikalavimo dėl emisijos perviršio visiško apmokėjimo. Priėmus siūlomus pakeitimus, uždaroji akcinė bendrovė ne tik išvengtų dažno įstatinio kapitalo didinimo, siekiant išvengti ypač didelių sumų mokėjimo vienu kartu, bet ir turėtų galimybę atidėti ne tik akcijų nominalios vertės, tačiau ir akcijų priedų dalies apmokėjimą.“¹¹⁹

Todėl lieka neaišku, kodėl steigimo etape UAB taikoma akcijų apmokėjimo tvarka, įtvirtinta ABĮ 8 str. 5 d., išliko nepakitusi ir pradiniai įnašai turi sudaryti ne tik 1/4 nuo akcijų nominalios vertės, tačiau ir emisijos perviršio sumos. Įstatymų leidėjas aiškinamajame rašte nurodė, jog esminis argumentas yra tai, kad šis griežtesnis reikalavimas, dėl emisijos kainos apmokėjimo turėtų būti taikomas tik akcinių bendrovių atžvilgiu. Tad darytina išvada, jog ABĮ taikoma akcijų apmokėjimo tvarka bendrovės steigimo etape yra griežtesnė, negu taikoma jau įsteigtoms UAB, tokiu būdu nepagrįstai ribojant smulkaus verslo plėtrą ir apsunkinant akcijų apmokėjimo procesą, be aiškaus pagrindimo.

Kitas svarbus aspektas – akcijų apmokėjimo terminas. Kaip jau minėta, ABĮ 45 str. 4 d. yra įtvirtinta imperatyvi norma, jog pasirašytas akcijas apmokant pinigais, pradinis įnašas turi sudaryti ne mažiau kaip 1/4 visų pasirašytų akcijų nominalios vertės (arba steigiamos bendrovės atveju – 1/4 nominalios ir emisijos viso perviršio sumos).¹²⁰ Tuo tarpu, vadovaujantis ABĮ 45 str. 12 d., likusi suma privalo būti apmokėta per akcijų pasirašymo sutartyje numatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėn. nuo akcijų pasirašymo sutarties sudarymo dienos. Jeigu asmuo per šį terminą neapmoka visų akcijų, laikoma, kad akcijas įgijo pati bendrovė ir akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu negalioja, o įnašai už pasirašytas akcijas negražinami. Tuo tarpu bendrovė,

¹¹⁸ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30¹, 32, 34, 37, 37², 40, 42, 45, 47, 47¹, 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46¹ straipsniu Įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5e9599936a6f11ed8a47de53ff967b64?jfwid=-178uv4bk81>.

¹¹⁹ „Aiškinamasis raštas dėl akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46¹ straipsniu įstatymo projekto“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/25521d90f24011ecbfe9c72e552dd5bd?jfwid=17w3ck0e14>, žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.

¹²⁰ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

ne vėliau kaip per 12 mėnesių, turi perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn arba sumažinti įstatinį kapitalą tas akcijas anuliuojant.¹²¹

Kasacinis teismas griežtai aiškina ABĮ įtvirtintą 12 mėn. akcijų apmokėjimo terminą ir yra nurodęs, jog terminas akcijoms apmokėti yra įstatymo nustatytas naikinamasis terminas, kurio teismas negali atnaujinti. Juo siekiama užtikrinti bendrovės įstatinio kapitalo suformavimą, jo dydžio realumą ir kreditorių interesų apsaugą.¹²² Tad šalys sutartimi gali numatyti tik trumpesnį akcijų apmokėjimo terminą, tačiau ilgesnis nei 12 mėnesių terminas, nors ir nustatytas abiejų šalių susitarimu, negalios. Toje pačioje byloje kasacinis teismas konstatavo, jog „Naikinamieji terminai savo pobūdžiu yra tam tikro pobūdžio sankcija už prievolės neįgyvendinimą, todėl šie terminai nustatomi tik išimtiniais ir ypatingais atvejais. Naikinamojo termino paskirtis – paskatinti asmenį įgyvendinti jam priklausančią teisę ar pareigą.”¹²³ Pastebėtina, kad įprastai privatinėje teisėje sankcijos aplamai yra nebūdingos, todėl, kaip teisingai pažymėjo teismas, nustatant tokias griežtas prievolės neįvykdymo pasekmes, turi būti nustatytas aiškus gėris, tikslas, kurį atitinkama teisės norma saugo ir tuo tikslu konstatavo, jog šia norma yra siekiama apsaugoti bendrovės kreditorių interesus užtikrinant įstatinio kapitalo suformavimą ir jo dydžio realumą.¹²⁴

Taip pat svarbu įvertinti ir bendrovei kylančias pareigas, asmeniui neapmokėjus pasirašytų akcijų per maksimalų 12 mėn. terminą. Kaip jau minėta, bendrovė privalo neapmokėtas akcijas arba perleisti kitiems asmenims, arba jas anuliuoti. Šiems veiksams atlikti ABĮ taip pat yra numatytas 12 mėn. terminas, kuris yra skaičiuojamas nuo dienos, kada suėjo terminas pasirašytoms akcijoms apmokėti. Kasacinis teismas analogiškos pozicijos laikosi ir bendrovės atžvilgiu, nurodydamas, jog „Jei akcijos neperleidžiamos per šioje dalyje nustatytą terminą, bendrovė turi atitinkamai sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama akcijas. <...> bendrovė yra saistoma 12 mėnesių termino, kuris yra naikinamasis ir per kurį bendrovė turi perleisti įgytas akcijas kitų asmenų nuosavybėn arba sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama akcijas. Šiam terminui pasibaigus bendrovė netenka teisės perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn ir, jei to nepadarė anksčiau, privalo sumažinti įstatinį kapitalą anuliuodama nepasirašytas akcijas.”¹²⁵ Šią poziciją teismas taip pat grindė kreditorių teisių apsaugos prioritetu, nurodydamas, jog „Įstatinis kapitalas atskleidžia kreditoriams įmonės mokumo lygį ir yra savotiška bendrovės prievolių kreditoriams užtikrinimo priemonė. Todėl įstatymų leidėjas, nustatydamas įstatinio kapitalo didinimo ir akcijų apmokėjimo taisykles, visų pirma siekia apsaugoti bendrovės kreditorių

---

¹²¹ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-1075/2021.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334-611/2020.

interesus, siekiant išvengti situacijos, kad bendrovės akcijos būtų neapmokėtos neapibrėžtą laiko tarpą, o bendrovės įstatuose bei finansinės atskaitomybės dokumentuose nurodytas bendrovės įstatinio kapitalo dydis atitiktų realiai apmokėto įstatinio kapitalo dydį. Todėl bendrovės pareigos anuliuoti akcijas adresatas yra bendrovės kreditoriai, o šios normos tikslas – kreditorių interesų apsauga <...>.¹²⁶

Apibendrinant akcijų apmokėjimo tvarką reglamentuojančias teisės normas, darytina išvada, kad šioje srityje vyrauja imperatyvus reguliavimas, nustatantis griežtus reikalavimus tiek akcijų apmokėjimo formai, tiek terminams, tiek pradinio įnašo dydžiui. Tokios imperatyvios normos gali būti pateisinamos arba ne, priklausomai nuo to, ar jos grindžiamos objektyviu poreikiu. Pavyzdžiui, abejotina, ar iš tiesų yra pagrįsti skirtumai tarp steigiamos bendrovės ir įsteigtos bendrovės akcijų apmokėjimo tvarkos. Reikalavimas steigimo etape apmokėti ne tik 1/4 nominalios vertės, bet ir visos emisijos perviršio sumos laikytinas per griežtu, atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas 2022 m. reikalavimą, dėl akcijų emisijos perviršio apmokėjimo, panaikino jau įsteigtoms UAB, nuroydamas, jog griežtesnis standartas turėtų būti taikomas tik akcinėms bendrovėms. Tokia nenuosekli reguliavimo logika nepagrįstai riboja smulkaus verslo plėtrą.

Vis dėlto, tradicinis požiūris į akcininkų pareigas grindžiamas nuostata, kad akcininkai turi tik vieną esminę pareigą – apmokėti pasirašytas akcijas, vystantis bendrovių teisei ir sudėtingėjant akcininkų tarpusavio santykiams, ypač uždarosiose bendrovėse, nebelaikomas pakankamu. Kaip pažymi L. Mikalonienė, „Uždaro tipo bendrovėse rinkos dėsniai veikia nepakankamai, nes neužtikrina akcininko teisės išeiti iš bendrovės gaunant sąžiningą kainą už akcijų paketą, ypač jei kontrolę suteikiančio akcijų paketo nuosavybė yra sutelkta vienos rankose ir kontroliuojančio akcininko valdymo teisėms nedaro įtakos smulkiojo akcininko turimas akcijų skaičius.“¹²⁷ To rezultate, smulkiojo akcininko investicijos gali būti išaldomos, pavyzdžiui, nemokant dividendų arba nesant galimybės parduoti savo turimo akcijų paketo. Šią investicijos išaldymo problemą iš dalies atliepia 2022 m. įgyvendinti ABĮ pakeitimai, įstatymą papildžius nauju 46¹ str.¹²⁸ Šiame straipsnyje yra įtvirtinama bendrovės akcininko išpirkimo teisė ir išpirkimo pareiga.

Akcininko išpirkimo teisė pasireiškia galimybe, įsigijus ne mažiau kaip 95 procentus balsų VAS suteikiančių bendrovės akcijų, reikalauti visų kitų tos bendrovės akcininkų parduoti jiems nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas, o pastarieji privalo šias akcijas parduoti.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334-611/2020.

¹²⁷ Mikalonienė, *supra note*, 8: 192.

¹²⁸ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30-1, 32, 34, 37, 37-2, 40, 42, 45, 47, 47-1, 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46¹ straipsniu įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=94f127f06fcb11edbc04912defe897d1>.

Tuo tarpu išpirkimo pareiga pasireiškia per smulkiojo bendrovės akcininko teisę reikalauti kito tos bendrovės akcininko, kuris, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų VAS suteikiančių bendrovės akcijų, išpirkti jam nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas, o pastarasis privalo šias akcijas išpirkti.

Ši teisės norma yra imperatyvi ir imperatyvus jos pobūdis gali būti pateisinamas silpnesnės šalies apsauga, t. y. smulkiųjų akcininkų turinčių 5 procentus ar mažiau, suteikiant jiems galimybę pasitraukti iš bendrovės sąžiningomis sąlygomis ir išvengti jų investicijos įšaldymo. Nors šis naujas straipsnis, suteikia išpirkimo teisę ir didžiajam akcininkui, turinčiam 95 procentus ar daugiau akcijų, reikalaujant, kad jam būtų parduotos akcijos, vis dėlto, ši teisės norma iš esmės yra orientuota į smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą. Įstatymų leidėjo teigimu, išpirkimo teisė neturėtų būti suprantama, kaip smulkiojo akcininkų interesų ribojimas, kadangi smulkieji akcininkai, turintys itin mažą akcijų ir balsų kiekį, faktiškai negauna nei finansinės, nei kitos realios naudos. Todėl numatytas privalomas akcijų išpirkimo mechanizmas turėtų būti vertinamas kaip priemonė užtikrinti jų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, o ne kaip nuosavybės teisės ribojimas, kadangi toks dalyvavimas bendrovės veikloje laikytinas formaliu ir nekurančiu realios vertės.¹²⁹

Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas, ABĮ pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte šį teisės akto pakeitimą argumentavo aplinkybe, jog “<...> tokio mažo kiekio akcijų ir jų suteikiamų balsų turėjimas paprastai neduoda smulkiesiems akcininkams ir finansinės naudos, nes kontrolinį akcijų paketą turintys akcininkai, lemiantys visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus ir nelinkę bendrovės gauto pelno dalytis su smulkiaisiais akcininkais, bendrovės uždirbtas lėšas stengiasi pasiimti kitais būdais. <...> .“¹³⁰ Be to, reikšmingesnės teisės bendrovėje faktiškai priklauso tik tiems akcininkams, kurių turimos akcijos suteikia ne mažiau kaip 10 procentų visų balsų, o akcininkai, valdantys 5 procentus ar mažiau balsų, realiai turi itin ribotas galimybes daryti įtaką bendrovės veiklai.¹³¹

Pažymėtina, kad šiuo įstatymo pakeitimu yra siekiama ne tik užtikrinti smulkiojo akcininko teisę reikalauti akcijų išpirkimo, bet būtent sąžiningo ir teisingo akcijų išpirkimo, su tikslu, kad akcijos būtų nupirktos už pagrįstą kainą. Tad siekiant šio tikslo, naujuoju reguliavimu įtvirtinta kreipimosi į teismą dėl akcijų išpirkimo kainos teisingumo nustatymo tvarka, kuri apsaugo smulkiuosius akcininkus nuo galimo piktnaudžiavimo ir nepagrįstai mažo atlygio.

Atkreiptinas dėmesys ir į tam tikrus pačios akcijų išpirkimo tvarkos ypatumus įtvirtintus ABĮ 46¹ str. Pavyzdžiui, minėto straipsnio 3 d. nustatyta, jog akcijų išpirkimas gali būti

---

¹²⁹ Aiškinamasis raštas, *supra note*, 123.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

inicijuojamas per 3 mėnesius nuo dienos, kai bendrovės akcininkas įgyja ne mažiau kaip 95 procentus balsų VAS suteikiančių bendrovės akcijų.¹³² Šis 3 mėn. terminas yra imperatyvus ir turi aiškų tikslą – užkirsti kelią situacijoms, kai akcininkas, turintis ne mažiau kaip 95 procentus balsų, sąmoningai delsia inicijuoti akcijų išpirkimą, laukdamas, kol bendrovės finansiniai rodikliai pablogės ir akcijų vertė sumažės, tam kad vėliau pareikalautų iš smulkiųjų akcininkų parduoti akcijas už tuo metu ženkliai mažesnę kainą.¹³³ Pažymėtina, kad šis terminas taikomas ir smulkiajam akcininkui, norinčiam pasinaudoti išpirkimo pareiga, todėl ir jis negali atidėlioti sprendimo, laukdamas palankesnio momento, kai jo turimų akcijų vertė galimai padidėtų.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į kitas ABĮ 46¹ straipsnyje įtvirtintas nuostatas, kurios užtikrina akcijų išpirkimo tvarkos laikymąsi. Pavyzdžiui, stambusis akcininkas, pasinaudojęs išpirkimo teise, privalo griežtai laikytis įstatyme nustatytos akcijų išpirkimo procedūros ir terminų. Jei per pranešime apie akcijų išpirkimą nurodytą laikotarpį nesumokama akcijų išpirkimo kaina, laikoma, kad teisė išpirkti akcijas pasibaigia, o akcininkas netenka galimybės ateityje reikalauti kitų akcininkų parduoti turimas akcijas.¹³⁴ Tuo atveju, kai stambiajam akcininkui kyla išpirkimo pareiga, tačiau jis jos neįvykdo ir kartu neginčija nustatytos akcijų kainos, pagal ABĮ 46¹ straipsnio 18 d., jis privalo mokėti 10 procentų metines palūkanas nuo pradelstos sumos.¹³⁵ Tokios nuostatos patvirtina, kad nustatyta akcijų išpirkimo tvarka yra imperatyvaus pobūdžio – jos nesilaikymas sukelia aiškias teises pasekmes, kurios drausmina stambųjį akcininką ir užtikrina sąžiningą procesą smulkiųjų akcininkų atžvilgiu.

Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip pažymėjo V. Bitė, nors šia ABĮ naujove yra prisidedama prie akcininkų teisių apsaugos, vis dėlto įstatymų leidėjas nepašalino esminio trūkumo LR CK 2.123 straipsnio reguliavime, kuris numato akcininkų, turinčių ne mažiau kaip 1/3 akcijų, teisę kreiptis į teismą, reikalaujant, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų iš jų akcijas. Šiai dienai priverstinio akcijų išpirkimo teise gali pasinaudoti tik tie akcininkai, kurie turi ne mažiau kaip 1/3 įstatinio kapitalo. Tai reiškia, kad akcininkai, valdantys daugiau nei 5 proc., bet mažiau nei 1/3 bendrovės akcijų, neturi realios galimybės inicijuoti pasitraukimo, net jei negali tinkamai įgyvendinti savo teisių dėl kito akcininko elgesio. Taigi, šiai tarpinei grupei neužtikrinama veiksminga apsauga.¹³⁶

Apibendrinant galima teigti, jog 2022 m. ABĮ pakeitimai, įtvirtinę dar viena akcininkų pareigą – privalomą akcijų išpirkimą, laikytini pagrįstais ir atliepiančiais bendrovių teisės tikslus. Naujasis reguliavimas suteikia smulkiesiems akcininkams realią galimybę pasitraukti iš bendrovės

---

¹³² Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note* 1.

¹³³ Aiškinamasis raštas, *supra note*, 123.

¹³⁴ Akcinių bendrovių įstatymas, *op.cit.*

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Bitė, *supra note*, 85: 203.

sąžiningomis sąlygomis, o daugumos akcininkams, aiškiai apibrėžtą pareigą išpirkti akcijas, kai jų balsų dalis pasiekia 95 procentų ribą. Imperatyvus šios normos pobūdis pateisinamas smulkiųjų akcininkų apsauga ir poreikiu užkirsti kelią piktnaudžiavimui, ypač tais atvejais, kai kontrolinis akcijų paketas sutelktas vienoje rankose. Be to, nustatyta galimybė kreiptis į teismą dėl teisingos akcijų kainos užtikrina, kad išpirkimo kaina būtų sąžininga. Atsižvelgiant į tai, kad didieji akcininkai, savo sprendimais gali daryti reikšmingą poveikį smulkiųjų akcininkų teisėms, įstatymų leidėjo nustatyta imperatyvios išpirkimo taisyklės sukuria tam tikrą teisių balansą tarp stambiųjų ir smulkiųjų akcininkų ir suteikia pastariesiems galimybę pasitraukti iš bendrovės veiklos, jei jų netenkina, stambiojo akcininko priimami strateginiai sprendimai. Kita vertus, smulkiųjų akcininkų apsaugos reglamentavimas Lietuvos bendrovių teisėje laikytinas tobulintinu, būtent ryšium su akcininkais kurie turi daugiau nei 5 procentus akcijų, tačiau mažiau nei 1/3 ir užtikrinti jų galimybę pasitraukti iš bendrovės, jei jų teisėti interesai yra pažeidžiami.

Pažymėtina, jog imperatyvių teisės normų įtvirtinimas siekiant subalansuoti stambiųjų ir smulkiųjų akcininkų santykius Lietuvos bendrovių teisės kontekste laikytinas pagrįstu ir net būtinu. Kadangi Lietuvoje įsteigtos bendrovės dažniausiai pasižymi koncentruota nuosavybės struktūra, preziumuojama, kad tarp kontroliuojančio ir smulkiųjų akcininkų egzistuoja nuolatinis interesų konfliktas, todėl teisės aktų reguliavimas pirmiausia turėtų būti nukreiptas į smulkiųjų akcininkų įgalinimą – suteikiant jiems realias galimybes apginti savo teises ir užkirsti kelią galimam piktnaudžiavimui iš kontroliuojančių akcininkų pusės.¹³⁷

2.2.2. Akcininko teisės

2.2.2.1 Turtinės akcininko teisės

Toliau analizuojamos ABĮ 15 str. įtvirtintos akcininkų turtinės teisės. Pagrindinės akcininkų turtinės teisės yra teisė gauti dividendą, gauti bendrovės lėšų, kai yra mažinamas bendrovės įstatinis kapitalas, neatlygintinai gauti akcijų, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų, pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų, skolinti bendrovei, gauti likviduojamos bendrovės turto dalį ir kt.¹³⁸ Šiame poskyryje dėmesys bus skiriamas toms akcininkų turtinėms teisėms, kurioms yra taikomi tam tikri imperatyvūs ribojimai ir įvertinamas tokių ribojimų pagrįstumas.

Teisė gauti dividendus. Viena iš pagrindinių akcininkų turtinių teisių yra teisė į bendrovės pelno dalį – dividendą. Vis dėlto ši teisė nėra absoliuti, kadangi jai yra taikomi įstatyme numatyti ribojimai, kurių tikslas – užtikrinti kreditorių interesų apsaugą. Teisė į dividendus turi būti

---

¹³⁷ Mikalonienė, *supra note*, 8: 250.

¹³⁸ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note* 1.

vertinama sistemiškai, atsižvelgiant į ABĮ 59 str. ir 60 str. nuostatas, kurios nustato konkrečias sąlygas, kada dividendų paskyrimas ir išmokėjimas yra galimas, o kada draudžiamas.¹³⁹

Vadovaujantis ABĮ 59 str. 6 d., VAS neturi teisės priimti sprendimo dėl dividendų paskyrimo, jeigu bendrovė turi neįvykdytų prievolių, kurių įvykdymo terminas jau suėjęs.¹⁴⁰ Ši nuostata yra imperatyvi, todėl jos pažeidimo atveju taikomos įstatyme nustatytos pasekmės, t. y., akcininkas privalo grąžinti neteisėtai gautus dividendus bendrovei (ABĮ 14 str. 6 d.).¹⁴¹

Kasacinio teismo praktikoje yra pažymima, jog ABĮ 59 str. 6 d. 1 p. įtvirtintas draudimas skirti ir išmokėti dividendus, kai bendrovė turi neįvykdytų, iki sprendimo priėmimo termino suėjęs prievolių, negali būti aiškinamas remiantis vien lingvistiniu metodu. Ši teisės norma turi būti vertinama taikant teologinį aiškinimo metodą, orientuotą į tikruosius įstatymų leidėjo siekius įtvirtinant tokį imperatyvų ribojimą. Esminė šios normos paskirtis nėra automatiškai užkirsti kelią dividendų paskyrimui, bet užtikrinti kreditorių interesų apsaugą, todėl kiekvienu konkrečiu atveju turi būti įvertinta, ar sprendimas dėl dividendų neprieštarauja šiam tikslui.¹⁴² Toje pačioje byloje LAT konstatavo, jog minėtas „<...> reglamentavimas nėra savitikslis, juo siekiama garantuoti bendrovės kreditorių pirmumo teisę gauti prievolės įvykdymą prieš akcininko teisę gauti dividendus ir užtikrinti, kad akcininkų sprendimai skirti ir išmokėti dividendus būtų priimami tik tuomet, kai bendrovė yra įvykdžiusi savo prievoles kreditoriams, ypač tais atvejais, kai prievolių vykdymo terminai yra suėję. Šis reglamentavimas sukuria kreditoriui pagrįstą lūkestį, kad jo skolininkas (bendrovė), turėdamas vykdytinų įsipareigojimų, nepriims sprendimų skirti akcininkams dividendus tol, kol su juo nebus atsiskaityta.“¹⁴³

LAT taip pat yra akcentavęs, kad ABĮ 59 str. 6 d. 1 p. įtvirtintos normos taikymas negali būti grindžiamas vien formaliuoju vertinimu – kiekvienu atveju būtina atsižvelgti, ar jos taikymas iš tikrųjų prisideda prie kreditorių teisių apsaugos. Šią teismo poziciją iliustruoja kasacinio teismo nagrinėta byla, kurioje buvo ginčijamas sprendimas dėl dividendų paskyrimo akcininkams. Nors sprendimo priėmimo metu bendrovė turėjo pradelstų prievolių, teismas konstatavo, kad dividendai buvo faktiškai išmokėti tik po to, kai bendrovė atsiskaitė su kreditoriumi, todėl kreditorių interesai realiai nebuvo pažeisti.¹⁴⁴ Teismas nurodė, kad „nustačius, kad pradelsta prievolė kreditoriui buvo įvykdyta po visuotinio akcininkų sprendimo paskirti dividendus, bet dar iki faktiškai išmokant dalį dividendų akcininkams, tokiu būdu ABĮ 59 straipsnio 6 dalies 1 punkte nustatytas pažeidimas pašalintas, šios normos tikslas – apsaugoti kreditoriaus interesus – įgyvendintas, dėl to neliko

¹³⁹ *Akcinių bendrovių įstatymas, supra note 1.*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ *Ibid.*

pagrindo pripažinti, kad akcininkams dividendai buvo paskirti ir išmokėti neteisėtai.¹⁴⁵ Tai tik dar kartą patvirtina, jog nors minėta teisės norma yra imperatyvaus pobūdžio, ji negali būti taikoma taip, kad nepagrįstai ribotų asmenų teises. Todėl kiekvienu atveju būtina vertinti ne tik formalius kriterijus, bet ir faktinį turinį – ar iš tiesų buvo pažeisti kreditorių interesai.

Atkreiptinas dėmesys, jog EMCA 7.02 skyriuje taip pat yra įtvirtinti ribojimai, susiję su dividendų išmokėjimu bendrovės akcininkams. Minėto 7.02 skyriaus 3 p., kuris yra orientuotas į bendrovės kreditorių apsaugą, yra įtvirtinta, jog dividendų paskirstymas negali būti atliekamas, jeigu po jo bendrovė nebegalėtų vykdyti savo įsipareigojimų, kai jie tampa mokėtini pagal įprastą bendrovės veiklos eigą. Vertinimas turi apimti ne tik momentinę situaciją, kai po paskirstymo bendrovė iškart tampa nemoki, bet ir tai, ar artimiausioje ateityje, dažniausiai per kelis mėnesius, bendrovė pajėgs vykdyti savo įsipareigojimus. Svarbu pažymėti, kad šios nuostatos formuluotė nereikalauja tiesioginio priežastinio ryšio tarp dividendų paskirstymo ir bendrovės nemokumo. Esminis klausimas yra tai, ar paskirstymas labiau tikėtina sukels situaciją, kai po paskirstymo bendrovė negalės atsiskaityti su kreditoriais, nei kad galės.¹⁴⁶

Įdomu tai, kad panašus mokumo testas anksčiau buvo įtvirtintas ir Lietuvos ABĮ 60 str. 3 d. 1 p., kuriame buvo numatyta, jog VAS negali skirti ir išmokėti dividendų, jei bendrovė yra nemoki ar taptų nemoki po dividendų išmokėjimo.¹⁴⁷ Vis dėlto, nuo 2012 m. ši nuostata iš įstatymo buvo pašalinta, ją pakeitus formalesniu ribojimu, numatant, kad dividendų skyrimas draudžiamas, jei bendrovė turi pradelstų prievolių.¹⁴⁸ Viena vertus, toks pakeitimas reikšmingai supaprastino vertinimo procesą, nes užtenka tik patikrinti, ar dividendų išmokėjimo metu yra vykdytinų prievolių. Kita vertus, kyla abejonų, ar toks formalus kriterijus iš tiesų užtikrina veiksmingą kreditorių apsaugą.

Visų pirma, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas reikšmingai susiaurina vertinimo laikotarpį, nes reikalauja atsižvelgti tik į jau pradelstus įsipareigojimus dividendų paskirstymo momentu. Tokiu būdu eliminuojama pareiga vertinti bendrovės mokumą artimiausiu laikotarpiu po dividendų paskyrimo, nors būtent ši aplinkybė gali būti esminė vertinant galimą žalą kreditoriams. Dėl tokio formalizuoto požiūrio nėra užtikrinama pakankama apsauga tiems kreditoriams, kurių prievolių įvykdymo terminai dar nėra suėję, tačiau netrukus sueis ir kurie gali susidurti su bendrovės nemokumu jau netolimoje ateityje.

---

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.

¹⁴⁶ European Model Company Act, *supra note*, 15.

¹⁴⁷ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, suvestinė (2011-07-05 - 2011-12-31)“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. lapkričio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/pKAKckoCpG>.

¹⁴⁸ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 18, 20, 28, 32, 34, 37, 38, 42, 58, 59, 60, 78 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 60-1 straipsniu įstatymas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. lapkričio 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415116?jfwid=yccsn2hl9>.

Antra, kaip matyti iš aptartos kasacinio teismo bylos, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas tam tikrais atvejais prasilenkia su ekonomine realybe ir įprasta verslo praktika. Nagrinėtoje byloje dividendai buvo paskirti tuo metu, kai bendrovė turėjo pradelstų prievolių. Tačiau faktinis dividendų išmokėjimas įvyko jau po to, kai bendrovė atsiskaitė su kreditoriumi. Formaliu požiūriu tai laikytina imperatyvios teisės normos pažeidimu, tačiau turinio prasme akivaizdu, kad kreditoriaus interesai liko nepažeisti. Kaip nurodė kasacinis teismas, vertinimas, jog akcininkų sprendimas skirti ir išmokėti dividendus visais atvejais turėtų būti laikomas neteisėtu vien dėl to, kad jo priėmimo momentu egzistavo pradelstų įsipareigojimų, neatsižvelgiant nei į jų dydį, nei į termino praleidimo trukmę ar į tai, ar prievolės buvo įvykdytos iki faktinio dividendų išmokėjimo, būtų pernelyg formalus ir nesuderinamas su tikrąja šios normos paskirtimi, kadangi verslo aplinka yra itin dinamiška, todėl natūralu, kad bendrovė ne visuomet turi galimybę tiksliai suvaldyti visų, ypač nedidelių, prievolių įvykdymo terminus būtent sprendimo, dėl dividendų paskyrimo, priėmimo momentu.¹⁴⁹ Galiausiai, teismas taikdamas minėtą normą vistiek laikėsi EMCA įtvirtinto principo ir konstatavo, jog esminis momentas yra nustatyti faktą ar dividendų paskirstymas lemia aplinkybę, kad bendrovė negali įvykdyti savo prievolių kreditoriams, o ne tik aplinkybei, ar dividendų skyrimo metu buvo pradelstų prievolių.¹⁵⁰

Todėl darytina išvada, kad Lietuvos ABĮ įtvirtinta griežtesnė imperatyvaus pobūdžio nuostata, formaliai siekianti apsaugoti kreditorių interesus, praktikoje ne visuomet užtikrina šio tikslo įgyvendinimą. Teismų praktika rodo, kad taikant šią normą, tam tikrais atvejais, būtina nukrypti nuo pažodinio aiškinimo ir remtis turiniu grįstais kriterijais, atitinkančiais EMCA siūlomą mokumo testą. Galiausiai, kaip jau buvo pažymėta ankstesniame skyriuje, bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvusis reguliavimo metodas, o imperatyviosios normos turėtų būti taikomos tik išimtiniais atvejais, kai tai būtina siekiant aiškių tikslų. Atsižvelgiant į tai, kyla pagrįstų abejonių, ar šiuo metu galiojantis ABĮ reguliavimas, pagal kurį dividendų mokėjimas draudžiamas vien dėl pradelstų prievolių egzistavimo, iš tiesų yra proporcinga ir veiksminga kreditorių interesų apsaugos priemonė. Todėl svarstytina, ar nebūtų tikslinga sugrįžti prie ankstesnio, mokumo testu grįsto reguliavimo, kuris geriau atspindi bendrovių veiklos ekonominę realybę, atitinka EMCA siūlomą modelį ir gali pagrįsti imperatyvų normos pobūdį. Nes kaip jau minėta, tuo atveju, jei yra nustatomas imperatyvus teisinis reguliavimas, jis turi būti būtinas, efektyvus ir realiai užtikrinantis kreditorių interesų apsaugą, kadangi kitaip kyla klausimas, ar tikrai reikalinga tokia imperatyvi norma.

---

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.

¹⁵⁰ *Ibid.*

Atkreiptinas dėmesys ir į Direktyvos (ES) 2017/1132 56 str. 1 d., kuri numato, jog akcininkams negali būti paskirstomi dividendai, jei paskutinių finansinių metų paskutinę dieną bendrovės metinėse finansinėse ataskaitose nurodytas grynasis turtas yra arba po tokio paskirstymo taptų mažesnis nei įstatinio kapitalo ir tų rezervų, kurie negali būti paskirstyti pagal įstatymą arba bendrovės įstatus, suma.¹⁵¹ Taikant direktyvoje įtvirtintą balanso testą yra atsižvelgiama į tokius rodiklius kaip bendrovės turtas, įsipareigojimai, įstatinio kapitalo dydis ir privalomi rezervai.

Lyginant su EMCA mokumo testu arba Direktyvos (ES) 2017/1132 balanso testu, ABĮ įtvirtintas draudimas skirti dividendus vien dėl pradelstų prievolių buvimo vertintinas kaip itin ribotas, nes jis taikomas neatsižvelgiant į bendrą įmonės finansinę būklę, pradelstų prievolių dydį ar realų mokumą. Atsižvelgiant į tai, tikslinga svarstyti galimybę peržiūrėti dabartinį ABĮ modelį ir orientuotis į EMCA siūlomą mokumo testą arba bent jau į Direktyvos (ES) 2017/1132 balanso testą. Toks požiūris leistų vertinti bendrovės finansinę padėtį ne tik formaliai, bet ir iš esmės, užtikrinant subalansuotą kreditorių ir akcininkų interesų apsaugą bei išvengiant nepagrįstų ribojimų.

Dar vienas svarbus aspektas susijęs su dividendų išmokėjimo tvarka yra įtvirtintas ABĮ 60 str. 5 d., kuri numato, jog bendrovė turi išmokėti paskirtus dividendus ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo sprendimo paskirstyti pelną arba sprendimo skirti dividendus už trumpesnį negu finansiniai metai laikotarpį priėmimo dienos.¹⁵² Kasacinis teismas aiškiai konstatavo, jog „ABĮ 60 straipsnio 5 dalyje nustatytas terminas yra imperatyvus, todėl šalių susitarimu negali būti pakeičiamas, nustatant, kad toks terminas nėra taikomas ar yra pratęsimas.“¹⁵³

Kai bendrovė, per ABĮ 60 str. 5 d. nustatytą vieno mėnesio terminą, neišmoka akcininkams paskirtų dividendų, bendrovės atžvilgiu susidaro pradelsta prievolė. Tokiu atveju, bendrovė laikoma skolininke, o akcininkai įgyja kreditoriaus statusą ir gali reikalauti dividendų išmokėjimo teismo tvarka.¹⁵⁴ Pažymėtina, jog praleidus nustatytą vieno mėnesio terminą, kartu atsiranda ir ABĮ 59 str. 6 d. įtvirtinto ribojimo taikymo pagrindas – bendrovei yra draudžiama skirti ir išmokėti naujus dividendus tol, kol egzistuoja pradelstų prievolių.¹⁵⁵

Toks imperatyvus vieno mėnesio termino pobūdis yra grindžiamas tiek akcininkų, tiek ir kreditorių interesų apsauga. Vertinant iš akcininko pozicijos, šio termino nustatymas užtikrina jo

---

¹⁵¹ 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų, žiūrėta 2025 m. lapkričio 27 d., [EUR-Lex - 02017L1132-20220812 - EN - EUR-Lex](#).

¹⁵² Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note* 1.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ Akcinių bendrovių įstatymas, *op. cit.*

teisės į paskirtus dividendus apibrėžtumą. Tuo pačiu terminas atlieka ir drausminamąją funkciją bendrovės atžvilgiu, skatindamas ją laiku vykdyti prisiimtus įsipareigojimus.¹⁵⁶

Vis dėlto, kasacinis teismas nurodė, jog šios normos pagrindinis tikslas yra ne akcininkų, o išorės kreditorių apsauga ir konstatavo, jog „įmonė, paskelbusi dividendus, tampa įsipareigojusi akcininkams ir akcininkai tampa įmonės kreditoriais. Tai reiškia, kad tuo atveju, jeigu neįvykdžiusi pradelstų įsipareigojimų akcininkams išmokėti paskelbtus dividendus bendrovė už naujus finansinius metus vėl paskiria akcininkams dividendus, įmonės neįvykdyti įsipareigojimai akcininkams didėja ir akcininkai pretenduoja gauti savo reikalavimų patenkinimą iš įmonės turto, kaip ir kiti kreditoriai, taigi išorės kreditorių galimybės gauti savo reikalavimų patenkinimą atitinkamai mažėja. Todėl neatitiktų normos paskirties ir įmonės kreditorių interesų <...> aiškinimas, kad negalima skirti ir išmokėti naujų dividendų tuomet, kai yra neįvykdytos pradelstos prievolės tik kitiems kreditoriams, bet ne patiems akcininkams.“¹⁵⁷

Tad galima teigti, jog imperatyvaus pobūdžio ribojimai, susiję su dividendų skyrimu ir išmokėjimu akcininkams, pirmiausia siejami su išorės kreditorių interesų apsauga. Vis dėlto, kaip pažymima LAT praktikoje, ABĮ normų taikymas negali būti formalus – būtina nustatyti, ar realiai buvo pažeisti kreditorių interesai. Toks požiūris padeda išlaikyti suinteresuotų šalių interesų balansą: viena vertus, apsaugoti kreditorius nuo galimo akcininkų piktnaudžiavimo, kita vertus – neriboti akcininkų teisių tais atvejais, kai objektyviai nėra grėsmės bendrovės mokumui. Tačiau šiuo metu galiojantis ABĮ reguliavimas, kuriuo dividendų paskirstymas draudžiamas vien tuo pagrindu, kad egzistuoja pradelstų prievolių, vertintinas kaip ribotas ir tobulintinas.

Teisė pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų. ABĮ 15 str. 1 d. 4 p. yra įtvirtinta akcininko teisė pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų.¹⁵⁸ ABĮ 49 str. 5 d. numato, jog pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų gali bendrovės akcininkai proporcingai jau turimų bendrovės akcijų nominaliai vertei.¹⁵⁹

Ši akcininkų pirmenybės teisė įsigyti naujai išleidžiamų akcijų seka iš Bendrovių direktyvos (ES) 2017/1132 72 str. 1 d., kuri numato, kad kai kapitalas didinamas už įnašą pinigais, akcijos pirmumo teise siūlomos akcininkams proporcingai jų akcijų turimai kapitalo daliai.¹⁶⁰ Tad Europos Sąjungos mastu ši taisyklė yra universali ir turi būti perkelta į visų valstybių narių teisės aktus. Tiesa, minėtos Bendrovių direktyvos (ES) 2017/1132 nuostatos yra privalomos tik akcinių bendrovių atžvilgiu. Tačiau ABĮ ši taisyklė taikoma tiek akcinėms bendrovėms, tiek UAB.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁵⁹ *Ibid.*

¹⁶⁰ Direktyva dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų, *supra note*, 155.

Pažymėtina, jog ABĮ įtvirtinta akcininkų pirmenybės teisė įsigyti naujai išleidžiamų akcijų iš esmės yra analogiška nustatytajai EMCA 6.07 skyriuje, kuris taip pat numato, jog (1) Kai kapitalas didinamas išleidžiant naujas akcijas už piniginių įnašą, esami akcininkai turi pirmenybės teisę įsigyti naujai išleidžiamas akcijas; (2) Akcininkai gali pasinaudoti savo pirmenybės teise per terminą, nustatytą VAS sprendimu. Šis terminas negali būti trumpesnis kaip 14 dienų nuo pranešimo akcininkams apie kapitalo didinimą arba nuo viešo paskelbimo apie kapitalo didinimą; (3) Pranešime akcininkams arba viešai paskelbtame pranešime apie kapitalo didinimą turi būti pateikta ta pati informacija, kaip ir VAS sprendime, bei visa kita informacija, reikalinga pasinaudoti pirmenybės teise.¹⁶¹ EMCA komentare nurodoma, jog šia nuostata yra įgyvendinama Bendrovių direktyva (ES) 2017/1132 įtvirtinta akcininkų pirmenybės taisyklė. Taigi, nors minėta Bendrovių direktyva (ES) 2017/1132 yra skirta tik akcinėms bendrovėms, tačiau EMCA, kuri pasižymi dispozityviu pobūdžiu ir įgalinančiomis taisyklėmis, leidžiančiomis pačioms bendrovėms pasirinkti joms tinkamą reguliavimo būdą, ir yra orientuota į uždarąsias bendroves – siūlo taikyti analogiškas nuostatas, kurios yra taikomos akcinėms bendrovėms, ir uždarosioms bendrovėms, kas tik patvirtinta šios taisyklės reikšmę akcininkų interesų apsaugos atžvilgiu.

Ši taisyklė, skirta užtikrinti akcininkų interesų apsaugą, yra taip plačiai taikoma ne be priežasties. Įstatinio kapitalo didinimas išleidžiant naujas akcijas tiesiogiai daro įtaką akcininko teisėtiems interesams, nes jis gali turėti lūkestį išsaugoti savo turimą akcijų proporciją bendrovės įstatiniame kapitale.¹⁶² Kitaip tariant, ši teisė saugo akcininkus nuo jų įtakos bendrovėje sumažėjimo dėl akcijų dalies „atskiedimo“. Todėl naujos akcijų emisijos atveju bendrovė pirmiausia privalo suteikti esamiems akcininkams teisę pasirašyti naujai išleidžiamas akcijas proporcingai jų jau turimoms dalims, prieš jas siūlant tretiesiems asmenims. Tokiu būdu akcininkui sudaroma reali galimybė išsaugoti savo turimą akcijų procentinę dalį bendrovės kapitale.¹⁶³

Apsauga nuo akcijų „atskiedimo“ yra itin reikšminga, kadangi tiesiogiai lemia akcininko teises bendrovėje ir padeda išlaikyti jo turimą įtaką. Ji užtikrina, kad pagrindinės akcininko teisės, tokios kaip, balsavimo teisė, teisė gauti dalį bendrovės pelno bei teisė į likviduojamos bendrovės grynojo turto dalį, liktų nepakitusios.¹⁶⁴ Be to, sumažėjus akcininko daliai bendrovės įstatiniame kapitale, jis gali netekti galimybės įgyvendinti tam tikras teises priemones ar specifines akcininko teises. Pavyzdžiui, jei po įstatinio kapitalo padidinimo akcininko turimų akcijų nominali

---

¹⁶¹ European Model Company Act, *supra note*, 16.

¹⁶² Lina Mikalonienė, *UAB Akcininko teisės ir jų gynimo būdai* (VĮ „Registrų centras“, 2015), 147.

¹⁶³ Bitė, *supra note*, 10: 62.

¹⁶⁴ Mikalonienė, *op. cit.*, 148.

vertė tampa mažesnė nei 10 procentų įstatinio kapitalo, toks akcininkas netenka teisės kreiptis į teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo ir pan.¹⁶⁵

Pažymėtina, jog ši akcininko pirmumo teisė saugo ne tik nuo akcijų dalies „atskiedimo“, tačiau ir nuo akcijų nuvertėjimo, nes tam tikrais atvejais, siekiant paskatinti akcijų platinimą ir pritraukti išorinį kapitalą, naujai išleidžiamų akcijų emisijos kaina gali būti nustatyta mažesnė nei tikroji rinkos vertė. Tad jeigu akcininkas nepasinaudoja pirmumo teise ir neįsigyja proporcingos dalies naujų akcijų, jis gali patirti nuostolį, nes jo turimų akcijų vertė sumažėja, o šis praradimas nėra kompensuojamas vėlesniu naujų akcijų vertės padidėjimu, lyginant su jų emisijos kaina.¹⁶⁶

Todėl ABĮ 57 str. yra įtvirtinta detali tvarka, kuria vadovaujantis akcininkai gali pasinaudoti šia pirmumo teise įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų. Šis straipsnis numato bendrovės pareigą paskelbti pranešimą apie galimybę įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų bei įtvirtinamas minimalus 14 dienų terminas per kurį akcininkai gali pasinaudoti jiems suteikta pirmumo teise įsigyti naujai išleidžiamų akcijų.¹⁶⁷

Tačiau ABĮ 57 str. 5 d.¹⁶⁸ numato galimybę nukrypti nuo bendros taisyklės ir leidžia akcininkų pirmumo teisę įsigyti naujai išleidžiamų akcijų atšaukti VAS sprendimu. Pažymėtina, kad šios pirmenybės teisės atsisakymo procedūra yra griežtai reglamentuota – ABĮ normos, reglamentuojančios tokios teisės atšaukimą, yra imperatyvios, todėl nuo jų negalima nukrypti.

Esminė nuostata yra ta, jog akcininkų pirmumo teisė gali būti atšaukta tik VAS sprendimu, t. y. tokia galimybė negali būti įtvirtinta nei įstatuose, nei palikta bendrovės vadovų nuožiūrai. Sprendimas dėl pirmumo teisės atšaukimo turi būti priimtas ne mažesne kaip 3/4 visų balsavimo teisę turinčių akcininkų balsų dauguma, o bendrovė įstatuose gali nustatyti dar aukštesnę kvalifikuotos balsų daugumos ribą.

Vadovaujantis ABĮ 57 str. 5 d., VAS gali priimti sprendimą atšaukti akcininkų pirmenybės teisę tik tuo atveju, jei aiškiai žinomas konkretus asmuo (ar asmenys), kuriam ketinama suteikti teisę įsigyti naujai išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų, išskyrus situacijas, kai akcijos ar obligacijos siūlomos viešai Vertybinių popierių įstatymo nustatyta tvarka.¹⁶⁹ Ši nuostata siejama su ABĮ 17 str. 4 d. įtvirtintu interesų konflikto ribojimu, pagal kurį akcininkas negali balsuoti sprendžiant klausimą dėl jam pačiam ar su juo susijusiems asmenims suteikiamos teisės įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų.¹⁷⁰ Taip pat akcentuotina, kad

¹⁶⁵ Mikalonienė, *supra note*, 166: 150.

¹⁶⁶ Bitė, *supra note*, 10: 62.

¹⁶⁷ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ *Ibid.*

pirmumo teisė gali būti atšaukta tik visiems akcininkams (ABĮ 57 str. 7 d.), o sprendime privaloma aiškiai nurodyti tokio atšaukimo priežastis (ABĮ 57 str. 5 d. 1 p. ir 6 d. 1 p.).¹⁷¹

Minėti apribojimai laikytini pagrįstais, nes eliminuoja interesų konfliktą, galintį kilti situacijose, jei daugumos akcininkas siektų pasinaudoti savo turima balsų dauguma. Atšaukus pirmumo teisę, daugumos akcininkas galėtų išleisti naujas akcijas ir taip „atskiesti“ kitų akcininkų turimą kapitalo dalį bei sumažinti jų įtaką bendrovėje. Todėl ši nuostata veikia kaip svarbi smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonė, sauganti juos nuo galimo piktnaudžiavimo daugumos akcininko balsavimo galia.

Tad nors pačiame ABĮ įtvirtinta nuostata dėl akcininkų pirmenybės teisės įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų laikytina dispozityvia, kadangi VAS turi galimybę ją atšaukti, vis dėlto, pati šios teisės atšaukimo procedūra yra griežtai reglamentuota ir numato itin specifines sąlygas, t. y. kad teisė gali būti atšaukiama tik VAS sprendimu, kvalifikuota 3/4 balsų dauguma ir pan. Pastebėtina, jog ABĮ 28 str. 2 d. įtvirtinta 3/4 kvalifikuota balsų dauguma, reikalinga atšaukti akcininko pirmenybės teisei įsigyti naujai išleidžiamų akcijų, yra pati griežčiausia ir ABĮ daugiau niekur nenumato tokios aukštos kvalifikuotos balsų daugumos ribos. Be to, tiek Bendrovių direktyvos (ES) 2017/1132 72 str. 4 d.¹⁷², tiek EMCA 6.07 skyrius¹⁷³ numato tik 2/3 dydžio kvalifikuotos daugumos reikalavimą.

Tiesa, būtina paminėti, kad 2026 m. liepos 1 d. įsigalios reikšmingi ABĮ 49 str. ir 57 str. pakeitimai, kurie numato, jog VAS sprendimu, priimtu kvalifikuota 3/4 balsų dauguma, penkerių metų terminui valdybai (arba jei valdyba nesudaroma bendrovės vadovui) gali būti suteikta teisė priimti sprendimus dėl įstatinio kapitalo didinimo, o tame tarpe, ir dėl akcininkų pirmumo teisės atšaukimo, jei tai aiškiai nurodyta VAS sprendime.¹⁷⁴

Minėti pakeitimai grindžiami siekiu sudaryti prielaidas operatyviai reaguoti į verslo aplinkos pokyčius ir laiku priimti sprendimus dėl akcininkų pirmumo teisės atšaukimo tais atvejais, kai tai būtina efektyviam įstatinio kapitalo didinimui. Įgaliojimų suteikimas bendrovės valdymo organui leidžia sumažinti laiko sąnaudas, susijusias su VAS sušaukimu ir sprendimų priėmimo procedūrų atlikimu, kai jų laikymasis galėtų apsunkinti savalaikį sprendimų priėmimą. Tuo pačiu akcininkų interesų pusiausvyrą užtikrinama reikalavimu, kad tokie įgaliojimai būtų

¹⁷¹ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁷² Direktyva dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų, *supra note*, 155.

¹⁷³ European Model Company Act, *supra note*, 16.

¹⁷⁴ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26-1, 26-2, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45-1, 45-2, 46-1, 49, 51, 52, 53-1, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60-1, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 42-1 straipsniu įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. gruodžio 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ab7f222559f11f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=y2dmqdiv6>.

suteikiami tik VAS sprendimu, priimtu kvalifikuota 3/4 balsų dauguma ir aiškiai apibrėžtam laikotarpiui.¹⁷⁵

Apibendrinant darytina išvada, kad imperatyvus teisinis reguliavimas, aiškiai apibrėžiantis pirmumo teisės atšaukimo procedūrą ir sąlygas, yra pateisinamas siekiu užtikrinti akcininkų nuosavybės apsaugą ir išvengti nepagrįsto jų teisių ribojimo. Tuo pat metu pusiausvyrą tarp dispozityvaus ir imperatyvaus reguliavimo metodų padeda išlaikyti galimybė – atšaukti pirmumo teisę įsigyti naujai išleidžiamas akcijas.

Teisė gauti likviduojamos bendrovės turto dalį. Sprendimas likviduoti bendrovę gali būti priimamas tik VAS, ir tik kvalifikuota 2/3 balsų dauguma.¹⁷⁶ Tokios aukštos balsų daugumos reikalavimas yra įtvirtintas ne be reikalo, kadangi, kaip yra pažymėjęs kasacinis teismas, „likvidavimas — tai absoliuti juridinio asmens pabaiga, kai juridinis asmuo pasibaigia, o jo teisės ir pareigos nėra perimamos <...>. Likvidavus bendrovę, akcijų turėtojai praranda visas su akcijomis susijusias teises ir akcininko statusą, nes akcininko ir bendrovės nebesaisto civiliniai teisiniai santykiai. Todėl nusprendus likviduoti bendrovę, šis sprendimas tiesiogiai paveikia kiekvieną akcininką.“¹⁷⁷

Akcininko teisė gauti likviduojamos bendrovės turto dalį yra viena esminių akcininko turtinių teisių. Vis dėlto ši teisė nėra absoliuti, o jos įgyvendinimą riboja imperatyvus ABĮ 73 str. 13 d. reikalavimas, nustatantis kreditorių reikalavimų pirmumo taisyklę, kadangi pirmiausia turi būti visiškai atsiskaityta su bendrovės kreditoriais pagal CK įtvirtintą eiliškumą.¹⁷⁸ Tik po to gali būti tenkinami akcininkų interesai. Likęs grynasis likviduojamos bendrovės turtas yra paskirstomas akcininkams proporcingai jų akcijų nominaliai vertei.¹⁷⁹ Pažymėtina, jog akcijų emisijos kaina neturi įtakos akcininko teisei į likviduojamos bendrovės turtą. Jei akcijos buvo išleistos už didesnę kainą nei nominali vertė, nes sumokėti akcijų priedai akcininko teisės į likviduojamos bendrovės turto dalį nepadidina.¹⁸⁰ Pažymėtina, jog akcininkai, kurie yra pasirašę, bet neapmokėję akcijų, privalo jas apmokėti akcijų pasirašymo sutartyje nustatyta tvarka. Šis reikalavimas yra būtinas siekiant užtikrinti, kad bendrovė galėtų patenkinti kreditorių reikalavimus likvidavimo metu, o pats likviduojamos bendrovės turto paskirstymas būtų sąžiningas ir atitiktų akcininkų lygiateisiškumo principą.¹⁸¹

---

¹⁷⁵ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26¹, 26², 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45¹, 45², 46¹, 49, 51, 52, 53¹, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60¹, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 42¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas“, žiūrėta 2025 m. gruodžio 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f84951036d011f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=y2dmqdiv6>.

¹⁷⁶ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2010.

¹⁷⁸ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁷⁹ *Ibid.*

¹⁸⁰ Mikalonienė, *supra note*, 160: 135.

¹⁸¹ *Ibid.*

Akcininko teisę į likviduojamos bendrovės turtą riboja imperatyvios teisės normos, užtikrinančios kreditorių interesų apsaugos prioritetą bei akcininkų lygiateisiškumą gaunant likviduojamos bendrovės turto dalį. Toks imperatyvus reguliavimas atitinka bendrovių teisės tikslus ir apsaugo tiek kreditorių, tiek akcininkų teisėtus interesus.

Akcininko pirmumo teisė įsigyti parduodamas akcijas. Nors akcininko pirmumo teisė įsigyti parduodamas UAB akcijas nėra įtvirtinta ABĮ 15 str., vis dėlto, ši teisė taip pat yra priskirtina turtinėms akcininko teisėms. ABĮ 47 str. 2 d. yra įtvirtinta, jog pirmumo teisę įsigyti visas parduodamas UAB akcijas turi akcininko pranešimo apie ketinimą parduoti akcijas gavimo UAB dieną buvę jos akcininkai.¹⁸²

Ši akcininko teisė yra būdinga išimtinai tik uždaro tipo bendrovėms. Šios pirmumo teisės įsigyti bendrovės parduodamas akcijas reikšmė uždarosios bendrovės kontekste, yra grindžiama požiūriu, jog tokios bendrovės akcininkams yra svarbu, kas yra kiti bendrovės akcininkai, kadangi uždarosiose bendrovėse yra ribotas akcininkų skaičius, o akcininkai dažniausiai būna ir bendrovės vadovais ar kitas pareigas einančiais pareigūnais, kurie investuoja ne tik savo finansinius, bet ir intelektinius išteklius. Tad sąlyginai nedidelis uždarosios bendrovės akcininkų skaičius lemia, jog akcininkai vieni kitus laiko partneriais ir jiems yra svarbi jų partnerių asmenybė.¹⁸³ Todėl įvairių akcijų perleidimo apribojimų tikslas būtent ir yra užtikrinti bendrovėje liekantiems akcininkams, kitų asmenų, kurie gali tapti tos bendrovės akcininkais, arba kitaip tariant, jų partneriais, kontrolę.¹⁸⁴

Įdomu tai, kad kasacinis teismas 2009 m. yra konstatavęs, jog pagal ABĮ „47 straipsnio 1 dalies formuluotą įstatymo leidėjas nenustatė, kad akcininko pirmumo teisė įsigyti parduodamas akcijas būtų taikoma tik parduodant akcijas tretiesiems asmenims. Ji turi būti taikoma ir tuo atveju, kai akcijos yra parduodamos kitiems tos pačios bendrovės akcininkams. ABĮ 47 straipsnyje nustatytas reguliavimas reiškia, kad pirmumo teisė taikoma ir santykiuose su kitais akcininkais <...>. Pirmumo teisė, įtvirtinta ABĮ 47 straipsnio 1 dalyje, negali būti panaikinta įstatuose <...>.“¹⁸⁵

Ši byla puikiai iliustruoja, kaip Lietuvos bendrovių teisė, akcijų perleidimo kontekste, evoliucionavo lyginant 2009 m. galiojusį reguliavimą su nuo 2022 m. įgyvendintais ABĮ 47 str. pakeitimais ir kodėl reglamentavimo pokyčiai šiuo atveju buvo būtini.

Visų pirma, abejotina anksčiau galiojusio reikalavimo pirmumo teisę taikyti ne tik tuo atveju, kai akcijos yra parduodamos tretiesiems asmenims, tačiau ir kitiems bendrovės

¹⁸² Akcinių bendrovių įstatymas, supra note, 1.

¹⁸³ Bitė, supra note, 10: 63.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.

akcininkams, pagrįstumu. Kaip jau minėta, tiek teisės doktrinoje, tiek ir paties kasacinio teismo yra teigiama, kad ši pirmumo teisė, pirmiausia, yra grindžiama asmeniniu uždarnosios bendrovės akcininkų suinteresuotumu, kas bus jų partneriai. Teismų praktikoje nurodomos tos pačios priežastys, kurias akcentuoja ir doktrina, aiškinant, kodėl UAB akcijų perleidimo ribojimai yra reikalingi. Kasacinio teismo teigimu, uždarojo tipo bendrovės pasižymi ypatinga struktūra: akcininkus dažnai sieja giminystės, draugystės ar ilgalaikiais asmeniniais ryšiais paremta partnerystė, dauguma jų kartu eina ir bendrovės vadovų pareigas, o akcijos nėra platinamos viešojo vertybinių popierių rinkoje. Tokiose bendrovėse itin svarbus tampa tarpusavio pasitikėjimas ir asmeninių savybių reikšmė bendradarbiavimui (lot. *intuitu personae*), todėl akcininkai siekia išlaikyti galimybę kontroliuoti, kas gali tapti jų partneriu bendrovėje. Dėl šios priežasties akcijų perleidimo ribojimai suvokiami kaip natūrali UAB teisinės formos ypatybė, užtikrinanti bendrovėje liekantiems akcininkams teisę pasirinkti kitus partnerius (lot. *delectus personae*) ir apsaugoti bendrovę nuo nepageidaujamų asmenų patekimo į akcininkų struktūrą.¹⁸⁶

Todėl ne visai aišku, kodėl akcininko pirmumo teisė įsigyti uždarnosios bendrovės akcijas buvo taikoma ne tik trečiųjų asmenų atžvilgiu, tačiau ir tarp tų pačių bendrovės akcininkų, kurie jau ir taip yra partneriais. Atsižvelgiant į šia teisės norma siekiamus tikslus bei paties kasacinio teismo pateikiamus argumentus, darytina išvada, kad anksčiau galiojęs reguliavimas buvo griežtesnis negu būtina teisės norma siekiamam tikslui pasiekti.

Kaip jau minėta, 2022 m. buvo įgyvendinti reikšmingi ABĮ pakeitimai, susiję su akcininkų pirmenybės teise įsigyti bendrovės parduodamas akcijas atsisakymu. ABĮ 47 str. 9 p. buvo pakoreguotas, aiškiai nurodant, jog įstatuose gali būti nustatyta, kad pirmumo teisė netaikoma.¹⁸⁷ Įstatymų leidėjas įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodė, kad „<...> pirmumo teisę nustatanti Akcinių bendrovių įstatymo nuostata turėtų būti dispozityvi, sudarant galimybę patiems akcininkams nustatyti jiems priimtinausią akcijų pardavimo procedūrą, kuri bendrovės įstatuose galėtų būti reguliuojama tiek griežčiau (pvz., nustatant ilgesnius terminus akcininkų galimybei pasinaudoti pirmumo teise įsigyti uždarnosios akcinės bendrovės akcijas), tiek laisviau (pvz., nustatyti trumpesnius akcininkų galimybės pasinaudoti pirmumo teise įsigyti uždarnosios akcinės bendrovės akcijas terminus arba atsisakyti esamų akcininkų pirmumo teisės iš viso).“¹⁸⁸

Toks įstatymų leidėjo žingsnis vertintinas kaip pagrįstas, nes suteikia uždarsioms bendrovėms daugiau lankstumo pasirinkti efektyvesnį kapitalo pritraukimo būdą. Tai ypač aktualu

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.

¹⁸⁷ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30-1, 32, 34, 37, 37-2, 40, 42, 45, 47, 47-1, 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46-1 straipsniu įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=94f127f06fcb11edbc04912defe897d1>.

¹⁸⁸ Aiškinamasis raštas, *supra note*, 123.

tais atvejais, kai egzistuoja poreikis greičiau pritraukti išorinį investuotoją, nes panaikinus pirmumo teisę, pats akcijų įsigijimo procesas tampa kiek paprastesnis ir greitesnis.

Kita vertus, negalima paneigti tam tikros rizikos, pavyzdžiui, jei „didysis akcininkas, ketindamas parduoti savo akcijas pasirinktam asmeniui ir siekdamas „apeiti“ kitų akcininkų pirmumo teisę, pakeičia įstatus, tokią teisę eliminuodamas. Po akcijų įsigijimo naujasis dominuojantis akcininkas vėl pakeičia įstatus, atstatydamas nuostatas dėl pirmumo teisės.“¹⁸⁹

Vis dėlto ši rizika tam tikru mastu ribojama, nes norint pakeisti bendrovės įstatus, vadovaujantis ABĮ 23 str. 3 d., yra reikalinga kvalifikuota 2/3 balsų dauguma. Tai reiškia, kad įstatų keitimas negali būti atliekamas paprasta balsų dauguma ir tam būtina pakankamai plati akcininkų parama. Todėl kvalifikuotos balsų daugumos reikalavimas sukuria tam tikrą atsvarą ir mažina piktnaudžiavimo riziką.

Pažymėtina, jog akcininko pirmumo teisę įsigyti bendrovės parduodamas akcijas nėra būdinga tik Lietuvos ABĮ. EMCA yra siūloma ribojimus, susijusius su akcijų perleidimu, palikti išimtinai pačių uždarytų bendrovių diskrecijai, 1.07 skyriuje nurodant, jog bendrovės akcijos gali būti perleidžiamos ir įgyjamos be jokių apribojimų, nebent įstatuose būtų nurodyta kitaip.¹⁹⁰ Nepaisant to, dalis valstybių yra pasirinkę vienaip ar kitaip riboti laisvą akcijų perleidimą.

Pavyzdžiui, Prancūzijos komercinio kodekso L. 223-16 straipsnis numato bendrą taisyklę, kad SARL akcijos tarp partnerių yra laisvai perleidžiamos.¹⁹¹ Toks modelis atspindi logiką, kad akcininkai, jau būdami tarpusavio partneriai, nekelia „delectus personae“ poreikio, todėl imperatyvūs suvaržymai jų tarpusavio sandoriams nėra būtini. Tiesa, Prancūzijos komercinio kodekso L. 223-14 straipsnis įtvirtina imperatyvią taisyklę, jog SARL akcijos gali būti perleidžiamos tretiesiems asmenims tik gavus partnerių daugumos sutikimą, šis reikalavimas negali būti atšaukiamas bendrovės įstatais, nes yra imperatyvaus pobūdžio. Tai reiškia, kad Prancūzijoje pirmumo teisės ar sutikimo procedūros atsisakymas perleidžiant akcijas trečiosioms šalims nėra galimas.¹⁹²

Kartu verta atkreipti dėmesį ir į Estijoje įtvirtintą reglamentavimą. Pagal Estijos komercinio kodekso 149 str. 1 d., ribotos atsakomybės bendrovės akcijos tarp esamų akcininkų gali būti laisvai perleidžiamos, o pirmumo teisė taikoma tik tada, kai akcijos parduodamos trečiosioms šalims. Be to, įstatais gali būti visiškai panaikinta įstatyme numatyta pirmumo teisė.¹⁹³

Analizuojant Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių teisinį reguliavimą, matyti, kad akcijų perleidimo srityje vyrauja dispozityvumo principas. Pagal GmbHG 15 str., įstatymas

---

¹⁸⁹ Bitè, *supra note*, 10: 64.

¹⁹⁰ European Model Company Act, *supra note*, 16.

¹⁹¹ „Code de commerce“, *supra note*, 109.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ „Äriseadustik“, riigiteataja, žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/509012023001/consolide/current>.

nenustato privalomos pirmumo teisės nei perleidžiant akcijas tretiesiems asmenims, nei sandoriuose tarp pačių akcininkų. GmbHG 15 str. 5 d. tik numato, jog įstatatai gali įtvirtinti papildomas sąlygas akcijų perleidimui, pavyzdžiui, reikalauti bendrovės, valdybos ar akcininkų sutikimo.¹⁹⁴

Apibendrinant galima teigti, kad 2022 m. įgyvendinti ABĮ 47 str. pakeitimai, suteikę galimybę UAB įstatuose numatyti, jog pirmumo teisė parduodant akcijas yra netaikoma, reikšmingai sustiprino dispozityvumo principo taikymą Lietuvos bendrovių teisėje ir suteikė akcininkams didesnę diskrecijos laisvę sprendžiant dėl akcijų perleidimo tvarkos. Iki tol galiojęs imperatyvus reguliavimas buvo pernelyg griežtas ir neatitiko nei teisės norma siekiamų tikslų, nei kitose valstybėse vyraujančių uždaryjū bendrovių reglamentavimo tendencijų. Kaip matyti iš kitų valstybių (pvz., Prancūzija, Estija) pavyzdžių, įprastai akcijų perleidimui tarp tos pačios bendrovės akcininkų ribojimai nėra numatyti. Dabartinis reguliavimas suteikia akcininkams galimybę lanksčiau reguliuoti tarpusavio sandorius ir pasirinkti tinkamiausią akcijų perleidimo modelį, atitinkantį bendrovės veiklos specifiką, kartu išlaikant galimybę įstatuose nustatyti griežtesnius apribojimus, jei to reikalauja bendrovės pobūdis.

Finansinės pagalbos teikimas. Paminėtina ir nuo 2025 m. liepos mėnesio įsigaliosianti nauja ABĮ 45² str. redakcija. Šiuo metu galiojantis reguliavimas įtvirtina bendrą taisyklę, pagal kurią bendrovei draudžiama teikti finansinę pagalbą fiziniams ar juridiniams asmenims, jei šiais veiksmais siekiama sudaryti galimybę tiems asmenims įsigyti pačios bendrovės akcijų. Toks draudimas apima lėšų išmokėjimą, paskolų teikimą ar prievolių įvykdymo užtikrinimą. Išimties taikomos tik, jei finansinė pagalba teikiama bendrovės ar jos grupės įmonių darbuotojais bei finansų įstaigų įstatyme numatytais atvejais.¹⁹⁵

Vis dėlto, įgyvendinus ABĮ pakeitimus, šio draudimo atsisakyta, sudarant galimybę bendrovėms teikti finansinę pagalbą jų akcijų įsigijimui, tačiau tik laikantis įstatyme aiškiai įtvirtintų sąlygų. Tokia pagalba galės būti teikiama tik tuo atveju, jei VAS priims sprendimą dėl finansinės pagalbos suteikimo kvalifikuota balsų dauguma, bus suformuotas specialus finansinės pagalbos rezervas, sandoris atitiks rinkos sąlygas (pvz., dėl palūkanų dydžio) ir kt. Be to, po pagalbos suteikimo bendrovės nuosavas kapitalas negalės būti mažesnis nei jos įstatinio kapitalo ir privalomųjų rezervų suma.¹⁹⁶ Įstatymo pakeitimo projekto aiškinamajame rašte pabrėžiama, kad iki šiol galiojęs draudimas riboja bendrovių galimybes pritraukti naujus investuotojus ar padėti esamiems akcininkams įsigyti naujų akcijų, nes nebuvo leidžiama naudotis alternatyviais

¹⁹⁴ „Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung“, *supra note*, 111.

¹⁹⁵ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26-1, 26-2, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45-1, 45-2, 46-1, 49, 51, 52, 53-1, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60-1, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 42-1 straipsniu įstatymas, TAR, žiūrėta 2025 m. gruodžio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ab7f222559f11f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=-1b6o82qjna>.

finansavimo būdais, tokiais kaip paskolos iš pačios bendrovės. Dėl to dažnai būdavo taikomos sudėtingos ir brangios sandorių struktūros. Atsižvelgiant į Bendrovių direktyvos (ES) 2017/1132 64 str.¹⁹⁷ suteikiamą lankstumą, šiais pakeitimais siekiama sudaryti palankesnes sąlygas investicijoms, skatinti privataus kapitalo sandorius ir užtikrinti, kad finansinė pagalba būtų teikiama skaidriai, t. y. tik esant VAS sprendimui, įvertinus finansinę riziką ir suformavus atitinkamą rezervą.¹⁹⁸

Tai rodo, kad Lietuvos bendrovių teisė ir toliau nuosekliai juda liberalizavimo kryptimi, siekdama sukurti patrauklią investicinę aplinką bei pritraukti kapitalą per lankstesnius finansavimo instrumentus, o galimos rizikos yra kontroliuojamos per imperatyvias sąlygas, įtvirtintas ABĮ.

Pažymėtina, jog akcininkai turi ir kitas, ABĮ bei kituose įstatymuose įtvirtintas, turtines teises, kurios šiame skyriuje nebuvo analizuojamos.

2.2.2.2 Neturtinės akcininko teisės

Neturtinės akcininko teisės yra įvardytos ABĮ 16 str., jos apima akcininko dalyvavimą ir balsavimą VAS, teisę pateikti klausimų dėl VAS darbotvarkės, gauti informaciją apie bendrovę ir kt.¹⁹⁹ Doktrinoje, akcininko neturtinės teisės dar yra vadinamos valdymo teisėmis. Akcininko valdymo teisės gali būti suprantamos kaip priemonių visuma, suteikianti akcininkui galimybę stebėti bendrovės veiklą ir apsaugoti savo investiciją. Įprastai jos skirstomos į dvi pagrindines grupes. Pirmajai grupei priskiriamos teisės, leidžiančios akcininkui dalyvauti priimant bendrovės sprendimus VAS, tai balsavimo teisė, teisė dalyvauti susirinkime bei galimybė iš anksto pateikti klausimus dėl darbotvarkės. Antroji grupė apima apsaugines akcininko teises, skirtas užtikrinti informacijos prieinamumą ir sudaryti prielaidas ginti savo interesus teisiniu keliu. Pavyzdžiui, akcininko galimybė susipažinti su bendrovės dokumentais ir informacija vadovaujantis ABĮ 18 str. 1 d.²⁰⁰ Tad toliau bus analizuojamos pagrindinės akcininko valdymo teisės, susijusios su dalyvavimu bei balsavimu VAS ir teisė gauti informaciją apie bendrovę.

ABĮ 17 str. yra įtvirtinta viena esminių akcininko teisių – teisė balsuoti VAS. Kaip nurodo L. Mikalonienė, „Tradiciškai pripažįstama, kad akcija savininkui suteikia teisių triadą, t. y. teisę dalyvauti valdant bendrovę, jeigu įstatymai nenustato kitaip, teisę gauti pelno dalį dividendo forma ir teisę į likviduojamos bendrovės grynojo turto dalį.“²⁰¹ Kadangi akcijos suteikia tik abstrakčias turtines teises į bendrovės pelno dalį bei likviduojamos bendrovės grynojo turto dalį, akcininko

¹⁹⁷ Direktyva dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų, *supra note*, 155.

¹⁹⁸ „Aiškinamasis raštas dėl akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26-1, 26-2, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45-1, 45-2, 46-1, 49, 51, 52, 53-1, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60-1, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 42-1 straipsniu įstatymo projekto“, žiūrėta 2025 m. gruodžio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f84951036d011f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=-1b6o82qjna>.

¹⁹⁹ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²⁰⁰ Mikalonienė, *supra note*, 166: 61.

²⁰¹ *Ibid.*, 54.

graža iš esmės priklauso nuo bendrovės veiklos rezultatų. Būtent dėl šios priežasties, su tikslu apsaugoti ir prižiūrėti savo investicijas, akcininkui suteikiama galimybė dalyvauti valdant bendrovę, kuri pasireiškia dalyvavimu ir balsavimu VAS.²⁰²

Kaip yra nurodęs kasacinis teismas, akcija savo esme yra nuosavybės vertybinis popierius, nes jos turėtojui suteikia tam tikras strateginio pobūdžio teises dalyvauti bendrovės valdyme. ABĮ 15 ir 16 str. išdėstytos akcininkų turtinės ir neturtinės teisės atspindi akcijos, kaip nuosavybės objekto, turinį. Dėl to bet koks šių teisių neproporcingas ribojimas ar suvaržymas gali būti vertinamas kaip akcininko nuosavybės teisės, saugomos Konstitucijos 23 str. bei kituose teisės aktuose, pažeidimas. Teisė dalyvauti ir balsuoti VAS, kuri suteikia galimybę tiesiogiai dalyvauti priimant svarbiausius bendrovės sprendimus, yra viena reikšmingiausių neturtinių akcininko teisių. Todėl akcininko galimybės naudotis jam priklausančiomis teisėmis negali būti ribojamos formaliais pagrindais, o jų apribojimas galimas tik esant pakankamam ir pagrįstam teisiniam pagrindui.²⁰³

Nors akcininko balsavimo teisė neabejotinai laikoma viena svarbiausių teisių, kylančių iš akcijų nuosavybės, vis dėlto ABĮ yra nustatyta tam tikrų išimčių, kurios šią teisę gali riboti. Pavyzdžiui, ABĮ 17 str. 1 d. yra įtvirtinta, jog balsavimo teisę VAS, vykstančiuose iki pirmosios akcijų emisijos apmokėjimo termino, nurodyto steigimo sutartyje, pabaigos, suteikia pasirašytos akcijos, už kurias įmokėti pradiniai įnašai.²⁰⁴ Tuo tarpu balsavimo teisę visuose tolesniuose VAS suteikia tik visiškai apmokėtos akcijos. Atitinkamai ir ABĮ 48 str. 1 d. numato, kad jei akcijos buvo išleistos į antrinę apyvartą ir įsigytos akcijos yra ne visiškai apmokėtos, tas akcijas įsigijusiam asmeniui jos nesuteiks nei turtinių, nei neturtinių teisių, tame tarpe ir balsavimo teisės.²⁰⁵

ABĮ įtvirtinti imperatyvūs ribojimai, taikomi nevisiškai apmokėtoms akcijoms, yra orientuoti į tai, kad bendrovės valdymo procese dalyvautų tik visiškai savo įsipareigojimus įvykdę akcininkai. Akcininkai, kurie yra visiškai apmokėję akcijas, jau yra prisiėmę visus su investicija susijusius finansinius įsipareigojimus ir riziką, todėl jiems suteikiama teisė visaverčiai dalyvauti bendrovės valdyme. Priešingai, akcininkai, kurie tik pasirašė akcijas, bet jų dar neapmokėjo, nėra pilnai įsipareigoję bendrovei, todėl jų teisė balsuoti VAS pagrįstai ribojama. Tokia tvarka padeda išvengti akcininkų nelygybės dėl prisiimamos finansinės rizikos ir kartu užtikrina bendrovės įstatinio kapitalo realų suformavimą. Pastarasis aspektas yra svarbus ir kreditorių interesų apsaugos atžvilgiu, nes realiai apmokėtas kapitalas gali būti panaudotas jų reikalavimams tenkinti.

²⁰² Mikalonienė, *supra note*, 166: 55.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2010.

²⁰⁴ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²⁰⁵ *Ibid.*

Paminėtinas ir to paties 17 str. 4 d. įtvirtintas bei ankstesniame poskyryje analizuotas ribojimas balsuoti VAS dėl pirmumo teisės atšaukimo įsigyti bendrovės išleidžiamas akcijas, jeigu naujai išleidžiamas akcijas ar konvertuojamas obligacijas ketina įsigyti akcininkas, jo artimas giminaitis, o jei akcininkas yra juridinis asmuo, jo dukterinė arba patronuojanti bendrovė.²⁰⁶ Šis balsavimo teisės ribojimas grindžiamas aplinkybe, jog tokiose situacijose egzistuoja interesų konfliktas. Ribojimu siekiama užkirsti kelią situacijai, kai dominuojantis akcininkas, valdantis kvalifikuotą balsų daugumą (pvz., 3/4 bendrovės akcijų), vienašališkai atšauktų kitų akcininkų pirmumo teisę ir įsigytų visas naujai išleidžiamas akcijas ir tokiu būdu „atskiestų“ kitų akcininkų turimą kapitalo dalį bei įtaką bendrovėje.

Galiausiai, ABĮ 27 str. 4 d. numato tris atvejus, kada turimos akcijos yra laikomos nesuteikiančiomis balsų. Tokiais atvejais laikytina: kai bendrovė yra įgijusi savo akcijas (1 p.); kai įstatuose yra įtvirtintos privilegijuotosios akcijos, nesuteikiančios balsavimo teisės (2 p.) taip pat nesuteikiančiomis balsų yra tokios akcijos: i) kai jų suteikiamos balsavimo teisės yra apribotos kituose įstatymuose nustatytais atvejais; arba ii) kai teismas ginče dėl nuosavybės teisės į akcijas taiko laikinas apsaugos priemones ir apriboja akcininko teisę balsuoti VAS (3 p.).²⁰⁷

Kasacinio teismo teigimu, tam, kad akcijų suteikiamų balsavimo teisių apribojimas atitiktų sąlygą – kitų įstatymų nustatytais atvejais (ABĮ 27 str. 4 d. 3 p.), turi būti nustatytos visos šios teisės normos taikymo sąlygos. Visų pirma, balsavimo teisių apribojimas teisės akte turi būti nustatytas tiesiogiai. Antra, apribojimas turi būti nustatytas tam tikros galios teisės akte, t. y. įstatyme. Trečia, balsavimo teisių apribojimai siejami su teisės normose įtvirtinta valia taikyti tokius apribojimus, o ne su teismo procesiniu sprendimu ir taikytini vadovaujantis įstatymu, nuo tose teisės normose nurodytų juridinių faktų atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo. Šios sąlygos yra kumuliatyvios.²⁰⁸

Tokį atvejį puikiai iliustruoja Bankų įstatymo 24 str. 4 d., kuri numato, kad jei banko kvalifikuotoji įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalis įsigyta ar padidinta apie tai nepranešus priežiūros institucijai arba esant priežiūros institucijos prieštaravimui siūlomam įsigijimui, visa įsigijančio asmens turima banko įstatinio kapitalo ir (arba) balsavimo teisių dalis banko VAS praranda balsavimo teisę.²⁰⁹

Nesuteikiančiomis balsų taip pat laikomos akcijos, kurių akcininkui suteikiama teisė balsuoti VAS yra apribojama teismo taikomomis laikinosiomis apsaugos priemonėmis (toliau - **LAP**), sprendžiant ginčą dėl nuosavybės teisės į akcijas. Šios įstatymo nuostatos taikymui turi būti

---

²⁰⁶ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-701/2023.

²⁰⁹ „Lietuvos Respublikos bankų įstatymas“, Valstybės žinios, žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.230458/asr>.

nustatyta šių sąlygų visuma: i) balsavimo teisės apribojimą turi taikyti teismas; ii) šis apribojimas nustatomas taikant LAP institutą; iii) LAP taikomos byloje, kurioje sprendžiamas ginčas dėl nuosavybės teisės į akcijas. Šios sąlygos taip pat yra kumuliatyvios.²¹⁰

Šios teisės normos taikymo pavyzdys gali būti CK 2.117 str. 3 d. nustatytas reguliavimas, numatantis, kad jeigu egzistuoja ieškovo reikalavimas, – sprendimą dėl priverstinio akcijų pardavimo priėmęs teismas gali uždrausti atsakovui naudotis balsavimo teise be teismo ar ieškovo sutikimo. Kasacinio teismo teigimu, „CK 2.177 straipsnio 3 dalyje reglamentuojamas uždraudimas balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose laikytinas viena iš ieškinio užtikrinimo priemonių, kuria siekiama užtikrinti proceso šaliai palankaus teismo sprendimo, įpareigojančio parduoti akcijas, įvykdymą. CK 2.117 straipsnio 3 dalyje reglamentuojamas balsavimo teisės apribojimas atitinka laikinųjų apsaugos priemonių instituto tikslus, todėl minėtas draudimas laikytinas viena iš laikinųjų apsaugos priemonių rūšių <...>.”²¹¹

Apibendrinant galima teigti, kad balsavimo teisės ribojimas reiškia vienos iš esminių akcininko teisių suvaržymą, todėl toks ribojimas turi būti taikomas itin atsargiai ir negali būti aiškinamas plečiamai. Vis dėlto, ABĮ įtvirtinti balsavimo teisės ribojimai yra aiškiai apibrėžti ir iš esmės atitinka proporcingumo reikalavimus, kadangi jie pagrįsti siekiu apsaugoti tiek akcininkų, tiek kreditorių interesus. Pavyzdžiui, ribojimas balsuoti neturint visiškai apmokėtų akcijų yra svarbus užtikrinant, kad visi akcininkai būtų vienodai įsipareigoję bendrovei ir prisiimtų proporcingą riziką. Tokia nuostata taip pat prisideda prie bendrovės kapitalo realumo užtikrinimo bei kreditorių interesų apsaugos. Ribojimas balsuoti klausimais dėl pirmumo teisės atšaukimo, kai naujas akcijas ketina įsigyti pats akcininkas ar su juo susiję asmenys, taip pat laikytinas būtinu, nes juo siekiama išvengti interesų konflikto ir apsaugoti kitų akcininkų turimų akcijų vertę bei įtaką bendrovėje. Galiausiai, ribojimai, kylantys iš kitų teisės aktų ar teismo taikomų LAP, yra taikomi tik egzistuojant specifinėms sąlygoms, užtikrinančioms, kad akcininko teisės nebūtų varžomos be pakankamo pagrindo.

Dar viena svarbi neturtinė akcininko teisė – tai teisė į informaciją. Atsižvelgiant į tai, kad akcijų vertė priklauso nuo bendrovės veiklos rezultatų, tik turėdamas aktualią ir išsamią informaciją akcininkas gali tinkamai įvertinti rizikas, priimti pagrįstus sprendimus dėl dalyvavimo bendrovės valdyme bei laiku imtis veiksmų savo interesams ir investicijai apsaugoti.²¹²

Akcininko teisę į informaciją reglamentuoja ABĮ nuostatos. Vadovaujantis ABĮ 18 str., akcininkas, pateikęs rašytinį prašymą, turi teisę gauti įstatyme nustatytą informaciją apie

---

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-701/2023.

²¹¹ *Ibid.*

²¹² Mikalonienė, *supra note*, 166: 152.

bendrovės veiklą.²¹³ Tuo tarpu akcininko teisė į informaciją, susijusią su VAS darbotvarke, kuri yra reikalinga dalyvaujant ir balsuojant VAS, yra įtvirtinta ABĮ 26 str. 10 d. Be to, vadovaujantis ABĮ 16¹ str., akcininkas turi teisę iš anksto pateikti bendrovei klausimų susijusių su VAS darbotvarke, į kuriuos privaloma atsakyti iki VAS datos.²¹⁴

Pažymėtina, jog nuo 2017 m. įsigaliojo nauja ABĮ 18 str. redakcija, kuri nebesieja akcininko teisės į informaciją apimties su jo turimu akcijų skaičiumi. ABĮ 18 str. 1 d. numato, jog akcininkui pareikalavus, bendrovė privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti „bendrovės įstatų, metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, bendrovės vadovybės ataskaitos, auditoriaus išvadų ir finansinių ataskaitų audito ataskaitų, <...>, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat kitų bendrovės įstatuose nurodytų dokumentų kopijas.“²¹⁵

Skirtingai nei ankstesnėje įstatymo redakcijoje, kurioje akcininkai, valdantys ne mažiau kaip 1/2 bendrovės akcijų, turėjo teisę susipažinti su visa bendrovės informacija, šiuo metu galiojantis ABĮ tokios neribotos teisės nebesuteikia. Dabartinis teisinis reguliavimas aiškiai nustato minimalią informacijos apimtį, kurią bendrovė privalo pateikti kiekvienam akcininkui, nepriklausomai nuo jo turimų akcijų skaičiaus. Kita vertus, teisė gauti išsamesnę ar neribotą informaciją gali būti numatyta bendrovės įstatuose.²¹⁶ Tai atskleidžia šios teisės normos dispozityvų pobūdį, kadangi įstatymas nustato privalomą minimalų standartą, tačiau įstatuose gali būti įtvirtinta platesnė akcininkų teisė susipažinti su bendrovės informacija.

Pagal naująjį reguliavimą, akcininkas turi teisę į bendro pobūdžio įstatyme konkrečiai įvardytą informaciją. Kasacinio teismo teigimu, „Šią bendro pobūdžio informaciją įstatymas nustato kaip minimalią, kuri bendrovės akcininkui būtina, siekiant apsaugoti savo kaip akcininko pagrindines teises, spręsti dėl investavimo į akcijas, jų pardavimo tikslingumo, palyginimo su investicijomis į kitų bendrovių akcijas.“²¹⁷

Tad akcininko teisė į informaciją, kaip ją reglamentuoja ABĮ 18 str., įtvirtina minimalų informacijos standartą, kurią bendrovė privalo suteikti kiekvienam akcininkui, nepriklausomai nuo jo turimų akcijų kiekio. Tokiu teisiniu reguliavimu siekiama sudaryti sąlygas visiems akcininkams tinkamai įgyvendinti jiems priklausančias teises, priimti informuotus sprendimus dėl dalyvavimo bendrovės valdyme bei užtikrinti jų galimybę apsaugoti savo interesus. Tokia nuostata taip pat prisideda prie informacijos asimetrijos tarp akcininkų mažinimo, ypač tais atvejais, kai dalis akcininkų kartu eina pareigas valdymo ar priežiūros organuose ir dėl to turi prieigą prie platesnės

---

²¹³ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²¹⁴ *Ibid.*

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-1075/2021.

²¹⁷ *Ibid.*

informacijos apie bendrovės veiklą. Šios teisės normos dispozityvumas pasireiškia galimybe, bendrovės įstatuose numatyti platesnę akcininko teisę į informaciją, nei nustatytoji įstatyme. Visgi įstatuose negali būti susiaurinta įstatyme nustatyta privalomos pateikti informacijos apimtis, kadangi toks apribojimas prieštarautų imperatyviam siekiui apsaugoti visų akcininkų, ypač neturinčių kitų informacijos šaltinių, teises.

Atkreiptinas dėmesys, jog akcininkai turi ir kitas, įstatymuose bei pačios bendrovės įstatuose įtvirtintas, neturtines teises, kurios nebuvo analizuojamos šiame skyriuje.

Kaip jau buvo ne kartą minėta, bendrovių teisė, visų pirma, yra skirta palengvinti bendrovių steigimo ir veiklos organizavimo procesus. Ji traktuojama kaip standartinės sutarties sąlygos, dėl kurių šalys tikėtina būtų susitarusios, jei sandorio sudarymo sąnaudos neegzistuotų. Analizuojant tokias bendrovių teisės kategorijas kaip akcininkų teisės ir pareigos, jos buvo aiškinamos sistemiškai, apimant tiek su kapitalu susijusias ABĮ normas, tiek su dalyvavimu ir balsavimu VAS, teise į informaciją ir kitas sritis. Šios analizės metu nustatyta, kad ABĮ galima rasti tiek dispozityvių, tiek imperatyvių normų. Kiekvienu atveju teisės normos imperatyvumas turi būti vertinamas per ja siekiamus tikslus ir saugomą gėrį. Nenustačius konkretaus tikslo, kvestionuotinas imperatyvaus ribojimo pagrįstumas. Pavyzdžiui, imperatyvus ribojimas išmokėti dividendus vien dėl pradelstų prievolių egzistavimo laikytinas pernelyg formaliu ir nepakankamai atsižvelgiančiu į bendrovės faktinę finansinę situaciją. Kita vertus, kai kurios imperatyvios normos yra ne tik pateisinamos, bet ir būtinos. Pavyzdžiui, imperatyvi procedūra, reikalaujanti 3/4 balsų daugumos ir taikanti kitus ribojimus atšaukti akcininkų pirmumo teisę įsigyti naujai išleidžiamas akcijas, yra pagrįsta siekiu apsaugoti akcininkų nuosavybės teisę. Taip pat ir ABĮ įtvirtinti balsavimo teisių ribojimai, kai akcijos nepilnai apmokėtos, prisideda ne tik prie kreditorių interesų apsaugos, užtikrinant realų bendrovės kapitalo suformavimą, bet ir saugo akcininkų lygiateisiškumo principą. Galiausiai ABĮ įtvirtintas minimalus reikalavimas, kokią informaciją bendrovė turi pateikti akcininkams, viena vertus yra imperatyvus, nes bendrovė neturi galimybės pasirinkti neteikti įstatyme įtvirtintos informacijos. Tačiau tai laikytina teigiamu aspektu, nes šioje vietoje vėl gi fokusuojamasi į smulkiojo akcininko interesus, siekiant užtikrinti, kad jis galėtų priimti informuotus sprendimus ir veiksmingai įgyvendinti savo valdymo teises. Lietuvoje bendrovių teisė veikia kaip tam tikras minimalus standartas, suteikiantis minimalias privalomas teises, kad mažesnę įtaką bendrovėje turintys akcininkai būtų apsaugomi ABĮ įtvirtintomis normomis. Šie ir visi kiti šiame darbe vertinti pavyzdžiai leidžia teigti, kad Lietuvos reguliavimas, vertinant per bendrovių teisės tikslus ir jos kilmę, tam tikrais aspektais yra tobulintinas ir galėtų būti laisvesnis, tačiau reikia pripažinti, kad tam tikrose srityse, kuriose kyla didesnė rizika smulkiesiems akcininkams ar kreditoriams, imperatyvios normos turėtų išlikti.

2.3 Valdymas

CK 2.82 str. 2 d. yra įtvirtinta, jog kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį ar kolegialų valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose neįtvirtinta kitokia organų struktūra.²¹⁸

ABĮ 19 str. 1 d. numato, kad bendrovė privalo turėti VAS ir vienasmenį valdymo organą. Kasacinio teismo teigimu, tai yra imperatyvus reikalavimas, kadangi nesant nurodytų organų, bendrovė negalėtų įgyti civilinių teisių, prisiimti civilinių pareigų ir jų įgyvendinti.²¹⁹

Pažymėtina, kad LAT yra išaiškinęs, jog „bendrovių veiklą reglamentuojantys įstatymai dažniausiai įtvirtina minimalius bendrovės organizacinės struktūros ir veiklos reikalavimus, todėl steigimo dokumentuose šie reikalavimai gali būti sugriežtinti, taip pat juose gali būti ir kitų nuostatų, neprieštarujančių imperatyviosioms įstatymų normoms.“²²⁰ Tokia kasacinio teismo pozicija suponuoja, jog ABĮ įtvirtinta bendrovės organizacinė struktūra yra imperatyvi, nes ji nustato minimalų standartą, kurio bendrovės turi laikytis ir ta pati bendrovė gali nukrypti nuo įstatyme nustatytosios tvarkos tik ta apimtimi, kuria yra viršijamas minimalus reikalavimas, t. y. gali nustatyti papildomus reikalavimus ar kompetencijas, šalia įtvirtintųjų ABĮ. Bendrovių teisės mokslo studijos autoriai nurodo, kad „Lietuvos ABĮ paremtas gana kazuistišku kompetencijos ir funkcijų išvardijimu, kuris gali būti keičiamas tik tada, kai tai aiškiai ir nedviprasmiškai yra nurodyta pačiame įstatyme.“²²¹ Iš to seka, kad bendrovės turi ribotas galimybes koreguoti valdymo struktūrą pagal savo poreikius ir privalo vadovautis įstatyme nustatyta tvarka, kuri išsamiai apibrėžia kompetencijų ribas tarp VAS, stebėtojų tarybos ir valdybos.

Tačiau jau kitoje, tų pačių 2021 m. byloje, kasacinis teismas konstatavo, jog „<...> įstatyme *expressis verbis* (tiesiogiai) įtvirtinta teisė bendrovės įstatuose nustatyti kitokias bendrovės organų kompetencijos ir šių organų narių rinkimo ir atšaukimo tvarkos taisykles, nei nustato ABĮ, jei tuo nėra pažeidžiamos imperatyviosios teisės normos. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad bendrovė savo veikloje visų pirma vadovaujasi savo įstatais ir būtent remiantis jais, o ne įstatymu, turi būti nustatoma bendrovės valdymo organų kompetencija <...>“²²²

Tad remiantis tiek ABĮ įtvirtintu reguliavimu, tiek kasacinio teismo formuojama praktika iš tiesų kyla neaiškumų, ar teisės normos reglamentuojančios bendrovės organų funkcijų

²¹⁸ Civilinis kodeksas, *supra note*, 2.

²¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-238/2007.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-313/2021.

²²¹ Mikaloniėnė, *supra note*, 8: 159-160.

²²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

kompetencijas ir jų funkcijų atskyrimą yra privalomos, ar visgi nuo jų galima nukrypti ir bendrovės įstatuose įtvirtinti kitokią, nei įstatyme numatyta, bendrovės organų kompetenciją.

Pavyzdžiui, ABĮ 20 str. yra įtvirtinta VAS kompetencija, ji negali būti susiaurinta, negali būti perleista kitam bendrovės organui, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Šiuo atveju yra aišku, kad ABĮ įtvirtinta VAS kompetencija yra imperatyvi. Pagal ABĮ 20 str. 2 d. bendrovė savo įstatuose gali įtvirtinti ir platesnę VAS kompetenciją – su sąlyga, jog VAS kompetencijai negali būti priskirtos tos funkcijos, kurios pagal savo esmę yra laikomos valdymo organų funkcijomis.²²³ Ir šioje vietoje kyla klausimas, kurios funkcijos pagal „savo esmę“ turėtų būti priskiriamos valdymo organų funkcijoms? Nei įstatymuose, nei teismų praktikoje nėra aiškaus apibrėžimo, kas yra laikoma „valdymo funkcijomis“, kurios negali būti perleistos VAS.

Šiuo klausimu kasacinis teismas yra pažymėjęs, jog VAS, skirtingai nei bendrovės vadovas, nelaikomas bendrovės valdymo organu, nes neatlieka jam būdingų kasdienės veiklos organizavimo funkcijų ir dėl to neturi teisės jų perimti. VAS veikia tik įstatyme apibrėžtose ribose ir sprendžia strateginius bendrovės valdymo klausimus. Tad prie valdymo funkcijų, kurių perėmimas VAS yra draudžiamas, priskiriamas bendrovės kasdienės veiklos organizavimas.²²⁴ Dar vienoje byloje LAT pasisakė, kad bendrovės vienasmenis valdymo organas – vadovas, yra atsakingas už kasdienės bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą.²²⁵

Pažymėtina, kad jei bendrovėje nesudaroma valdyba, valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas. Kasacinio teismo vertinimu – bendrovės vadovo ir valdybos kompetencija iš dalies dubliuojasi, kadangi bendrovės valdybai yra būdingos kasdienės veiklos organizavimo funkcijos. Vis dėlto valdybos funkcijos siejamos su bendresnio pobūdžio valdymo funkcijų atlikimu bei kur kas pasyvesniu dalyvavimu kasdienėje bendrovės veikloje.²²⁶

Taigi, panašu, jog kasdienės veiklos funkcijos, kurias yra draudžiama perleisti VAS gali patekti tiek po ABĮ 34 str. įtvirtinta valdybos kompetencija, tiek ir 37 str. įtvirtinta vienasmenio valdymo organo direktoriaus kompetencija, kadangi abu šie valdymo organai atlieka kasdienės bendrovės veiklos organizavimo funkcijas. Tad kyla klausimas, ar ABĮ 34 str. ir 37 str. įtvirtintas valdybos ir direktoriaus funkcijos reikėtų automatiškai priskirti kasdienės veiklos organizavimo funkcijoms, ar tik dalį jų? Tai yra labai svarbus klausimas, nes nuo atsakymo realiai priklausys bendrovės akcininkų galimybė tam tikras bendrovės funkcijas priskirti VAS kompetencijai bei savarankiškai nusistatyti bendrovės organizacinę struktūrą, kuri geriausiai atlieptų jų interesus.

---

²²³ Akcinių Bendrovių Įstatymas, *supra note*, 1.

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-1075/2018.

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

Todėl toks ABĮ įtvirtintas kazuistiškas funkcijų ir kompetencijų išdėstymas kelia neaiškumą dėl bendrovės galimybės numatyti kitas, nei įstatyme įtvirtintas VAS funkcijas. Atitinkamai darytina išvada, jog ABĮ įtvirtintas reglamentavimas susijęs su bendrovės valdymu yra tobulintinas ir siūlytina neišrašyti visų galimų bendrovės valdymo organų funkcijų ir verčiau palikti bendrovėms laisvę pačioms savo įstatuose nusistatyti bendrovės organų kompetencijas, o tuo tarpu įstatyme palikti tik tas, kurios iš tiesų negali būti perleistos VAS. Tačiau tokie apribojimai turėtų būti suprantami kaip išimtis iš dispozityvumo principo ir būti pagrįsti aiškiais tikslais, pavyzdžiui, silpnėsių šalių apsauga.

Paminėtina, kad skirtingai nei ABĮ, EMCA 11.01 skirsnio 4 p. numato, kad VAS turi bendrąją kompetenciją visais bendrovės reikalais, nebent įstatai nustato kitaip. EMCA komentare pažymima, jog uždariose bendrovėse, kur dažnai dominuoja vienas ar keli akcininkai, skirtis tarp akcininkų ir vadovų kompetencijų tampa mažiau aiški, todėl bendrovės įgyja daugiau lankstumo paskirstydamos funkcijas tarp VAS ir valdymo organų.²²⁷ Vadovaujantis šiuo EMCA įtvirtintu reguliavimu, LAT 2021 m. byloje yra konstatavęs, kad nustatymas bendrovės įstatuose, jog tam tikrais atvejais vadovo ar valdybos sprendimams būtinas VAS pritarimas (t. y. ABĮ neįtvirtintais atvejais), jokių būdu nereikia VAS kompetencijos išplėtimo ar valdymo organo kompetencijos apribojimo. Toks reguliavimas reiškia tik sprendimų priėmimo tvarkos nustatymą, kai sprendimą priimančias valdymo organas išlieka atsakingas už sprendimą ir jo pasekmes.²²⁸ Šis LAT išaiškinimas, nors ir netiesiogiai, leidžia akcininkams labiau įsitraukti į bendrovės veikos organizavimą ir tokiu būdu atlikti bendrovės organų priežiūrą. Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT konstatavo, kad bendrovės įstatuose gali būti numatyta, jog tam tikrų darbuotojų atleidimui būtinas VAS ir kad tokia nuostata neprieštarauja nei ABĮ, nei DK normoms.²²⁹

Pažymėtina, jog be privalomo VAS ir vienasmenio valdymo organo, UAB taip pat gali būti suformuoti neprivalomi bendrovės organai – stebėtojų taryba ir / arba valdyba. Stebėtojų tarybos kompetencija yra reglamentuojama ABĮ 32 str. Stebėtojų taryba tvirtina bendrovės strategiją, renka valdybos narius, prižiūri valdybos bei bendrovės direktoriaus veiklą, teikia pasiūlymus ir rekomendacijas dėl bendrovės valdymo ir t.t.²³⁰

Kolegialaus bendrovės valdymo organo – valdybos kompetencija yra detalčiai reglamentuota ABĮ 34 str. ir apima įvairių sprendimų priėmimą, pavyzdžiui, pagal minėto straipsnio 4 d., valdyba priima sprendimus tapti kitų juridinių asmenų steigėja ar dalyve, sprendimus steigti bendrovės filialus, sprendimus dėl bendrovės turto investavimo, įkeitimo, ilgalaikio turto įsigijimo ir t.t.

²²⁷ European Model Company Act, *supra note*, 16.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-313/2021.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-686/2016.

²³⁰ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

Pažymėtina, jog valdyba, be kita ko, svarsto ir tvirtina bendrovės valdymo struktūrą ir darbuotojų pareigyles, renka ir atšaukia bendrovės vadovą, nustato jo atlygį, kitas darbo sutarties sąlygas, tvirtina pareiginius nuostatus, skatina jį ir skiria nuobaudas, atleidžia iš pareigų.

Įdomu tai, kad ABĮ 34 str. 11 d. numato, kad jei bendrovėje nesudaroma stebėtojų taryba, bendrovės įstatuose gali būti įtvirtinta, jog tam tikras priežiūros funkcijas atlieka valdyba. Šios funkcijos iš esmės apima sandorių su susijusiomis šalimis tvirtinimą ir bendrovės vadovo veiklos priežiūrą. Nors ši teisės norma savo esme yra dispozityvi, nes bendrovė pati turi teisę pasirinkti, ar savo įstatuose nustatyti, kad bendrovės valdyba atlieka priežiūros ABĮ 34 str. 11 d. funkcijas, bet jei vis dėlto bendrovė priima sprendimą įtvirtinti valdybos atliekamas priežiūros funkcijas savo įstatuose, tokiu atveju įsijungia papildomas, imperatyvus pobūdžio reikalavimas dėl valdybos narių nepriklausomumo. ABĮ 33 str. 7 d. yra įtvirtinta, kad jei bendrovėje nėra sudaryta stebėtojų taryba ir bendrovės valdyba atlieka priežiūros funkcijas įtvirtintas ABĮ 34 str. 11 d., tai tokiu atveju daugiau kaip pusė valdybos narių turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove, be to, pagal minėto straipsnio 6 d. – bendrovės direktorius negali būti valdybos nariu.

Vis dėlto, kvestionuotinas tokios skirties pagrindumas ryšium su valdybos atliekamomis priežiūros funkcijomis. Kaip jau minėta, pagal bendrą taisyklę, ABĮ 34 str. 2 d. numato, jog valdyba renka ir atšaukia bendrovės vadovą, skatina jį, skiria nuobaudas ir kt. Jau vien šios funkcijos pačios iš savęs suponuoja, kad valdyba tam tikra apimtimi atlieka vadovo priežiūrą. Kaip tiksliai yra pastebėjusi L. Mikalonienė, „Pagal modifikuotą vienkopę valdymo struktūrą valdyba atlieka vadovo priežiūros funkcijas, pavyzdžiui, svarsto, ar bendrovės vadovas tinka eiti pareigas, jeigu bendrovė dirba nuostolingai. Tačiau pagal bendrą taisyklę valdyba skiria ir atšaukia vadovą. Manytina, kad norėdama atšaukti vadovą valdyba turėtų analizuoti jo veiklą, t. y. ar vadovas tinkamai atlieka savo pareigas. Antraip gali kilti klausimas, dėl kokių priežasčių vadovas yra atšaukiamas. Taigi, jeigu valdyba ir pagal bendrą savo kompetenciją turi vertinti vadovo vykdomą veiklą, tai papildoma „teisė“ prižiūrėti, jeigu yra nustatyta įstatuose, atrodo perteklinė <...> nėra aišku, kodėl valdyba, kai bendrovės įstatuose nurodyta priežiūros funkcija, turi turėti daugiau kaip pusę narių, nesusijusių darbo santykiais, o valdyba, kuri faktiškai prižiūri vadovą, tačiau tai nėra eksplicitiškai nurodyta įstatuose, nėra apribota reikalavimu dėl sudėties.“²³¹

Darytina išvada, jog įstatymu turėtų būti įtvirtinamas tik būtinas minimalus valdymo organų funkcijų ir kompetencijų pagrindas, o likusi šių klausimų dalis turėtų būti palikta akcininkų nuožiūrai, suteikiant jiems teisę savarankiškai pasirinkti, jų vertinimu, tinkamiausią valdymo struktūrą pagal specifinius bendrovės poreikius. Toks reguliavimas užtikrintų, kad ABĮ įtvirtintas reguliavimas pertekliniai neribos bendrovės savireguliacijos galimybes ir atitiks dispozityvumo

---

²³¹ Mikalonienė, *supra* note, 8: 168.

principą. Kaip buvo aptarta ir ankstesniuose šio darbo skyriuose, bet koks šio principo ribojimas turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais, kai tai yra būtina siekiant apsaugoti silpnesnėje padėtyje esančių subjektų, smulkiųjų akcininkų, kreditorių ar kitų trečiųjų asmenų, interesus.

3. Imperatyvių teisės normų nesilaikymo pasekmės

3.1 Sandorių prieštaravimas imperatyvioms normoms

Vadovaujantis CK 1.80 str. 1 d., imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja.²³² Ši CK nuostata yra aktuali ir bendrovių teisės kontekste, nes pažeidus ABĮ įtvirtintą imperatyvią teisės normą gali būti taikomos CK 1.80 str. įtvirtintos pasekmės, t. y. taikoma restitucija. Dėl šios priežasties yra svarbu, kad tiek ABĮ, tiek kiti įstatymai reglamentuojantys juridinių asmenų veiklą leistų aiškiai ir nedviprasmiškai suprasti teisės normos pobūdį. Atitinkamai, bendrovių veiklą reglamentuojančios teisės normos, kurios yra imperatyvios, turi būti pagrįstos ir orientuotos į konkrečių interesų, pavyzdžiui, kreditorių ar smulkiųjų akcininkų apsaugą. Priešingu atveju kyla rizika, jog bus nepagrįstai ribojama civilinė apyvarta ir sandoriai bus pripažįstami niekiniais ir negaliojančiais, neatsižvelgiant į tai, kad pažeidimas yra formalus ir realios žalos nesukėlė.

Kita vertus, kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog vadovaujantis CK 1.80 str., imperatyvi norma yra tokia, kuria siekiama apsaugoti viešąjį interesą. Vien privalomojo teisės normos pobūdžio konstatavimas nepakankamas pripažinti sandorį niekiniu, jeigu privaloma taisyklė saugo tik privačius civilinės apyvartos dalyvių interesus. Todėl CK 1.80 str. taikymui būtina nustatyti ne tik imperatyvų teisės normos pobūdį, bet ir ar egzistuoja viešasis interesas, kurį ta norma saugo.²³³ Tad šiuo aspektu kasacinis teismas prisideda prie civilinės apyvartos stabilumo ir nepaisant to, kad pažeista norma yra imperatyvi – teismas gali netaikyti CK 1.80 str. 2 d. įtvirtintų padarinių, jei nenukenčia viešasis interesas. Tokia kasacinio teismo pozicija sutampa ir su bendrovių teisės tikslais, kadangi privatūs santykiai gali būti ribojami tik tiek, kiek yra būtina, ir jei tokiais ribojimais yra siekiama apsaugoti konkretų gerį. Tokiu būdu užtikrinant, kad imperatyviomis teisės normomis nustatyti ribojimai bus pagrįsti objektyviu poreikiu, o ne vien tik formaliu reikalavimu.

Kasacinio teismo praktika, kuomet yra taikomas CK 1.80 str., pažeidus ABĮ įtvirtintą imperatyvią normą nėra gausi. Tai gali būti paaiškinama aplinkybe, jog ABĮ savo esme yra dispozityvus teisės aktas. Be to, pačiame ABĮ neretai yra nustatomos specialiosios restitucijos sąlygos ar padariniai, konstatavus imperatyvios ABĮ normos pažeidimą. Vis dėlto galima išskirti porą pavyzdžių.

---

²³² Civilinis Kodeksas, *supra note*, 2.

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024.

Vienoje byloje kasacinis teismas nagrinėjo situaciją, kuomet bendrovės direktorė sudarė obligacijų pasirašymo sutartį, nesant VAS sprendimo išleisti obligacijas. ABĮ 55 str. 4 d. yra įtvirtinta, jog sprendimą išleisti obligacijas priima VAS paprasta balsų dauguma. Tačiau įstatuose gali būti įtvirtinta, kad sprendimą išleisti obligacijas priima valdyba arba, jei valdyba nesudaroma, bendrovės vadovas.²³⁴ Nagrinėjamoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad tuo atveju, jei bendrovės įstatuose nėra aiškiai nustatyta, kad sprendimą dėl obligacijų išleidimo gali priimti bendrovės valdyba, tuomet ABĮ 55 str. 4 d. nustatyta tvarka tampa imperatyvi ir sprendimą išleisti obligacijas gali priimti tik VAS. Tad nesant VAS sprendimo išleisti obligacijas, jokie sandoriai, susiję su naujų obligacijų išleidimu negali būti sudaromi. Atitinkamai, teismas konstatavo, kad sudaryta obligacijų pasirašymo sutartis, UAB akcininkui nepriėmus sprendimo išleisti obligacijas, yra niekinė ir negaliojanti, remiantis CK 1.80 str. 1 d. pagrindu, kaip prieštaraujanti imperatyvioms įstatymo normoms.²³⁵

Kitoje byloje LAT analizavo situaciją, kuomet bendrovė įgijo savas akcijas nesilaikydama ABĮ 54 str. 2 d. ir 6 d. nustatytų reikalavimų, t. y. nebuvo nurodytas savų akcijų įsigijimo tikslas ir nesuformuotas rezervas savoms akcijoms įsigyti. Apeliacinis teismas konstatavo, jog „ieškovė ginčo sutarties prieštaravimą imperatyviosiems įstatymo nuostatomis sieja su tų ABĮ normų pažeidimu, kurios reglamentuoja savų bendrovės akcijų įsigijimo sandorio sudarymo tvarką, o ne turinį. <...> CK 1.80 straipsnyje įtvirtintas sandorių negaliojimo pagrindas taikomas tik kai konkretus sandoris savo turiniu prieštarauja imperatyviosiems teisinėms nuostatomis <...>.“²³⁶ Kasacinis teismas konstatavo, jog, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai nepripažino ABĮ 54 str. 2 d. ir 6 d. įtvirtintų reikalavimų nesilaikymo, kaip sukeliančių sutarties negaliojimo padarinius pagal CK 1.80 str., kadangi šie padariniai atsiranda tik, jei sutarties turinys, o ne jos sudarymo tvarka prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms.²³⁷ Tad šioje byloje išskirta dar viena svarbi CK 1.80 str. taikymo sąlyga, jog sandorio prieštaravimas imperatyviai teisės normai yra vertinamas būtent per jo turinio prizmę.

Neretu atveju, ir pačiame ABĮ yra įtvirtinamos teisės normos nesilaikymo pasekmės. Pavyzdžiui, vadovaujantis ABĮ 14 str. 6 d., akcininkas turi grąžinti bendrovei dividendą, taip pat bet kokią kitą išmoką, susijusią su akcininko turtinių teisių įgyvendinimu, jeigu jie buvo išmokėti pažeidžiant ABĮ imperatyvias normas ir bendrovė įrodo, kad akcininkas tai žinojo ar turėjo žinoti.²³⁸ Šios teisės normos taikymą iliustruoja 2015 m. civilinė byla, kurioje kasacinis teismas

²³⁴ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024.

²³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455-421/2015

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

analizavo situaciją, kuomet akcininkams buvo skirti dividendai, pažeidžiant ABĮ 59 str. 6 d. 1 p., t. y. bendrovė paskyrė dividendus akcininkams turėdama prievolių, kurių terminai yra suėję.

LAT konstatavo, jog tokiu reglamentavimu yra siekiama užtikrinti, kad bendrovė, būdama skolininke, nepriimtų sprendimo paskirti dividendus, turint pradelstų įsiskolinimų. Kasacinio teismo teigimu, „ši nuostata nereikalauja įsiskolinimų pagal pradelstas prievolės sieti su įsiskolinimo kreditoriams laipsniu ar įmonės valdomo turto apimtimi. Ja nereikalaujama, kad dėl sprendimo skirti ir išmokėti dividendus priėmimo susidarytų, galėtų susidaryti ar būtų aiškiai numatoma nemokumo situacija. Pažymėtina, kad su nemokumo susidarymu susijusi aplinkybė buvo nustatyta Akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje, galiojusioje iki 2012 m. kovo 1 d., bet ji nagrinėjamu atveju netaikytina.“²³⁹

Įdomu tai, kad naujesnėje, 2024 m. LAT byloje buvo prieita prie visai kitokios išvados ir remiantis byloje nustatytų aplinkybių visuma, kuomet formaliai dividendai buvo paskirti, kai bendrovė turėjo pradelstų prievolių, tačiau faktiškai dividendai buvo išmokėti tik po to, kai buvo atsiskaityta su kreditoriais, teisėjų kolegija konstatavo, jog ABĮ 59 str. 6 d. 1 p. „nustatytas draudimas neturėtų būti aiškinamas tokiu būdu, kad bet kokios neįvykdytos prievolės buvimas, visuotiniam akcininkų susirinkimui priimant sprendimą skirti dividendus ar bendrovei išmokant dividendus, reikštų sprendimo skirti dividendus ar juos išmokėti neteisėtumą. Vis dėlto esminis akcentas, aiškinant šią teisės nuostatą, turėtų būti skiriamas ne tik ir ne tiek aplinkybei, ar dividendų skyrimo ar išmokėjimo metu buvo pradelstų įsipareigojimų kreditoriams, nustatyti, bet faktui, jog po dividendų paskirstymo bendrovė negali sumokėti savo skolų kreditoriams, konstatuoti <...>.“²⁴⁰

Tad nors formaliai pažeidimas egzistavo, teismas, vertindamas tikrąjį teisės normos turinį ir atsižvelgdamas į tai, kad norma pirmiausia siekia užtikrinti kreditorių apsaugą, pasinaudojo savo diskrecijos teise ir konstatavo, jog faktiškai kreditorių interesai nebuvo pažeisti. Tokia pozicija atspindi platesnę LAT praktikoje formuojamą tendenciją, kad imperatyvios bendrovių teisės normos neturėtų būti aiškinamos ir taikomos vien tik formaliai.

Dar vienas imperatyvaus teisinio reglamentavimo pavyzdys, įtvirtintas ABĮ, yra akcijų apmokėjimo tvarka, reglamentuojama 45 str. 8 d., kuri įtvirtina, jog bendrovės išleistos akcijos turi būti visiškai apmokėtos per akcijų pasirašymo sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo sutarties sudarymo dienos. Jeigu pasirašytos akcijos per nustatytą laikotarpį

---

²³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-506-695/2015.

²⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024

nera apmokamos, laikoma, kad jas įgijo pati bendrovė, o akcijų pasirašymo sutartis su tuo asmeniu yra negaliojanti. Tokiu atveju įnašai, sumokėti už akcijas, negražinami.²⁴¹

Vienoje 2020 m. civilinėje byloje buvo nagrinėjama situacija, kai vienintelė bendrovės akcininkė priėmė sprendimą padidinti bendrovės įstatinį kapitalą, išleidžiant naujas akcijas. Buvo sudaryta akcijų pasirašymo sutartis, pagal kurią akcininkė įsipareigojo apmokėti naujai išleidžiamas akcijas 3 000 256 Eur piniginiu įnašu. Nors pagal sutartyje nustatytas sąlygas buvo sumokėta 2 385 150 Eur, likusi 615 106 Eur dalis liko nesumokėta. Teismas konstatavo, kad įsipareigojimas nebuvo įvykdytas laiku ir visa apimtimi, todėl akcijų pasirašymo sutartis tapo negaliojanti. Asmuo prarado ne tik teisę įgyti pasirašytas akcijas, bet ir galimybę susigrąžinti jau sumokėtą, reikšmingo dydžio įnašą.²⁴²

Kitoje 2020 m. civilinėje byloje buvo nagrinėjama situacija, kai bendrovės VAS 2009 m. gegužės mėn. priėmė sprendimą padidinti įstatinį kapitalą nuo 350 000 Lt iki 1 000 000 Lt, išleidžiant naujas akcijas. Tačiau 2016 m., atskiroje civilinėje byloje, apeliacinės instancijos teismas pripažino akcijų pasirašymo sutartį negaliojančia *ab initio*, nes buvo pažeistas ABĮ 27 str. 9 d. įtvirtintas imperatyvas. Teismas pritaikė dvišalę restituciją – bendrovei buvo gražintos 2009 m. emisijos akcijos, o kita šalis atgavo už jas sumokėtus pinigus. Tuomet 2016 m., VAS sprendimu, nuspręsta išplatinti bendrovei sugražintas 2009 m. emisijos akcijas, pasiūlant jas esamiems akcininkams.²⁴³

Tačiau LAT konstatavo, kad vadovaujantis ABĮ 45 str. 12 d., jeigu akcijos nebuvo apmokėtos per 12 mėn. nuo galutinio akcijų pasirašymo termino pabaigos (šiuo atveju 2009 m. lapkričio 13 d.), bendrovė privalėjo šias akcijas perleisti kitiems asmenims arba sumažinti įstatinį kapitalą, anuliudama akcijas. Kadangi bendrovė akcijas akcininkams pasiūlė tik 2016 m., 12 mėnesių terminas buvo seniai pasibaigęs. Teismas konstatavo, kad dėl šio imperatyvaus termino praleidimo bendrovė privalėjo anuliuoti 2009 m. emisijos akcijas ir sumažinti įstatinį kapitalą. Dėl šios priežasties, 2016 m. naujai sudarytos akcijų pasirašymo sutartys laikomos niekinėmis ir negaliojančiomis, nes neliko jų objekto.²⁴⁴ Tad kaip matyti, teismas griežtai taiko ABĮ 45 str. 12 d. įtvirtintą imperatyvą, tiek dėl įtvirtinto maksimalaus 12 mėn. termino skirtu akcijų apmokėjimui, tiek dėl bendrovės pareigos per 12 mėn. terminą neapmokėtas akcijas perleisti kitiems asmenims arba sumažinti įstatinį kapitalą ir jas anuliuoti.

Kita vertus, paminėtina, dar viena, 2018 m. byla, kuri yra svarbi šiame kontekste ir leidžia sudvejoti kasacinio teismo formuojamos praktikos nuoseklumu. Nagrinėjamoje byloje LAT

---

²⁴¹ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1.

²⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-219/2020.

²⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334-611/2020

²⁴⁴ *Ibid.*

analizavo situaciją, kuomet bendrovė įsigijo savas akcijas pažeisdama ABĮ įtvirtintą savų akcijų įsigijimo tvarką. ABĮ 54 str. 11 str. numato, kad jei bendrovės savos akcijos įgyjamos pažeidžiant ABĮ įtvirtintas savų akcijų įsigijimo sąlygas – akcijos turi būti perleistos kitų asmenų nuosavybėn ne vėliau kaip per 12 mėnesių nuo jų įgijimo arba jei akcijos neperleidžiamos per šį laiką, akcijos turi būti anuliuojamos.²⁴⁵ Ginčas kilo dėl to, kad nors bendrovė įgijo savo akcijas pažeisdama ABĮ reikalavimus, tačiau įgytų savų akcijų neperleido ir neanuliuavo per ABĮ įtvirtintą 12 mėnesių terminą. Vietoje to, bendrovė savas akcijas perleido kitam asmeniui, kai 12 mėnesių terminas jau buvo pasibaigęs. Nors ieškovė prašė pripažinti akcijų pirkimo-pardavimo sutartis negaliojančiomis CK 1.80 str. pagrindu, teismas konstatavo, kad ABĮ 54 str. 11 d. „įtvirtintu teisiniu reglamentavimu siekiama išvengti situacijos, kai akcijos, įgytos pažeidžiant ABĮ <...> sąlygas, lieka jas įgijusios bendrovės nuosavybe ir taip pažeidžiamos bendrovės, kurios akcijos įsigytos, įstatinio kapitalo sandaros taisyklės. Įvykus tokių akcijų perleidimui, net jeigu jų perleidimas įvyksta pažeidžiant ABĮ 54 straipsnio 11 dalyje nustatytą terminą, tikslas, kurio siekiama šioje teisės normoje įtvirtintu teisiniu reglamentavimu, yra pasiekiamas ir pažeidimas pašalinamas. Dėl to, aiškinant ABĮ 54 straipsnio 11 dalį, konstatuotina, kad pagal šią teisės normą akcijos gali būti anuliuojamos tik tol, kol jos nėra perleistos kitų asmenų nuosavybėn, t. y. tol, kol egzistuoja bendrovės, kurios akcijos įsigytos, įstatinio kapitalo sandaros taisyklių pažeidimas.“²⁴⁶

Tad, kaip matyti, teismas priėmė savo esme visiškai skirtingus sprendimus. Pirmuoju atveju teismas, analizuodamas situaciją dėl ABĮ 45 str. 12 d. taikymo, konstatavo, kad praleidus 12 mėnesių terminą neapmokėtos bendrovės akcijos turėjo būti anuliuotos ir dėl praleisto 12 mėnesių termino akcijų pasirašymo sutartis pripažino niekinėmis ir negaliojančiomis. Tuo tarpu 54 str. 11 d. kontekste buvo konstatuota, kad akcijos gali būti perleidžiamos, kol nėra priimtas VAS sprendimas akcijas anuliuoti, nepaisant to, kad 12 mėnesių terminas yra praleistas. Nors kontekstai šiek tiek skiriasi, tačiau ABĮ 45 str. 12 d. ir 54 str. 11 d. įtvirtintų padarinių esmė ir tikslas yra vienas – užtikrinti, kad bendrovėje būtų realiai suformuotas įstatinis kapitalas. Iš to seka, kad bendrovių teisės tikslus geriau atliepia 2018 m. byloje pateiktas išaiškinimas, kadangi ABĮ normos buvo taikomos ne formaliai, o realiai atsižvelgiant į teisės norma siekiamus tikslus ir nepagrįstai neribojant bendrovės veiklos. Be to sutiktina, kad pačiai bendrovei yra palankiau, kai akcijos yra ne anuliuojamos, o perleidžiamos kitiems asmenims, nors ir praleidus terminą, nes rezultate bendrovės įstatinis kapitalas tampa didesnis.

---

²⁴⁵ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, I.

²⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-491-701/2018.

Dar vienoje 2021 m. kasacinio teismo byloje buvo priimtas labai įdomus ir nemažai diskusijų sukėlęs sprendimas – teismas nukrypo nuo ABĮ 45 str. 12 d. įtvirtinto imperatyvo, savo poziciją argumentuojant bendraisiais sąžiningumo ir teisingumo principais.

Kaip minėta, ABĮ 45 str. 8 d. nustatytas 12 mėnesių terminas akcijoms apmokėti yra įstatymo įtvirtintas naikinamasis terminas, kurio teismas negali atnaujinti. Įstatymų leidėjas ne tik apibrėžė naikinamąjį terminą, per kurį akcijas pasirašęs asmuo privalo apmokėti akcijas, bet ir aiškiai reglamentavo jo pabaigos teises pasekmes. Pasibaigus šiam naikinamajam terminui, automatiškai pasibaigia akcijų pasirašymo sutartis, pradiniai įnašai sumokėti už pasirašytas akcijas negražinami.²⁴⁷

Nagrinėjamoje byloje buvo nustatyta, kad 2016 m. kovo 21 d. buvo sudaryta akcijų pasirašymo sutartis, kuria asmuo įsipareigojo įsigyti 400 bendrovės akcijų ir jas apmokėti per 12 mėn. nuo sutarties pasirašymo dienos. Nors pradinė įmokos dalis buvo sumokėta laiku, likusi 8 688 Eur suma buvo sumokėta tik 2017 m. birželio 7 d., t. y. kiek daugiau nei dviem mėnesiais pavėlavus.²⁴⁸ Pažymėtina, kad bendrovė priėmė pavėluotą mokėjimą, padidino įstatinį kapitalą ir finansinės atskaitomybės aiškinamajame rašte nurodė šį asmenį kaip vieną iš akcininkų.²⁴⁹ Tokiu būdu, bendrovė iš esmės savo konkludentiniais veiksmais parodė, kad asmuo tapo bendrovės akcininku, nors formaliai likusi suma už pasirašytas akcijas buvo sumokėta pavėlavus keliais mėnesiais.²⁵⁰ Vis dėlto, praėjus beveik dvejim metams, 2019 m. gegužės 22 d. bendrovė pareiškė, kad, vadovaujantis ABĮ 45 straipsnio 12 dalimi, dėl pavėluoto apmokėjimo akcijų pasirašymo sutartis yra pasibaigusi, o akcijos perėjo bendrovei, todėl minėtas asmuo nelaikytinas akcininku.²⁵¹

Teismas šioje situacijoje pabrėžė, jog „Sąžiningumo principas šiuolaikinėje sutarčių teisėje yra vienas iš pamatinių principų. Pagal šį principą sutartys turi būti sudaromos ir vykdomos laikantis sąžiningumo reikalavimo, tačiau ir sutarčių teisėje esantys nukentėjusio asmens gynybos būdai turi būti taikomi ne mechaniškai, o atsižvelgiant į šio principo keliamus reikalavimus. <...> Praktikoje galimos tokios situacijos, kai formaliai egzistuoja sutarties nutraukimo ar kiti pabaigos pagrindai, tačiau restitucijos taikymas lemtų nesąžiningą ir teisei nepriimtina rezultatą. Todėl

---

²⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-1075/2021

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ Solveiga Palevičienė, „Palikti negalima atsisakyti – kur dėsimė kablelį, kalbėdami apie sąžiningumo principo reikšmę šiuolaikinėje sutarčių teisėje“, *Verslo žinios*, žiūrėta gruodžio 1 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/02/14/palikti-negalima-atsisakyti--kur-desime-kableli-kalbedami-apie-saziningumo-principo-reiksme-siuolaikineje-sutarciau-teiseje>

²⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-1075/2021

tokiais atvejais teismas turi diskreciją nuspręsti, ar konkrečiu atveju restitucijos taikymas atitiktų sąžiningumo principo keliamus reikalavimus.²⁵²

Tad atsižvelgdamas į aplinkybių visumą, kasacinis teismas konstatavo, kad akcijų pasirašymo pabaigos teisinių pasekmių taikymas, vienašalė restitucija ir laikymas, kad bendrovė įgijo savas akcijas, neatitiktų nei teisingumo, nei sąžiningumo principų. Teisėjų kolegijos vertinimu, kai asmuo per gana trumpą laiką po termino pabaigos sumoka visą emisijos kainą, bendrovė priima šį mokėjimą, nesumažina įstatinio kapitalo, neanuliuoja akcijų ir formaliai pripažįsta jį akcininku, tokios nuosavybės teisės nepripažinimas neatitiktų sąžiningumo principo.²⁵³

Kaip tiksliai šios bylos kontekste nurodė S. Palevičienė, „<...> sąžiningumo principo taikymas ir būtinybė parinkti tinkamą teisių gynimo būdą, atsižvelgiant į bylos aplinkybes bei šalių elgesį, suteikia teismams žymiai daugiau diskrecijos ir galima būtų teigti, jog tai kelia grėsmę teisinio stabilumo, apibrėžtumo bei sprendimų numatomumo poreikiui. <...> Kita vertus, tokia kritika yra daugiau pasitikėjimo teisingumą vykdančių subjektų klausimas, bet ne diskusija dėl to, ar galima leisti nesąžiningai sutarties ar ginčo šaliai piktnaudžiauti savo teise, prisidengiant formaliuotu teisės normos taikymu. Abejonių nekyla, kad sutarčių teisės normos <...> negali tapti įrankiu vienai iš sutartinių santykių dalyvių siekti naudos kitos sąskaita, paminant teisėtus lūkesčius, bendrąsias sąžiningos dalykinės praktikos taisykles.“²⁵⁴

Tad iš pateiktos teismų praktikos analizės galima teigti, jog net ir imperatyvios normos pažeidimas ne visuomet lems tokias pačias teises pasekmes. Vienu atveju teismas paprasčiausiai taikys įstatyme įtvirtintus imperatyvios normos nesilaikymo teisinius padarinius, kitu atveju, atsižvelgiant į civilinės bylos aplinkybių specifiką, gali pasukti kitu keliu ir netaikyti įstatyme įtvirtintų pasekmių. Tokia kasacinio teismo pozicija yra teisinga ir sutiktina, kad teismai neturėtų vien tik formaliai taikyti įstatyme įtvirtinto imperatyvo. Kiekvienas atvejis yra unikalus ir turi būti vertinamas būtent per tai, kokių tikslų atitinkama teisės norma siekia, kokį gėrį ji saugo. Ypatingai, kuomet imperatyvios normos yra nustatomos privatinės teisės srityje, kurioje vyrauja dispozityvumo principas, imperatyvios normos turi būti taikomos itin apdairiai ir tik kai tai yra būtina. Tokiu būdu yra užtikrinama, kad privatūs teisinio šalių santykiai nebus ribojami be pakankamo pagrindo. Tad šiuo aspektu teismai turi ypatingai svarbią ir sudėtingą užduotį – užtikrinti teisingą ir sąžiningą teisės normų taikymą. Todėl teismams turi būti suteikiama laisvė

---

²⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-208-1075/2021.

²⁵³ *Ibid.*

²⁵⁴ Palevičienė, *supra note*, 255.

spřesti, koks ginčo sprendimas būdas teisingiausias konkrečiu atveju, nes visų situacijų teisės normomis, ypatingai sutarčių teisės srityje, nereguluojami.²⁵⁵

Apibendrinant galima teigti, kad bendrovės sudaryti sandoriai gali būti pripažinti niekiniais ir negaliojančiais CK 1.80 straipsnio pagrindu, jeigu nustatoma, jog sandoris prieštarauja imperatyviai teisės normai. Be to, teismas turi teisę *ex officio* tokį sandorį pripažinti niekininiu ir negaliojančiu. Tačiau tuo atveju, jei pačiame ABĮ yra įtvirtinti imperatyvios normos nesilaikymo padariniai, tuomet taikomos ABĮ nustatytos specialiosios pasekmės kaip *lex specialis*. Pažymėtina, kad teismų praktika rodo aiškiają tendenciją imperatyvių normų ir sandorių ar sprendimų negaliojimo padarinių netaikyti vien tik formaliai. Teismai, vertindami konkrečias bylos aplinkybes, atsižvelgia į tikrąjį teisės normos turinį, jos siekiamą tikslą bei saugomą gėrį. Tokiu būdu yra užtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas, sąžiningų trečiųjų asmenų apsauga bei sutarčių išsaugojimo (*favor contractus*) principo laikymasis.

3.2 Bendrovės organų sprendimų prieštaravimas imperatyvioms normoms

CK 2.82 str. 4 d. numato, kad juridinių asmenų organų sprendimai teismo tvarka gali būti pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams.²⁵⁶ Tuo tarpu ABĮ 19 str. 10 d. yra įtvirtinta, jog CK 2.82 str. 4 d. nustatytais atvejais ieškinį dėl bendrovės organų sprendimų negaliojimo gali pareikšti akcininkai, kreditoriai, bendrovės vadovas, valdybos ir stebėtojų tarybos nariai ar kiti įstatymuose numatyti asmenys ne vėliau kaip per 30 dienų nuo dienos, kurią ieškovas sužinojo arba turėjo sužinoti apie ginčijamą sprendimą.²⁵⁷ Atkreiptinas dėmesys, jog CK nustato atskirus juridinių asmenų organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindus, kurie nėra susieti su sandorių negaliojimo pagrindais. Todėl ginčijant juridinių asmenų organų sprendimus, taikoma CK 2.82 str. 4 d. ir joje įtvirtinti specialūs sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindai.²⁵⁸

Pažymėtina, kad sprendimo pripažinimas negaliojančiu nulemia teisinių padarinių, kurių kyla iš tokio sprendimo, pašalinimą. Šis būdas savo esme atitinka civilinių teisių gynbos būdą, įtvirtintą CK 1.138 str. 2 p., kuomet pažeistos subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai apginami atkuriant buvusią iki teisės pažeidimo padėtį. Šis būdas taikytinas, kai, pašalinus neigiamus padarinius, pažeistos subjektinės teisės ir teisėti interesai gali būti realiai atkurti.²⁵⁹ Tad

---

²⁵⁵ *Palevičienė, supra note, 255.*

²⁵⁶ Civilinis kodeksas, *supra note, 2.*

²⁵⁷ Akcinių bendrovių įstatymas, *supra note, 1.*

²⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-513/2009.

²⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-1075/2023.

kaip nurodo LAT, „organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais instituto kaip teisių gynimo specifika lemia, kad bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutas nėra savitiksliis, juo turi būti siekiama materialinio teisinio rezultato – siekiama pašalinti neteisėtu valdymo organo sprendimu sukeltus neigiamus padarinius. Bendrovių teisėje vyraujantis pragmatizmo principas suponuoja, kad bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais institutas skirtas ne neteisėtam bendrovės organų sprendimui panaikinti, t. y. bendrovei „išvalyti“, kad nebūtų neteisėtų bendrovės organų sprendimų, bet neteisėtu valdymo organo sprendimu sukeltiems neigiamiems padariniams pašalinti.“²⁶⁰ Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad, pavyzdžiui, VAS sprendimų pripažinimas negaliojančiais sukelia teises pasekmes ne vien sprendimą ginčijančiam akcininkui, bet ir pačiai bendrovei, kitiems jos akcininkams bei tretiesiems asmenims. Todėl taikant šį teisių gynimo būdą būtina užtikrinti bendrovės ir akcininko interesų pusiausvyrą, kadangi nepagrįstas VAS sprendimų pripažinimas negaliojančiais gali sutrikdyti bendrovės veiklą.²⁶¹ Be to, praktikoje neretai susiklosto situacijos, kai VAS sprendimas tampa pagrindu atsirasti kitiems savarankiškiems juridiniams faktams, iš kurių kyla nauji civiliniai teisiniai santykiai. Vis dėlto vien VAS sprendimo pripažinimas negaliojančiu savaime nereiškia, kad netenka galios ir visi jo pagrindu atsiradę kiti juridiniai faktai. Pavyzdžiui, pripažinus negaliojančiu VAS sprendimą, kurio pagrindu buvo sudarytas bendrovės sandoris, pats sandoris nelaikomas negaliojančiu, jeigu atskirai nėra pareikštas savarankiškas reikalavimas dėl jo negaliojimo.²⁶²

Kaip jau buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, bendrovių teisės normos priskiriamos civilinės teisės normoms, kurioms pagal jų prigimtį būdingi dispozityvumo ir šalių autonomijos principai. Vis dėlto tam tikros bendrovių teisės normos yra imperatyviosios, tad VAS ar kiti bendrovės organai negali jų pakeisti. Kasacinio teismo teigimu, įprastai imperatyviosios normos nustato bendrovės organų sprendimų turinį.²⁶³ Pavyzdžiui, imperatyvus yra draudimas balsuoti VAS akcininkui, kuriam suteikiama teisė įsigyti naujai išleidžiamas akcijas, kai sprendžiama dėl akcininkų pirmumo teisės įsigyti naujai išleistų akcijų atšaukimo arba draudimas pažeisti akcininkų teisę gauti dividendus išmokant tik tantjemas. Sprendimų prieštaravimas imperatyviosioms įstatymo normoms turinio požiūriu gali pasireikšti ne tik ABĮ, bet ir kitų įstatymų, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo,

²⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-1075/2023.

²⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-168-378/2020.

²⁶² Lina Mikalonienė, „Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas“, *TEISĖ* 83 (2012): 90, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/101/70>.

²⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

normų pažeidimu.²⁶⁴ Tačiau išimtiniais atvejais organų sprendimų negaliojimą gali nulemti ir ABĮ įtvirtintų sprendimų priėmimo taisyklių pažeidimai, pavyzdžiui, kvorumo, balsų daugumos ar balsavimo tvarkos atitinkamos klasės akcijomis pažeidimai. Tad VAS sprendimai gali būti pripažinti negaliojančiais, kai bendrovės organo priimtas sprendimo turinys prieštarauja įstatyme įtvirtintam imperatyvui, arba kai yra pažeidžiamos procedūrinės taisyklės, t. y. susirinkimo sušaukimo, kvorumo ir pan.²⁶⁵

Vis dėlto, kaip yra nurodę autoriai M. Banytė ir V. Bitė, teismų praktikoje itin retai pasitaiko atvejų, kai VAS sprendimas pripažįstamas prieštaraujančiu imperatyvioms teisės normoms būtent dėl savo turinio. Dažniausiai tokio pobūdžio bylose konstatuojami procedūrinių reikalavimų pažeidimai, susiję su sprendimų priėmimo tvarka. Analizuojant teismų praktiką minėti autoriai nustatė tik pavienius atvejus, kurie buvo minimi kaip pavyzdžiai ir 2019 m. LAT apžvalgoje dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų, kuriuose iš dalies vertinamas VAS sprendimo turinys. Pavyzdžiui, kai sprendimu buvo pažeista akcininkų pirmumo teisė įsigyti naujai išleidžiamas bendrovės akcijas, sudarant galimybę balsuoti dėl pirmumo teisės atšaukimo šias akcijas įsigyjančiam akcininkui, arba kai buvo pažeista įstatyme įtvirtinta akcininkų teisė gauti dividendus, išmokant tantjemas, tačiau nepriėmus sprendimo dėl dividendų skyrimo. Tačiau ir šiais atvejais VAS sprendimų neteisėtumas buvo siejamas su procedūrinių teisės normų nesilaikymu: t. y. su VAS sprendimo priėmimo tvarkos pažeidimu, ir su pelno paskirstymo procedūros nesilaikymu. Tad autorių vertinimu, teoriškai, tokiais atvejais, kai organo sprendimas pripažįstamas negaliojančiu dėl jo turinio prieštaravimo imperatyviam reikalavimui, galėtų būti laikomi sprendimai, kuriais bendrovei leidžiama vykdyti įstatymų draudžiamą veiklą perleisti teisinėmis priemonėmis suvaržytą (pavyzdžiui, areštuotą) turtą, patvirtinti teisės aktų reikalavimų neatitinkančią finansinę atskaitomybę ir pan.²⁶⁶

Šiame kontekste verta išskirti bylą, kurioje kasacinis teismas konstatavo, jog VAS sprendimas prieštaravo imperatyvioms ABĮ normoms. Nagrinėtoje byloje buvo vertinamas ABĮ 52 str. 7 d. nustatyto draudimo mažinti bendrovės įstatinį kapitalą siekiant išmokėti lėšas akcininkams, kai bendrovė yra nemoki arba po išmokėjimo taptų nemoki, taip pat ABĮ 53 str. 1 d. įtvirtintos pareigos apie tokį sprendimą informuoti kreditorius, laikymasis. Kasacinis teismas, sistemiškai aiškindamas šias nuostatas, pabrėžė, kad jomis siekiama apsaugoti kreditorių interesus ir užtikrinti jų reikalavimų patenkinimą, todėl akcininkų teisė gauti išmokas mažinant įstatinį

²⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga Nr. AC-50-1. Teismų praktika. 2019, 50, p. 523-596.

²⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.

²⁶⁶ Margarita Banytė ir Virginijus Bitė, „Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams“, *Jurisprudencija* 20, 2 (2013): 666-668, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/976/932>.

kapitalą galima tik tuo atveju, kai bendrovė yra moki ir išmokėjimas nepažeidžia kreditorių interesų. Atsižvelgęs į tai, LAT pripažino, kad VAS sprendimas sumažinti bendrovės įstatinį kapitalą prieštaravo ABĮ 52 str. 7 d. nustatytam draudimui, todėl buvo pagrįstai pripažintas negaliojančiu.²⁶⁷

Dar vienoje byloje kilo ginčas dėl įvykusio pirmojo VAS neteisėtumo įtakos pakartotinio VAS teisėtumui. Ieškovė nurodė, kad pirmasis VAS neįvyko ne dėl kvorumo nebuvimo, o dėl to, kad tuo metu pagal kitoje byloje priimtą teismo nutartį bendrovei buvo uždrausta organizuoti VAS ir priimti sprendimus. Kasacinis teismas konstatavo, kad pirmasis VAS pripažintinas neteisėtu dėl prieštaravimo imperatyviosioms įstatymo normoms. Pagal ABĮ 27 str. 1 d. pakartotinis VAS gali būti šaukiamas tik tada, kai pirmasis VAS neįvyksta dėl kvorumo nebuvimo. Kadangi pirmasis VAS buvo neteisėtas dėl prieštaravimo imperatyviosioms teisės normoms, jo pagrindu pakartotinis VAS negalėjo būti šaukiamas. Dėl to pastarasis VAS laikytinas ne pakartotiniu, o pirmuoju VAS, kuriam yra taikomas kvorumo reikalavimas. Nedalyvaujant ieškovei, kuriai nebuvo tinkamai pranešta apie susirinkimą, visi šio VAS sprendimai pripažinti negaliojančiais, nes priimti nesant balsų kvorumo, o pats susirinkimas pripažintas neteisėtu.²⁶⁸

Apibendrinant galima teigti, kad bendrovės organo sprendimo pripažinimas negaliojančiu yra savarankiškas teisių gynimo būdas, kuris taikomas pagal Civilinio kodekso 2.82 str. 4 d., atsietai nuo sandorio negaliojimo pagrindų. Šiuo atveju yra ginčijamas pats sprendimas, o ne jo pagrindu sudarytas sandoris – pastarasis gali būti nuginkčytas tik pareiškus atskirą reikalavimą. Bendrovės organo sprendimai gali būti nuginkčyti tik įstatymo nustatyto riboto asmenų rato ir tik tada, jei jų panaikinimas gali realiai pašalinti sukeltus neigiamus padarinius. Sprendimai gali būti pripažinti negaliojančiais tiek dėl turinio prieštaravimo imperatyvioms normoms (pvz., dėl dividendų paskyrimo ar pirmumo teisės atšaukimo pažeidimų), tiek dėl procedūrinių pažeidimų (pvz., kvorumo nebuvimo). Vis dėlto, praktiškai ribą tarp turinio ir procedūrinių pažeidimų atskirti sudėtinga, o teismai dažniausiai konstatuoja procedūrinius, o ne turinio neatitikimus. Galiausiai pažymėtina, kad VAS sprendimo pripažinimas negaliojančiu nėra savitikslis – juo turi būti siekiama pašalinti konkrečius neigiamus teisinius padarinius ir turi egzistuoti reali galimybė tuos neigiamus padarinius pašalinti. Toks požiūris atliepia bendrovių teisėje vyraujančią pragmatizmo principą ir padeda užtikrinti akcininkų, bendrovės bei jos kreditorių interesų pusiausvyrą, kad nebūtų nereikalingai trikdoma bendrovės veikla.

---

²⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga Nr. AC-50-1. Teismų praktika. 2019, 50, p. 523-596.

²⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482-687/2015

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Imperatyvi norma pasižymi savo įsakmiu pobūdžiu ir konkrečia taisykle, kuri griežtai apibrėžia elgesį, nuo kurio teisės subjektas negali nukrypti. Tuo tarpu dispozityvi norma tik nurodo bendras ribas ir leidžia šalims pačioms pasirinkti elgesio modelį. Vis dėlto bendrovių teisės kontekste imperatyvi norma yra ne tik tokia, kuri lingvistiškai išreiškia konkretų paliepiamą, bet kartu ir ta, kuri saugo viešąjį interesą.
2. Vienas iš pagrindinių bendrovių teisės tikslų yra nustatyti bendrąsias taisykles, kurios iš esmės veikia kaip standartinės sutarties sąlygos, dėl kurių teisinio santykio šalys tikėtina būtų susitarusios tuo atveju, jei sandorio sudarymo sąnaudos būtų nedidelės arba visai neegzistuos. Bendrovės formavimo proceso supaprastinimas, per teisės aktuose įtvirtintas bendrąsias taisykles (angl. *default rules*), leidžia teisinio santykio dalyviams išvengti ilgų ir sudėtingų derybų tarp įvairių suinteresuotųjų šalių. Bendrovių teisę suprantant kaip tam tikras standartinės sąlygas ypač aktualus tampa sutarčių laisvės principas. Jis suponuoja tokių teisinių santykių dispozityvumą ir šalių teisę pačioms pasirinkti savo tarpusavio santykių reguliavimo būdą. Todėl bendrovių teisėje turėtų vyrėti dispozityvus reguliavimo metodas, o imperatyvių normų taikymas turėtų būti taikomas tik esant objektyviam poreikiui, kadangi tai yra sutarčių laisvės principo išimtis.
3. UAB steigimo procesą reglamentuojančios teisės normos yra imperatyvaus pobūdžio – apibrėžiami privalomi steigimo veiksmai, steigimo sutarties ir įstatų turinio elementai. Toks imperatyvus reguliavimas steigimo stadijoje yra pagrįstas, nes užtikrina teisinį aiškumą ir apibrėžtumą. Vis dėlto kvestionuotinas lieka minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas. Nors jis sumažintas iki 1 000 Eur, lieka neaišku, kokią realią funkciją atlieka būtent toks dydis. Kaip rodo Prancūzijos ir Estijos pavyzdžiai, Europoje vis dažniau visiškai atsisakoma minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų. Todėl siūlytina atsisakyti ir Lietuvos ABĮ įtvirtinto minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo, steigiant uždarąją akcinę bendrovę.
4. Pagrindinė akcininko pareiga yra apmokėti pasirašytas bendrovės akcijas. ABĮ įtvirtintos nuostatos susijusios su akcijų apmokėjimo tvarka yra imperatyvios ir toks imperatyvus reguliavimas laikytinas pagrįstu siekiant užtikrinti realų kapitalo suformavimą, kreditorių interesų apsaugą bei užtikrinti akcininkų lygiateisiškumą. Tačiau reikalavimas UAB steigimo etape mokant pradinius įnašus apmokėti ne tik 1/4 akcijų nominalios vertės, tačiau ir emisijos perviršio sumos, laikytinas pertekliniu. Įstatymų leidėjas 2022 m. reikalavimą dėl emisijos perviršio apmokėjimo panaikino jau įsteigtoms UAB, nurodydamas, jog griežtesnis standartas turėtų būti taikomas tik akcinėms bendrovėms. Tokia nenuosekli reguliavimo logika varžo smulkaus verslo plėtrą, sukurdamą nevienodas sąlygas steigiamoms ir jau įsteigtoms bendrovėms. Todėl siūlytina atitinkamai pakoreguoti ir ABĮ 8 str. 5 d. nurodant, kad mokamas pradinis įnašas turi sudaryti ne

mažiau kaip 1/4 akcijų nominalios vertės, atsisakant reikalavimo dėl emisijos perviršio apmokėjimo.

5. Šiuo metu ABĮ įtvirtintu reguliavimu draudžiama skirti dividendus, jeigu bendrovė turi pradelstų prievolių. Tačiau toks kriterijus laikytinas pernelyg formaliu, nes juo neatsižvelgiama į platesnį bendrovės finansinės būklės kontekstą – nevertinamas nei pradelstų prievolių dydis, nei jų faktinis poveikis bendrovės mokumui. Viena vertus, dėl tokio formalaus ribojimo gali būti nepagrįstai apribojama bendrovės galimybė skirti dividendus, nors objektyviai jos finansinė padėtis leidžia tai padaryti. Kita vertus, neatsižvelgiama į situacijas, kai dividendų išmokėjimo metu pradelstų prievolių nėra, tačiau pats dividendų išmokėjimas gali nulemti bendrovės nemokumą artimoje ateityje. Atsižvelgiant į tai, siūlytina ABĮ įtvirtinti mokumo testu grindžiamus kriterijus, vadovaujantis EMCA siūlomu modeliu arba Bendrovių direktyvoje įtvirtintu balanso testu, leidžiančiu vertinti bendrovės finansinę padėtį platesniame kontekste.

6. ABĮ įtvirtintas valdymo organų funkcijų ir kompetencijų atskyrimas pasižymi pernelyg detalizuotu reguliavimu, kuris nepagrįstai riboja bendrovių savireguliacijos galimybes. Įstatymas turėtų nustatyti tik bendrą minimalų valdymo organų kompetencijų pagrindą, taikant imperatyvias normas išimtinai tais atvejais, kai tai objektyviai būtina siekiant apsaugoti silpnesnėje padėtyje esančių subjektų interesus. Todėl siūlytina neišrašyti visų galimų bendrovės valdymo organų funkcijų ir verčiau palikti kompetencijų paskirstymo klausimą akcininkų diskrecijai.

7. Teismų praktika rodo aiškią tendenciją imperatyvių normų ir sandorių ar sprendimų negaliojimo padarinių netaikyti vien tik formaliai. Teismai, vertindami konkrečias bylos aplinkybes, atsižvelgia į tikrąjį teisės normos turinį, jos siekiamą tikslą bei saugomą gėrį. Imperatyvios normos, ypač privatinės teisės srityje, kur vyrauja dispozityvumo principas, neturėtų būti taikomos mechaniškai. Kiekvienas atvejis turi būti vertinamas per tai, kokių tikslų atitinkama teisės norma siekia ir kokį gėrį ji saugo. Net esant imperatyvios normos pažeidimui, teismai gali nukrypti nuo įstatyme nustatytų pasekmių taikymo, jei tai lemtų akivaizdžiai nesąžiningą rezultatą arba jei faktiškai nebuvo pažeisti interesai, kurių apsaugai atitinkama norma buvo skirta.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. sausio 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687>.
2. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. sausio 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.
3. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, suvestinė (2011-07-05 - 2011-12-31)“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/pKAKckoCpG>.
4. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2014 m. spalio 23 d. įsakymas Nr. 4-760 „Dėl uždarujų akcinių bendrovių pavyzdinių steigimo akto, steigimo sutarties formų ir pavyzdinių įstatų patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2025 m. spalio 25 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b177adf05af711e497fcb72f7117d500/asr>.
5. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26-1, 26-2, 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45-1, 45-2, 46-1, 49, 51, 52, 53-1, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60-1, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 42-1 straipsniu įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. gruodžio 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3ab7f222559f11f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=y2dmqdiv6>.
6. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 19, 20, 24, 26, 26¹, 26², 28, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 45¹, 45², 46¹, 49, 51, 52, 53¹, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60¹, 74, 76, 77 ir 78 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 42¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. “ Žiūrėta 2025 m. gruodžio 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/0f84951036d011f0a19dcea0bcc863ad?jfwid=y2dmqdiv6>
7. „Lietuvos Respublikos notariato įstatymo Nr. I-2882 28, 36, 50 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 281 straipsniu įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/47536ab08d3e11eb998483d0ae31615c?jfwid=-14j4axay7x>.
8. „Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymo nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 26, 27, 28, 29, 30, 30¹, 32, 34, 37, 37², 40, 42, 45, 47, 47¹, 51, 56 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 46¹ straipsniu Įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5e9599936a6f11ed8a47de53ff967b64?jfwid=-178uv4bk81>.
9. „Aiškinamasis raštas dėl akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 14 d.

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/25521d90f24011ecbfe9c72e552dd5bd?jfwid=17w3ck0e14>.

10. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 18, 20, 28, 32, 34, 37, 38, 42, 58, 59, 60, 78 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Įstatymo papildymo 60-1 straipsniu įstatymas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 20 d. <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415116?jfwid=yccsn2hl9>.
11. „Lietuvos Respublikos bankų įstatymas“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 30 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.230458/asr>.
12. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo Nr. 1407“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2025 m. gruodžio 14 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.221119/asr>.

Užsienio valstybių norminiai teisės aktai

13. „Äriseadustik“. Riigiteataja. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/509012023001/consolide/current>.
14. „Code de commerce“. Légifrance. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000006222861/2003-08-05>.
15. „European Model Company Act (EMCA)“, žiūrėta 2025 m. sausio 15 d. <https://pure.uva.nl/ws/files/42103448/22019834.pdf>.
16. „Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung“. BMJV. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/BJNR004770892.html>.
17. Loi n° 2003-721 du 1 août 2003 pour l'initiative économique“. Légifrance. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000006314678/2003-08-05>.

Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

18. „2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų“. Eur-lex. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 22 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017L1132-20220812>.

Specialioji literatūra

19. Kraakman, Reinier, Armour John, Davies Paul, Enriques Luca, Hansmann Henry, Hertig Gerard, Hopt Klaus, Hideki Kanda, Pargendler Marianna, Ring Wolf-Georg, Rock Edward. *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*. Oxford University Press, 2017. <https://academic.oup.com/book/3465>.
20. Mikalonienė, Lina, Valentinas Mikelėnas, Paulius Miliauskas, Vilius Mitkevičius, Agnė Tikniūtė. *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis*

reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?. Vilniaus universiteto leidykla, 2017. <https://www.tf.vu.lt/publications/imoniu-teisiniu-formu-konvergencija-ir-divergencija-ar-lietuvos-teisinis-reglamentavimas-yra-patrauklus-tarptautiniame-kontekste-2017/>.

21. Mikalonienė, Lina. *UAB Akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. VĮ „Registrų centras“, 2015.
22. Mikalonienė, Lina. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*. Vilnius, 2011. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2022/02/Lina-Mikaloniene_Asmeninio-komercinio-bendradarbiavimo-pagrindines-teisines-formos-1.pdf.
23. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija: vadovėlis*. Justitia, 2000. <https://vtvk2008.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/10/teisės-teorija-vaisvila-2000.pdf>.
24. Vansevičius, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija: Mokomoji priemonė*. Justitia, 2000. <https://vtvk2008.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/10/valstybes-ir-teises-teorija-vansevicius-2000.pdf>.

Teismų praktika

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-101-933/2025.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-381/2024.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-131-421/2024.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. rugpjūčio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-1075/2023.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-220-381/2023.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. sausio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-701/2023.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-313/2021.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2021 m. birželio 23 d. nutartis Nr. e3K-3-208-1075/2021.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334-611/2020.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-296-421/2020.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-168-378/2020.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-219/2020.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga Nr. AC-50-1. Teismų praktika. 2019, 50, p. 523-596.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-151-313/2019.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-491-701/2018.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-1075/2018.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-46-686/2016.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-506-695/2015.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-482-687/2015.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455-421/2015.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2013.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-480/2010.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2010.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-513/2009.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-461/2009.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-607/2008.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-238/2007.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-567/2003.

Moksliniai straipsniai

57. Ayrest, Ian ir Robert Gertner. „Filling Gaps in Incomplete Contracts: An Economic Theory of Default Rules”. *The Yale Law Journal* 99, 1 (1989): 87-130. <https://ianayres.yale.edu/sites/default/files/files/Filling%20Gaps.pdf>.
58. Banytė, Margarita ir Virginijus Bitė. „Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms ir steigimo dokumentams“. *Jurisprudencija* 2013, 20(2): 663–681. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/976/932>.
59. Bitė, Virginijus. „Bendrovių reglamentavimo pokyčiai: ar atėjo startuolių aukso amžius?“. *Lietuvos teisė 2022: esminiai pokyčiai* (2022): 191-209. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/028c1342-8c37-4582-b824-8f43b8528d1c>.
60. Bitė, Virginijus, ir Julija Kiršienė. „Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas“. *Jurisprudencija* 5, 107 (2008): 61-70. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2584>.
61. Bebchuk, Lucian, Kastiel Kobi ir Tallarita Roberto. „Does Enlightened Shareholder Value Add Value?“. *The Business Lawyer* 77 (2022): 1-27. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4065731.
62. Coffee, John. „The Mandatory/Enabling Balance in Corporate Law: An Essay on the Judicial Role”. *Columbia Law School* 89 (1989): 1618-1691. <https://www.jstor.org/stable/1122814>.
63. Giuseppe, Dari-Mattiacci, Gelderblom Oscar, Jonker Joost ir Perotti Enrico. “The Emergence of the Corporate Form”. *The Journal of Law, Economics, and Organization* 33, 2 (2017): 193-236. https://www.researchgate.net/publication/256049002_The_Emergence_of_the_Corporate_Form.

64. Hansmann, Henry, Reinier Kraakman. „What is Corporate Law?“. *Yale Law & Economics Research Paper*, 300 (2004): 1-19, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=568623.
65. Lauraitytė, Eglė. „Sutartinės bendrovės teorijos susiformavimas ir sutartinė bendrovės prigimtis“. *TEISĖ* 90 (2014): 142-157. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/2874/2040>.
66. Lauraitytė, Eglė. „Sutartinė bendrovės teorija ir akcininkų interesų pirmenybės principas“. *TEISĖ* 90 (2014): 158-174. <https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2014~147204.0784/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
67. Mikalonienė, Lina. „Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas“. *TEISĖ* 83 (2012): 82-97. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/en/article/view/101/70>.
68. Mikuckienė, Vilija. „Civilinio proceso principų taikymo ribos bankroto byloje“. *Socialinių mokslų studijos* 1 (2009): 95–112. <https://repository.mruni.eu/handle/007/11276>.
69. Petroševičienė, Olga. „The nature of authorized capital and some rules of capital maintenance“. *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2009): 241-255. <https://ojs.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/1412/0>.
70. Storme, Matthias. „Freedom of Contract: Mandatory and Non-mandatory Rules in European Contract Law“. *JURIDICA INTERNACIONAL* XI (2006): 34-44. https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2006_XI%20_34_freedom-of-contract-mandatory-and-non-mandatory-rules-in-european-contract-law.

Kiti šaltiniai

71. „Davos Manifesto 2020: The Universal Purpose of a Company in the Fourth Industrial Revolution“. World Economic Forum. Žiūrėta 2025 m. spalio 22 d. <https://www.weforum.org/stories/2019/12/davos-manifesto-2020-the-universal-purpose-of-a-company-in-the-fourth-industrial-revolution/>.
72. „Juridinio asmens įregistravimas (paslauga notarui)“. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.registrucentras.lt/paslauga/d5a17f41-b74f-4cf4-91a8-8363a91c2573>.
73. Latvijos įmonių registras. Žiūrėta 2025 m. lapkričio 12 d. <https://www.ur.gov.lv/en/register/company-or-merchant/llc-with-no-min-capital-requirement/>.
74. „Neišregistruotų juridinių asmenų sk. pagal teisinės formas“. Registrų Centras. Žiūrėta 2025 m. spalio 25 d. <https://www.registrucentras.lt/jar/stat/for.php?for=310>.
75. Palevičienė, Solveiga. „Palikti negalima atsisakyti – kur dėsime kablelį, kalbėdami apie sąžiningumo principo reikšmę šiuolaikinėje sutarčių teisėje“. *Verslo žinios*. Žiūrėta 2025 m.

gruodžio 1 d., <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2022/02/14/palikti-negalima-atsisakyti--kur-desime-kableli-kalbedami-apie-saziningumo-principo-reiksme-siuolaikineje-sutarciu-teiseje>.

76. “Statement on the Purpose of a Corporation”. Business round table. Žiūrėta 2025 m. spalio 22 d. <https://www.businessroundtable.org/opportunity-commitment>.

77. “Why we need the 'Davos Manifesto' for a better kind of capitalism”. World Economic Forum. Žiūrėta 2025 m. spalio 22d. <https://www.weforum.org/stories/2019/12/why-we-need-the-davos-manifesto-for-better-kind-of-capitalism/>.

ANOTACIJA

Rekšminiai žodžiai: *Imperatyvios normos, dispozityvios normos, imperatyvumas, dispozityvumas, bendrovių teisė, sutarčių laisvės principas.*

Šiame tyrime analizuojami imperatyvių ir dispozityvių bendrovių teisės normų nustatymo bei taikymo klausimai, remiantis tiek moksline doktrina, tiek teismų formuojama praktika. Prieita prie išvados, kad bendrovių teisėje turi vyrėti dispozityvumo principas, o nukrypimas nuo jo, įtvirtinant imperatyvias normas, laikytinas išimtimi iš dispozityvumo ir sutarčių laisvės principų. Nors bendrovių teisėje neturėtų būti visiškai atsisakoma imperatyvių teisės normų, tačiau jas įtvirtinant turi būti aiškus ir objektyvus pagrindimas, kodėl jos yra reikalingos ir kokį konkretų gėrį saugo. Imperatyvios normos turėtų būti nustatomos tik tais atvejais, kai rinka pati nėra pajėgi subalansuoti skirtingų šalių interesų. Siekiant apsaugoti silpnesnę šalį – pavyzdžiui, smulkiuosius akcininkus ar kreditorius – įstatymu gali būti įtvirtinta imperatyvi norma, orientuota į tos silpnesnės šalies apsaugą. Tačiau toks imperatyvumas turi būti grindžiamas realiu poreikiu užtikrinti teisių ir interesų apsaugą.

ABSTRACT

Keywords: *Mandatory rules, dispositive (default) rules, imperative, dispositive, company law, freedom of contract principle.*

This study analyses the issues of establishing and applying mandatory and default norms in company law, based on both academic doctrine and case law developed by the courts. The conclusion was reached that the principle of default rules should prevail in company law, whilst deviation from this principle by establishing mandatory norms should be considered an exception to the principles of default rules and freedom of contract. Whilst mandatory legal norms should not be entirely abandoned in company law, their establishment must be supported by clear and objective justification as to why they are necessary and what specific interest they protect. Mandatory norms should only be established in cases where the market itself is unable to balance the interests of the parties concerned. To protect the weaker party – for example, minority shareholders or creditors – a mandatory norm aimed at protecting that weaker party may be established in law. However, such mandatory regulation must be based on an objective need to ensure the protection of rights and interests

SANTRAUKA

Darbe analizuojami imperatyvių ir dispozityvių bendrovių teisės normų nustatymo bei taikymo klausimai. Ši analizė apima teisės normos priskyrimo imperatyviai ar dispozityviai kriterijus, bendrovės koncepcijos istorinę raidą, bendrovių teisės sutartinę teoriją bei Lietuvos ABĮ ir CK įtvirtinto reguliavimo vertinimą ir LAT formuojamos praktikos analizę.

Pirmiausia darbe nagrinėjami bendrieji teisės normos priskyrimo imperatyviai ar dispozityviai kriterijai bei imperatyviojo ir dispozityviojo reguliavimo metodų skirtumai. Toliau analizuojama bendrovės koncepcijos istorinė raida ir bendrovių teisės teorijos. Remiantis sutartine bendrovių teisės teorija, kuri plėtojama ir LAT praktikoje, prieita prie išvados, jog bendrovių teisėje turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas ir sutarčių laisvės principas. Imperatyvių normų taikymas turėtų būti tinkamai pagrįstas ir laikytinas sutarčių laisvės principo išimtimi, pateisinamas tik tiek, kiek būtina viešajam interesui užtikrinti.

Toliau analizuojamos konkrečios imperatyvių ir dispozityvių teisės normų grupės Lietuvos bendrovių teisėje: steigimas, akcininkai ir kapitalas bei valdymas. Kiekviename poskyryje vertinamas ABĮ ir CK įtvirtintas reguliavimas, LAT suformuota praktika šių teisės normų taikymo klausimais, teisės doktrina ir užsienio valstybių teisinis reguliavimas. Atskleidžiama, koks reguliavimo metodas – imperatyvus ar dispozityvus – vyrauja konkrečios teisės normų grupės atžvilgiu, ir pateikiamos įžvalgos dėl taikomo reguliavimo metodo tinkamumo, pagrįstumo bei galimų tobulinimo krypčių.

Galiausiai yra apžvelgiami teisės aktų ir steigimo dokumentų nuostatų nesilaikymo atvejai bei iš to kylantys teisiniai padariniai. Pažymėtina, kad teismų praktika rodo tendenciją imperatyvių normų netaikyti vien formaliai – teismai atsižvelgia į teisės normos tikslą ir saugomą gerį, užtikrindami civilinės apyvartos stabilumą ir sąžiningą rezultatą.

SUMMARY

This study analyses the issues of establishing and applying mandatory and default norms in company law. The analysis encompasses the criteria for classifying legal norms as mandatory or default, the historical development of the company concept, the contractual theory of company law, and an assessment of the regulation established in the Lithuanian Law on Companies and Civil Code, as well as an analysis of the case law developed by the Supreme Court of Lithuania.

Firstly, the study examines the general criteria for classifying legal norms as mandatory or default, and the differences between mandatory and default regulatory methods. Subsequently, the historical development of the company concept and company law theories are analysed. Based on the contractual theory of company law, which is also developed in the case law of the Supreme Court of Lithuania, the conclusion is reached that the default regulatory method and the principle of freedom of contract should prevail in company law. The application of mandatory norms should be properly justified and considered an exception to the principle of freedom of contract, justified only to the extent necessary to ensure the public interest.

The study then analyses specific groups of mandatory and default legal norms in Lithuanian company law: formation, shareholders and capital, and management. Each subsection assesses the regulation established in the Law on Companies and the Civil Code, the case law developed by the Supreme Court of Lithuania on the application of these legal norms, legal doctrine, and the legal regulation of foreign countries. It is revealed which regulatory method – mandatory or default – prevails with respect to a specific group of legal norms, and insights are provided regarding the appropriateness and justification of the applied regulatory method, as well as possible directions for improvement.

Finally, cases of non-compliance with the provisions of legislation and incorporation documents, and the resulting legal consequences, are reviewed. It should be noted that case law demonstrates a tendency not to apply mandatory norms purely formally – courts take into account the purpose of the legal norm and the interest it protects, ensuring the stability of civil transactions and a fair result.